

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

PANTEION UNIVERSITY OF SOCIAL AND POLITICAL SCIENCES

ΣΧΟΛΗ ΔΙΕΘΝΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΣΜΟΥ
ΤΜΗΜΑ ΔΙΕΘΝΩΝ ΕΥΡΩΠΑΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΕΣ ΣΠΟΥΔΕΣ ΑΣΦΑΛΕΙΑΣ»

Ελλάδα και Σχήματα Ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο: Διμερείς και Πολυμερείς
Συνεργασίες

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

Ιωάννης Χρήστου

Αθήνα, 2019

Τριμελής Επιτροπή

Ειρήνη Χειλά, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου (Επιβλέπουσα)

Λάβδας Κωνσταντίνος, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου

Καραγιανοπούλου Χαρά, Επίκουρη Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Ιωάννης Χρήστου, 2019

All rights reserved. Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας διπλωματικής εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή, για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν τη χρήση της μεταπτυχιακής εργασίας θα πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση της διπλωματικής εργασίας από το Πάντειο Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

ΔΗΛΩΣΗ

ΜΗ ΛΟΓΟΚΛΟΠΗΣ ΚΑΙ ΑΝΑΛΗΨΗΣ ΠΡΟΣΩΠΙΚΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ

Δηλώνω υπεύθυνα ότι, η συγκεκριμένη διπλωματική εργασία για τη λήψη του Μεταπτυχιακού Διπλώματος Ειδίκευσης στις «Στρατηγικές Σπουδές Ασφαλείας» («Master of Arts in Strategic Security Studies»), του τμήματος Διεθνών, Ευρωπαϊκών και Περιφερειακών Σπουδών, της Σχολής Διεθνών Σπουδών Επικοινωνίας και Πολιτισμού, του Παντείου Πανεπιστημίου Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών, είναι αποτέλεσμα πρωτότυπης έρευνας και δεν χρησιμοποιώ πνευματική ιδιοκτησία τρίτων χωρίς αναφορές. Οι πηγές στις οποίες ανέτρεξα αναφέρονται στο σύνολό τους, δίνοντας πλήρεις αναφορές στους συγγραφείς, συμπεριλαμβανομένων και των πηγών που χρησιμοποιήθηκαν από το διαδίκτυο. Επίσης, με την παρούσα δήλωση αναλαμβάνω όλες τις νομικές και διοικητικές συνέπειες που δύναται να αντιμετωπίσω στην περίπτωση που αποδειχθεί ότι η εργασία μου αποτελεί προϊόν λογοκλοπής.

Ο ΔΗΛΩΝ

Ονοματεπώνυμο: Ιωάννης Χρήστου

Αριθμός Μητρώου: 1218M211

Υπογραφή:

Στη Μαρία και τον Νίκο

Συντομογραφίες

Ελληνικές

ΑΟΖ:	Αποκλειστική Οικονομική Ζώνη
ΓΕΕΔ:	Γενικό Επιτελείο Ενόπλων Δυνάμεων
ΕΕ:	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΠΓ:	Ευρώ-μεσογειακή Πολιτική Γειτονίας
ΕΔ:	Ένοπλες Δυνάμεις
ΙΕΔ:	Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις
ΚΠΑΑ:	Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας
ΚΕΠΠΑ:	Κοινή Εξωτερική Πολιτική και Πολιτική Ασφάλειας
ΟΑΠ:	Οργάνωση Απελευθέρωσης Παλαιστίνης
ΟΗΕ:	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΠΑ:	Πολεμική αεροπορία
ΠΠ:	Παγκόσμιος Πόλεμος
ΠΝ:	Πολεμικό Ναυτικό
ΠΣΣ:	Πρόγραμμα Στρατιωτικής Συνεργασίας
ΣΑ:	Συμβούλιο Ασφαλείας
ΣΕΑ:	Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας
ΣΞ:	Στρατός Ξηράς
ΨΠ:	Ψυχρός Πόλεμος

Ξενόγλωσσες

FMS:	Foreign Military Sales
MENA:	Middle East and North Africa
MDCA:	Mutual Defense Cooperation Agreement
NATO:	North Atlantic Treaty Organization (Οργανισμός Βορειοατλαντικού Συμφώνου)

Περιεχόμενα

Περιεχόμενα	Σελ.
Εισαγωγή	13
Γενικά.....	13
Σκοπός	14
Προϋποθέσεις	15
Δομή Εργασίας.....	15
Κεφάλαιο Πρώτο	
Στρατηγική Ανάλυση ΝΑ Μεσογείου και Σύγχρονες Προκλήσεις Ασφαλείας ..	17
1.1 Στρατηγική Ανάλυση Υπό-συστήματος ΝΑ Μεσογείου.....	17
α. Γεωγραφικός Προσδιορισμός και Στρατηγική Αξία.....	17
β. Περιφερειακή Διάσταση.....	20
γ. Ενδοπεριφερειακές Πολιτικές και Ισορροπίες.....	25
δ. Διεθνές Σύστημα.....	29
1.2 Σύγχρονες Περιφερειακές Προκλήσεις Ασφαλείας	31
Κεφάλαιο Δεύτερο	
Κύριοι Διεθνείς Δρώντες και ΝΑ Μεσόγειο	33
2.1 Περιφερειακοί Οργανισμοί.....	33
α. Ευρωπαϊκή Ένωση	33
β. NATO	36
γ. Αραβικός Σύνδεσμος	37
2.2 Μεγάλες Δυνάμεις και ΝΑ Μεσόγειος.....	39
α. ΗΠΑ	39
β. Ευρωπαϊκές Δυνάμεις.....	43

γ.	Ρωσία	44
δ.	Κίνα	47
2.3	Κράτη ΝΑ Μεσογείου: Στρατηγική Αξία και Σύγχρονες Πολιτικές.....	49
α.	Ελλάδα	49
β.	Τουρκία	51
γ.	Λίβανος	53
δ.	Ισραήλ	55
ε.	Κύπρος	58
στ.	Αίγυπτος	59
ζ.	Παλαιστίνη.....	61
η.	Ιορδανία	62

Κεφάλαιο Τρίτο

	Ελλάδα και Συνεργασίες Ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο.....	64
3.1	Διμερή και Πολυμερή Σχήματα Ασφαλείας: Θεωρητικό Πλαίσιο.....	64
3.2	Συμμαχικές Επιλογές των Μικρών Κρατών	69
3.3	Περιφερειακά Συστήματα Ασφαλείας στη Μετα-ψυχροπολεμική Περίοδο	71
3.4	Διμερή και Πολυμερή Σχήματα Ασφαλείας Ελλάδος στην ΝΑ Μεσόγειο ...	75
α.	Ελλάδας-Ισραήλ	75
β.	Ελλάδας-Αίγυπτος.....	76
γ.	Ελλάδος -Λίβανος.....	78
δ.	Ελλάδος- Ιορδανία.....	79
ε.	Ελλάδα- Παλαιστίνη.....	80
3.5	Συνεργασίες Ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο: Αξιολόγηση και Προοπτικές.....	81

Κεφάλαιο Τέταρτο	
Συμπεράσματα-Προτάσεις.....	86
4.1 Συμπεράσματα.....	86
4.2 Προτάσεις.....	91
4.3 Επίλογος	93
Πηγές-Βιβλιογραφία	
Πηγές.....	95
Βιβλιογραφία.....	99
Παραρτήματα	
«Α» Χάρτες της ΝΑ Μεσογείου.....	102
«Β» Κοινό Ανακοινωθέν του Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος	106
«Γ» Κοινό Ανακοινωθέν για το Δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο ΗΠΑ- Ελλάδας.....	110

Περίληψη

Στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου τα τελευταία χρόνια συντελούνται ραγδαίες κοινωνικοπολιτικές και γεωστρατηγικές εξελίξεις, που δημιουργούν ένα ιδιαίτερα δυναμικό και ρευστό περιβάλλον για την ειρήνη και την ασφάλεια. Τόσο τα κράτη που ανήκουν στην περιοχή αυτή, όσο και οι μεγάλες δυνάμεις, έχουν ισχυρά κίνητρα να υπερασπίσουν και να προωθήσουν τα συμφέροντα τους, στις υπο-διαμόρφωση γεωστρατηγικές εξελίξεις της περιοχής. Η Ελλάδα, έχοντας διαχρονικά ζωτικά συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, δεν μπορούσε να μείνει έξω από αυτή τη διαδικασία.

Η παρούσα εργασία παρουσιάζει τη σημαντική αλλαγή της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, όπως αυτή καταγράφεται τα τελευταία χρόνια με τη μορφή των διμερών και πολυμερών σχημάτων ασφαλείας, καθώς και τις προοπτικές που αυτά παρουσιάζουν. Στο πρώτο κεφάλαιο παρουσιάζεται ο γεωγραφικός προσδιορισμός της ΝΑ Μεσογείου και εξετάζεται το εάν και κατά πόσο η περιοχή μπορεί να αποτελέσει ένα διακριτό περιφερειακό υποσύστημα. Στη συνέχεια σκιαγραφείται η στρατηγική αξία της περιοχής και αναλύεται περαιτέρω από γεωπολιτικής, στρατηγικής, οικονομικής, ιστορικής και πολιτικής άποψης. Ακολουθεί η αδρομερής περιγραφή του περιφερειακού συστήματος, καθώς και των κρατών που συγκροτούν την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Στη συνέχεια περιγράφεται το διεθνές σύστημα και το πώς αυτό επηρεάζει τις ενέργειες και τις συμπεριφορές των κρατών της περιοχής. Τέλος, καταγράφονται οι κύριες περιφερειακές προκλήσεις ασφαλείας και η επίδρασή τους στις αντίστοιχες πολιτικές των κρατών.

Το δεύτερο κεφάλαιο, ξεκινά με την περιγραφή τριών σημαντικών περιφερειακών οργανισμών (ΕΕ, ΝΑΤΟ, Αραβικός Σύνδεσμος), τη σημασία που έχει γι' αυτούς η ΝΑ Μεσόγειος και το πώς αλληλεπιδρούν με την περιοχή αυτή. Ακολουθεί η παρουσίαση της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων (ΗΠΑ, Ρωσία, Κίνα, κύριες Ευρωπαϊκές Δυνάμεις), τη σπουδαιότητα που έχει για αυτές η ΝΑ Μεσόγειος και τις πολιτικές που εφαρμόζουν προκειμένου να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα. Τέλος, περιγράφεται το περιφερειακό σύστημα, οι αντίστοιχες πολιτικές των κρατών που το συγκροτούν και οι σημαντικότερες προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζουν.

Το τρίτο κεφάλαιο αρχίζει με το θεωρητικό πλαίσιο για τη σημασία των διμερών και πολυμερών συνεργασιών ασφαλείας στις διεθνείς σχέσεις. Στη συνέχεια, παρουσιάζονται οι σημαντικότερες στρατιωτικές συνεργασίες της Ελλάδος με τα κράτη της ΝΑ Μεσογείου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με μία σύντομη αξιολόγηση και στη συνέχεια μία εκτίμηση των προοπτικών των παραπάνω συγκλίσεων.

Στο τέταρτο κεφάλαιο αρχικά παρουσιάζονται τα κύρια συμπεράσματα της μελέτης. Στη συνέχεια, καταγράφονται σχετικές προτάσεις, για το πώς τα συνεργατικά σχήματα ασφαλείας της Ελλάδος στην ΝΑ Μεσόγειο, μπορούν να εφαρμοσθούν αποτελεσματικότερα και με συνέπεια, προκειμένου να προωθήσουν κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα εθνικά συμφέροντα. Τέλος, παρουσιάζονται κάποιες σημαντικές θεσμικές αλλαγές που πρέπει να υιοθετήσει η ελληνική πολιτεία, προκειμένου η εξωτερική πολιτική και η πολιτική ασφαλείας της χώρας να καταστεί αποτελεσματικότερη και συνεπέστερη.

Λέξεις Κλειδιά: ΝΑ Μεσόγειος, Συνεργασίες, Περιφερειακή Ασφάλεια

Abstract

In the southeastern (SE) Mediterranean region in recent years, rapid socio-political and geostrategic developments have taken place, creating a particularly dynamic and fluid environment for peace and security. Both the states belonging to this region and the major powers are strongly motivated to defend and promote their interests in the sub-shaping geostrategic developments in the region. Greece, having over time vital interests in the wider SE Mediterranean region, could not stay out of this process.

The present work shows the significant change of the Greek foreign policy in the southeastern Mediterranean region, as recorded in the last few years in the form of bilateral and multilateral formats of security, as well as the perspectives that these present. The first chapter presents the geographical definition of SE Mediterranean and examines whether and to what extent the region can constitute a distinct regional subsystem. The strategic value of the region is then outlined and further analysed from a geopolitical, strategic, economic, historical and political point of view. The following is a bold description of the regional system, as well as of the states making up the SE Mediterranean region. The following is a description of the international system and how it affects the actions and behaviour of states in the region. Finally, the main regional security challenges and their impact on the respective policies of the states are recorded.

The second chapter starts with the description of three important regional organizations (EU, NATO, and Arab League), the importance that has for them the SE Mediterranean, and how they interact with this region. Afterwards, it is presented the policy of the major powers (US, Russia, China, and main European Powers), the importance that has for them the SE Mediterranean and the policies that apply in order to promote their national interests. Finally, is described the regional system, the respective policies of the states constitute this system and the most important security challenges that they face.

The third chapter begins with the theoretical framework for the importance of bilateral and multilateral security cooperation in international relations. Next, the most important military collaborations of Greece with the states of SE Mediterranean are presented. The chapter concludes with a brief assessment and then an assessment of the prospects for the convergence described above.

The fourth chapter first presents the main conclusions of the study. Next, it is recorded some major proposals on how Greece's SE Mediterranean security co-operative arrangements can be implemented more effectively and consistently, in order to best promote national interests. Finally, there are some important institutional changes that the Greek state must adopt in order its foreign and security policy to become more effective and consistent.

Key Words: SA Mediterranean, Cooperation, Regional Security

Εισαγωγή

Γενικά

Από την αρχαιότητα έως σήμερα η λεκάνη της Νοτιοανατολικής Μεσογείου υπήρξε παραδοσιακά μία περιοχή με υψηλή γεωπολιτική αξία, λόγω των μοναδικών χαρακτηριστικών της. Συνιστά έναν κόμβο που συναντώνται τα συμφέροντα σημαντικών δρώντων του διεθνούς συστήματος. Το στοιχείο αυτό μόνο ως τυχαίο και περιστασιακό δεν μπορεί να αξιολογηθεί. Πιο συγκεκριμένα, στη θάλασσα του Λεβάντε¹ μπορεί να συναντήσει κανείς όλους εκείνους τους παράγοντες, οι οποίοι δύνανται να πυροδοτήσουν ανεξέλεγκτες καταστάσεις και σοβαρότατες απειλές για τη διεθνή ασφάλεια. Θρησκευτικές και εθνοτικές διενέξεις, εμφύλιοι πόλεμοι, προσφυγικό και μεταναστευτικό πρόβλημα, τρομοκρατικά δίκτυα και οργανώσεις, δικτατορικά καθεστώτα, πλούσια ενεργειακά κοιτάσματα, αντιμαχόμενα συμφέροντα υπερδυνάμεων, αναθεωρητικές πολιτικές, έλλειψη υδάτινων πόρων και περάσματα στρατηγικής αξίας, είναι μερικά μόνο από τα συστατικά στοιχεία της περιοχής. Για το λόγο αυτό, οι τοπικές εξελίξεις βρίσκονται πάντα στο επίκεντρο του διεθνούς και περιφερειακού ενδιαφέροντος και απαιτούν αδιάλειπτη προσοχή και προσεκτική παρακολούθηση.

Οι παραπάνω παράγοντες που συνθέτουν το μωσαϊκό ασφαλείας της ΝΑ Μεσογείου δεν βρίσκονται πάντα ενεργοποιημένοι στον ίδιο βαθμό. Σε κάποιες χρονικές περιόδους μερικοί από αυτούς βρίσκονται σε έξαρση, ενώ κάποιοι άλλοι βρίσκονται σε ύπνωση. Συνήθως η κατάσταση αυτή μεταβάλλεται με τρόπο απρόβλεπτο και κυκλικό. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια καταγράφεται κάτι πραγματικά εξαιρετικά ενδιαφέρον. Οι περισσότεροι από τους παράγοντες αυτούς βρίσκονται σε έξαρση. Πιο συγκεκριμένα, ο συνεχιζόμενος εμφύλιος πόλεμος στη Συρία και η εμπλοκή ξένων δρώντων, έχουν μετατρέψει τη χώρα περισσότερο σε μία γεωγραφική έννοια, παρά σε ένα κυρίαρχο και ανεξάρτητο κράτος. Η Λιβύη εξακολουθεί να είναι βαθιά διαιρεμένη από έναν ακήρυχτο εμφύλιο πόλεμο. Η Αίγυπτος, έχοντας επιβιώσει από την έκρηξη του ηφαίστειου της Αραβικής Άνοιξης, κυβερνάται με σιδηρά στρατιωτική πυγμή. Η Τουρκία έχει εισβάλλει στρατιωτικά στη Συρία και ακολουθεί μία αναθεωρητική πολιτική που την απομακρύνει όλο και περισσότερο από τους δυτικούς θεσμούς και τη φέρνουν σε συγκρουσιακή τροχιά με

¹ Η περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου ονομάζεται και Θάλασσα ή Λεκάνη του Λεβάντε.

τις περισσότερες χώρες της ΝΑ Μεσογείου. Στην Κύπρο η συνεχιζόμενη κατοχή του 37% περίπου του κυπριακού εδάφους από τα τουρκικά στρατεύματα, συνιστά μία «παγωμένη διένεξη». Η πρόσφατη ανακάλυψη αξιόλογων ενεργειακών κοιτασμάτων και οι οικονομικές προοπτικές που αυτά παρουσιάζουν, έχουν προσελκύσει το ζωνφό ενδιαφέρον μεγάλων δυνάμεων και περιφερειακών οργανισμών. Στο Ισραήλ, η διατήρηση του Παλαιστινιακού Ζητήματος και η θανάσιμη απειλή της Χεζμπολάχ από την πλευρά του Λιβάνου, είναι σε θέση να προκαλέσουν ανεξέλεγκτες καταστάσεις. Τέλος, τα τρομοκρατικά δίκτυα και οι οργανώσεις, έχοντας επιβιώσει από το ανελέητο κυνηγητό κρατικών και διεθνών οργανισμών, μεταφέρουν τις δραστηριότητες τους από τη μία περιοχή στην άλλη, δημιουργώντας νέες απειλές και δεδομένα.

Όλα τα παραπάνω στοιχεία οδηγούν στο συμπέρασμα ότι η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου ευρίσκεται σε μία έντονα μεταβατική περίοδο, με σημαντικές πολιτικές ανακατατάξεις να λαμβάνουν χώρα. Οι εξελίξεις αυτές επέτρεψαν στην Ελλάδα να εισέλθει ενεργά στους συσχετισμούς ισχύος της ευρύτερης περιοχής. Η χώρα παρά τα σημαντικά οικονομικά προβλήματα που αντιμετώπισε την τελευταία δεκαετία, συνεχίζει να έχει ισχυρά συμφέροντα και να διεκδικεί να διαδραματίσει έναν αναβαθμισμένο περιφερειακό ρόλο. Επιπλέον, αποτελεί τη μόνη μεσαίου μεγέθους χώρα της ΕΕ και τον πλέον σημαντικό και αξιόπιστο σύμμαχο του ΝΑΤΟ που βρίσκεται σε τόσο προωθημένη γεωγραφική θέση. Τα δεδομένα αυτά δημιουργούν μία μεγάλη πρόκληση στην ελληνική εξωτερική πολιτική και πολιτική ασφαλείας. Ταυτόχρονα όμως, προσφέρουν και μία εξαιρετική ευκαιρία για τη διεκδίκηση ενός αναβαθμισμένου ρόλου στην περιοχή, που δεν θα πρέπει να χαθεί, αλλά σε συνεργασία με την Κύπρο, να αξιοποιηθεί κατά τον καλύτερο δυνατό τρόπο προς όφελος του ελληνισμού.

Σκοπός

Σκοπός της παρούσας εργασίας είναι, αρχικά, να παρουσιασθεί η γεωπολιτική και γεωστρατηγική αξία του χώρου της ΝΑ Μεσογείου, οι πρόσφατες πολιτικές εξελίξεις, οι προοπτικές, καθώς και τα συμφέροντα των διεθνών δρώντων που δραστηριοποιούνται στην περιοχή. Στη συνέχεια να παρουσιασθεί μία σύντομη ιστορική αναδρομή των πολιτικών σχέσεων της Ελλάδος με τα κράτη της ΝΑ Μεσογείου και τις στρατηγικές που ακολούθησε για να τις υποστηρίξει. Ακολούθως, θα εξετασθεί το εάν και κατά πόσο η χώρα μπορεί να αναπτύξει σταθερές και αποτελεσματικές συνεργασίες ασφαλείας σε διμερές και πολυμερές επίπεδο στην

ευρύτερη περιοχή. Τέλος, θα εξαχθούν χρήσιμα συμπεράσματα και θα κατατεθούν ρεαλιστικές προτάσεις, για την αποτελεσματικότερη προώθηση και εξυπηρέτηση των εθνικών συμφερόντων.

Προϋποθέσεις

Για τη σύνταξη της διατριβής τέθηκαν οι παρακάτω προϋποθέσεις:

1. Η δομή του διεθνούς συστήματος θα παραμείνει σε γενικές γραμμές αμετάβλητη.
2. Το περιβάλλον ασφαλείας της ΝΑ Μεσογείου θα παραμείνει ρευστό και με υψηλό βαθμό αστάθειας.
3. Θα επιβεβαιωθούν οι αναμενόμενες ποσότητες υδρογονανθράκων στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου και θα καταστούν εμπορικά εκμεταλλεύσιμες.
4. Οι σχέσεις Ελλάδας, Κύπρου, Ισραήλ, Αιγύπτου, Ιορδανίας και Λιβάνου με την Τουρκία θα παραμείνουν σε γενικές γραμμές οι ίδιες.
5. Η εσωτερική πολιτική κατάσταση στις χώρες της περιοχής θα παραμείνει σε γενικές γραμμές η ίδια.
6. Η γεωστρατηγική αξία της ΝΑ Μεσογείου θα διατηρηθεί σε υψηλό επίπεδο.
7. Η ελληνική οικονομία θα συνεχίσει τη σταθεροποιητική της πορεία.
8. Το Παλαιστινιακό και Κυπριακό Πρόβλημα θα συνεχίσουν να υφίστανται και δεν θα παρουσιάσουν κάποια αξιόλογη εξέλιξη.
9. Ο συνεχιζόμενος πόλεμος στη Συρία και ο εμφύλιος πόλεμος στη Λιβύη, λόγω των εξαιρετικά απρόβλεπτων συνθηκών που έχουν δημιουργήσει, έχουν οδηγήσει σε μη λειτουργικές κυβερνήσεις. Για το λόγο αυτό, οι συγκεκριμένες χώρες δεν θα μελετηθούν στην παρούσα εργασία. Αντίθετα, θα αναλυθεί η Ιορδανία λόγω γεωγραφικής εγγύτητας στην περιοχή και συμμετοχής της στα προωθούμενα συνεργατικά σχήματα ασφαλείας.

Δομή Εργασίας

Η εργασία χωρίζεται σε τέσσερα κεφάλαια. Το πρώτο κεφάλαιο εστιάζει στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Πιο συγκεκριμένα, αρχικά οριοθετείται γεωγραφικά η περιοχή και παρουσιάζεται η στρατηγική της αξία. Στη συνέχεια αναλύεται η περιφερειακή διάσταση και σε τι βαθμό αυτή συνιστά ένα ξεχωριστό υπό-σύστημα. Ακολούθως περιγράφονται οι ενδοπεριφερειακές ισορροπίες και το πώς αυτές επηρεάζουν και αλληλεπιδρούν με το διεθνές σύστημα. Τέλος, καταγράφονται αδρομερώς οι σημαντικότερες σύγχρονες προκλήσεις ασφαλείας και περιγράφεται ο

τρόπος με τον οποίο αυτές επηρεάζουν και απειλούν την ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Το δεύτερο κεφάλαιο εστιάζει στους δρώντες. Ξεκινάει με μία σύντομη αναφορά στους κυριότερους περιφερειακούς οργανισμούς που έχουν ζωτικά συμφέροντα στην περιοχή, καθώς και στην εφαρμοζόμενη πολιτική τους. Ακολουθεί η παρουσίαση των μεγάλων δυνάμεων και σκιαγραφούνται συνοπτικά τα στρατηγικά συμφέροντα και η σύγχρονη στρατηγική τους στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Το κεφάλαιο ολοκληρώνεται με την περιγραφή των ζωτικών συμφερόντων και των προκλήσεων ασφαλείας των άμεσα ενδιαφερόμενων δρώντων, που δεν είναι άλλοι από τα ίδια τα κράτη της περιοχής.

Στη συνέχεια το τρίτο κεφάλαιο, προσεγγίζει τις συνεργατικές πολιτικές ασφαλείας των κρατών. Αρχικά παρουσιάζεται συνοπτικά το θεωρητικό πλαίσιο των διμερών και πολυμερών σχημάτων ασφαλείας. Στη συνέχεια γίνεται μία σύντομη αναφορά στην πολιτική των μικρών κρατών κατά τη δημιουργία συμμαχιών, καθώς και στα περιφερειακά συστήματα ασφαλείας κατά τη μετα-ψυχροπολεμική περίοδο. Ακολουθεί, η περιγραφή της εμπλοκής της Ελλάδος στην ευρύτερη περιοχή σε διμερές ή/και πολυμερές επίπεδο, στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Το κεφάλαιο κλείνει με μία σύντομη αξιολόγηση και την παρουσίαση των προοπτικών των παραπάνω συνεργατικών σχημάτων. Τέλος, στο τέταρτο κεφάλαιο εξάγονται χρήσιμα συμπεράσματα και παρουσιάζονται επίκαιρες και ρεαλιστικές προτάσεις, για το πως η Ελλάδα μπορεί να εκμεταλλευθεί τις δυναμικές εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην ΝΑ Μεσόγειο, προκειμένου να προασπίσει και να προωθήσει με τον καλύτερο δυνατό τρόπο τα εθνικά της συμφέροντα.

Κεφάλαιο Πρώτο

Στρατηγική Ανάλυση ΝΑ Μεσογείου και Σύγχρονες Προκλήσεις Ασφαλείας

Η δημιουργία διμερών και πολυμερών συνεργατικών σχημάτων δεν συνιστά μία αυτόματη διαδικασία που λαμβάνει χώρα αιφνιδιαστικά, στο κενό, ως αποτέλεσμα της επιθυμίας δύο ή περισσότερων κρατών. Αντίθετα, πρόκειται για μία σύνθετη και συνήθως μακροχρόνια διαδικασία που απεικονίζει το ιστορικό υπόβαθρο των περιφερειακών σχέσεων, τους γεωγραφικούς και γεωπολιτικούς παράγοντες, τους υφιστάμενους συσχετισμούς ισχύος, τα συμφέροντα τόσο των συμβαλλόμενων μερών, όσο και των υπερδυνάμεων και τέλος τις σύγχρονες προκλήσεις και εξελίξεις που λαμβάνουν χώρα στην υπό εξέταση περιοχή. Η μελέτη και η ανάλυση των παραγόντων αυτών συμβάλλει στον εντοπισμό και στην κατανόηση των περιφερειακών προκλήσεων ασφαλείας και ξεκλειδώνει το κουτί των προοπτικών ασφαλείας που παρουσιάζει η συγκεκριμένη περιοχή.

1.1 Στρατηγική Ανάλυση Υποσυστήματος ΝΑ Μεσογείου

Υπό το παραπάνω πρίσμα, το πρώτο βήμα για την αξιολόγηση των διμερών και πολυμερών συνεργατικών σχημάτων είναι η στρατηγική ανάλυση και μελέτη της ΝΑ Μεσογείου. Μέσα από αυτή τη διαδικασία, θα εξεταστούν και θα αναλυθούν οι στατικοί και δυναμικοί παράγοντες που συναντώνται στην περιοχή και συνθέτουν τη γενικότερη εξίσωση ασφαλείας.

α. Γεωγραφικός Προσδιορισμός και Στρατηγική Αξία

Η Μεσόγειος αποτελεί τη σημαντικότερη ίσως περιφερειακή θάλασσα του πλανήτη. Χωρίζει την Ευρώπη από την Αφρική, αλλά και την Ασία μέσω της περιοχής της Μέσης Ανατολής. Οι περισσότεροι αναλυτές στηριζόμενοι σε μία σειρά γεωγραφικών, πολιτιστικών, πολιτικών και οικονομικών λόγων, χωρίζουν τη θάλασσα αυτή λεκάνη στη Δυτική και Ανατολική Μεσόγειο. Αυτός ο διαχωρισμός βοηθάει, ανάμεσα στα άλλα, στην καλύτερη και αποτελεσματικότερη μελέτη και ανάλυση της περιοχής. Η Ανατολική Μεσόγειος γεωγραφικά οριοθετείται από την απόληξη της ιταλικής χερσονήσου στα δυτικά, τη Μικρά Ασία στα βόρεια, την Μέση Ανατολή στα ανατολικά και τη βόρειο αφρικανική ακτογραμμή στα νότια. Ουσιαστικά βρίσκεται στο σταυροδρόμι τριών ηπείρων: Ευρώπης, Αφρικής και Ασίας. Ωστόσο, ένα αριθμός μελετητών, παρά τις σοβαρές επιστημονικές ενστάσεις,

έχει προχωρήσει περαιτέρω σε έναν περισσότερο πολιτικό και πολιτιστικό διαχωρισμό και έχει οριοθετήσει μία υπό-περιοχή στην Ανατολική Μεσόγειο, προσδιορίζοντας την ως Νότιο-ανατολική Μεσόγειο. Ο ορισμός αυτός έχει το χαρακτηριστικό ότι είναι κάτι περισσότερο από ένας αντικειμενικός γεωγραφικός ορισμός. Συνιστά ένα γεωπολιτισμικό όρο, που διακρίνεται για τα έντονα πολιτισμικά του χαρακτηριστικά. Ο διαχωρισμός αυτός αφήνει έξω την Ιταλική χερσόνησο και τα κράτη της Αδριατικής. Τα κράτη που περιλαμβάνονται στην ΝΑ Μεσόγειο είναι εννέα και ουσιαστικά βρίσκονται στην παράκτια ζώνη. Πιο συγκεκριμένα, είναι η Ελλάδα, Τουρκία, Συρία, Λίβανος, Ισραήλ, Παλαιστίνη, Κύπρος, Αίγυπτος και Λιβύη² (Παράρτημα «Α», εικ. 2-3).

Εστιάζοντας περισσότερο στην γεωγραφική ανάλυση των κρατών της περιοχής της ΝΑ Μεσογείου, διαπιστώνουμε ότι η γεωγραφία ήταν ιδιαίτερα γενναιόδωρη με την Τουρκία και την Αίγυπτο. Στην πρώτη έδωσε το προνόμιο να συνδέει την Ευρώπη με την Ασία και να ασκεί πλήρη κυριότητα στα Στενά. Στη δεύτερη, να συνδέει την Αφρική με την Ασία και να έχει μέρος του εθνικού της εδάφους τη Διώρυγα του Σουέζ. Τα δύο αυτά θαλάσσια περάσματα έχουν τεράστιο στρατηγικό ενδιαφέρον και σημασία για το παγκόσμιο διεθνές σύστημα. Έχουν τη δυνατότητα να επηρεάσουν τις διεθνείς θαλάσσιες επικοινωνίες και κατ' επέκταση τις διεθνείς σχέσεις και τις παγκόσμιες ισορροπίες με τρόπο καθοριστικό. Πιο συγκεκριμένα, το πρώτο από αυτά, η Διώρυγα του Σουέζ στην Αίγυπτο είναι η μεγαλύτερη διώρυγα του κόσμου, που συνδέει τη Μεσόγειο Θάλασσα με την Ερυθρά θάλασσα και τον Ινδικό ωκεανό. Το δεύτερο είναι το σύμπλεγμα των Στενών Βοσπόρου – Θάλασσα Μαρμαρά – Στενά Δαρδανελλίων (Τσανάκαλε), στην Τουρκία. Η θαλάσσια αυτή διάβαση συνδέει τη λεκάνη της Μεσογείου, μέσω του Αιγαίου Πελάγους, με την Μαύρη Θάλασσα ή Εύξεινο Πόντο και κατ' επέκταση την Κεντρική Ασία³.

Εξαιρετικά σημαντική για τον κεντρικό έλεγχο και το ξεκλείδωμα της ευρύτερης περιοχής είναι η Κύπρος. Κατέχει μία κεντρική θέση στην ΝΑ λεκάνη της Μεσογείου, με αποτέλεσμα κάποιος να μπορεί να ελέγχει και να επεμβαίνει από εκεί προς όλες τις κατευθύνσεις και κυρίως προς τη Μέση Ανατολή και τη Βόρειο Αφρική. Η επιλογή και η επιμονή του Ηνωμένου Βασιλείου (ΗΒ) να διατηρεί τις δύο

² Παρίσης Ι, *Η καθ' ημάς Θάλασσα*, Αθήνα, Α.Α Λιβάνη, 2013.

³ Γρηγόρης Ι. Τσάλτας (επιμ.), *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές. Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*. Ι.Σιδέρης, Αθήνα, 2011 (σελ. 156).

υψηλής στρατηγικής αξίας στρατιωτικές βάσεις επί του νησιού (Βάση του Ακρωτηρίου και η Βάση της Δεκέλειας), αποδεικνύουν τη μεγάλη αξία του. Δικαίως λοιπόν έχει χαρακτηριστεί από πολλούς αναλυτές ως το «πλωτό αεροπλανοφόρο» της Μεσογείου. Στη συνέχεια, η Κρήτη συνιστά ένα άλλο νησί πολύ υψηλής στρατηγικής σημασίας. Η κεντρική της θέση στην λεκάνη της Μεσογείου της δίνει τη δυνατότητα να ασκεί έναν ευρύτερο έλεγχο στην περιοχή. Τα αεροδρόμια και τα λιμάνια του νησιού την καθιστούν εξαιρετική περιοχή συγκεντρώσεως χερσαίων, ναυτικών και αεροπορικών δυνάμεων. Οι δυνατότητες αυτές σε συνδυασμό με την κεντρική της θέση μετατρέπουν το νησί σε μία εξαιρετική βάση ανεφοδιασμού και επισκευών για διερχόμενα πλοία και αεροσκάφη. Η στρατηγική αξία του νησιού επιβεβαιώνεται από την επιλογή των ΗΠΑ να διατηρούν και να αναβαθμίζουν συνεχώς τη ναυτική βάση της Σούδας.

Ιδιαίτερα σημαντική αξία για τη ΝΑ Μεσόγειο προσδίδει και το Αιγαίο Πέλαγος, από το οποίο διέρχονται δύο σημαντικοί άξονες. Ο πρώτος συνδέει την Κεντρική Ευρώπη με τη Μεσόγειο και την Αφρική ή τη Μέση Ανατολή και περνάει μέσω του λιμένος Θεσσαλονίκης στα Βαλκάνια. Ο δεύτερος συνδέει τον Εύξεινο Πόντο με την Μεσόγειο και την Μέση Ανατολή ή την Αφρική. Η νησιωτική διαμόρφωση του Αιγαίου παρέχει τη δυνατότητα καθολικού ελέγχου των παραπάνω αξόνων⁴. Τέλος, η αξία της ΝΑ Μεσογείου δεν περιορίζεται μόνο σε γεωπολιτικούς παράγοντες. Υπάρχουν, επίσης, σημαντικά ενεργειακά αποθέματα που μπορούν να καλύψουν ένα μεγάλο μέρος των ενεργειακών αναγκών των κρατών της περιοχής. Τα κοιτάσματα που ανακαλύφθηκαν πρόσφατα στη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα σε Κύπρο-Ισραήλ-Αίγυπτο, καθώς και αυτά που αναμένουν να επαληθευτούν στο Αιγαίο, στο Ιόνιο και στο Λιβυκό Πέλαγος προσδίδουν επιπρόσθετη στρατηγική αξία στην ευρύτερη περιοχή. Όλα τα παραπάνω στοιχεία δικαιολογούν πλήρως την πρόσφατη κατακόρυφη αύξηση στο διεθνές χρηματιστήριο της στρατηγικής αξίας της ΝΑ Μεσόγειου.

Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι η γεωγραφία είναι ένας αντικειμενικός παράγοντας. Ωστόσο, υπάρχουν πολλοί και διαφορετικοί τρόποι για να διαβάσει κανείς το χάρτη μίας περιοχής. Οι τρόποι αυτοί, συνεπεία πολιτικών, πολιτιστικών και οικονομικών αλλαγών, μεταβάλλονται με το πέρασμα του χρόνου. Έτσι, η ευρύτερη περιοχή που σήμερα είναι γνωστή ως «Ανατολική Μεσόγειος και

⁴ Παρίσης Ι, *Η καθ' ημάς Θάλασσα*, Αθήνα, Α.Α Λιβάνη, 2013, σελ. 215-232.

Μέση Ανατολή» στο παρελθόν ήταν γνωστή ως Εγγύς Ανατολή, Λεβάντε. Παρατηρείται λοιπόν το παράδοξο φαινόμενο η Ανατολή να ξεκινάει από τη «Μέση Ανατολή», αφού η «Εγγύς Ανατολή», λόγω μίας συνεχούς και μακροχρόνιας εκδυτικοποίησης ή εξευρωπαϊσμού έχανε όλο και περισσότερο τη γεωγραφική της αυτοτέλεια και σταδιακά έπαψε πλέον να χρησιμοποιείται σήμερα. Επίσης, τους προηγούμενους αιώνες η Ελλάδα ανήκε στην Ανατολή. Αντίθετα, σήμερα ανήκει στην Ευρώπη, ενώ η ευρύτερη περιοχή των Βαλκανίων είναι περισσότερο γνωστή ως «Νοτιοανατολική Ευρώπη». Συνεπώς, οι προκλήσεις της γεωγραφίας δεν παραμένουν στάσιμες, αλλά συνεχώς μεταλλάσσονται. Η Ελλάδα σήμερα μπορεί να ανήκει στον σκληρό πυρήνα των δυτικών θεσμών και του δυτικού τρόπου οργάνωσης, ωστόσο ποτέ δεν μπορεί να αποκοπεί πλήρως από την ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου⁵.

Συμπερασματικά, για πολλούς αιώνες η Μεσόγειος Θάλασσα υπήρξε το κύριο πεδίο αλληλεπίδρασης των μεγάλων δυνάμεων, πριν αντικατασταθεί από τον Ατλαντικό και στη συνέχεια από τον Ειρηνικό Ωκεανό. Ωστόσο, η ΝΑ Μεσόγειος κατάφερνε να διατηρεί την στρατηγική της αξία στο πέρασμα των αιώνων, πάντοτε σε υψηλό επίπεδο. Σε αυτό συνέβαλλε το γεγονός ότι συνιστά ένα ιστορικό και γεωγραφικό σταυροδρόμι ανάμεσα στην Ανατολή και στη Δύση και περιβάλλεται από έναν αριθμό κρατών που παρουσιάζουν μία μεγάλη εθνική, θρησκευτική, πολιτική, κοινωνική και οικονομική ποικιλομορφία. Για το λόγο αυτό διαχρονικά ευρίσκονταν και συνεχίζει να βρίσκεται στο επίκεντρο του διεθνούς ανταγωνισμού, τόσο των μεγάλων δυνάμεων όσο και των υπόλοιπων κρατών της ευρύτερης περιοχής.

β. Περιφερειακή Διάσταση

Σύμφωνα με τον Kenneth Waltz, ο καλύτερος τρόπος για να εξεταστούν τα προβλήματα της διεθνούς πολιτικής είναι η μελέτη των τριών επιπέδων ανάλυσης: του ατομικού, του κρατικού και του παγκόσμιου. Η ανάλυση των τριών αυτών όψεων μπορεί να δώσει όλες σχεδόν τις απαραίτητες απαντήσεις για τις ενέργειες των κρατών⁶. Ωστόσο, η κατάρρευση του διπολικού κόσμου, η διάχυση της παγκοσμιοποίησης, η σύνθετη αλληλεξάρτηση και η απαίτηση για απαντήσεις σε μία σειρά από νέα ζητήματα και προκλήσεις ασφαλείας, οδήγησε στην ανάγκη

⁵ Καζάκος Π. & άλλοι. (2016). *Η Ελλάδα στον κόσμο της. Μεταξύ ρεαλισμού και ανεδαφικότητας στο διεθνές σύστημα*. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ, σελ. 105-124

⁶ Waltz, K. (2011). *Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος, Μία θεωρητική ανάλυση*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 31.

ανάλυσης και ερμηνείας του διεθνούς συστήματος μέσα από το πρίσμα επιπρόσθετων θεωρητικών εργαλείων και προσεγγίσεων. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η δημιουργία διαφόρων θεωριών που εστίαζαν στην μελέτη και την ανάλυση ενός ακόμη τέταρτου επιπέδου: του περιφερειακού. Εξάλλου, πολλοί είναι αυτοί που ισχυρίζονται ότι σήμερα δεν υπάρχει μία παγκόσμια τάξη, αλλά πολλές και διαφορετικές περιφερειακές τάξεις. Για το λόγο αυτό, η έννοια της περιοχής-περιφέρειας αποκτά όλο και μεγαλύτερη σημασία στην ανάλυση των προβλημάτων των σύγχρονων διεθνών σχέσεων⁷.

Κοντά στον όρο της περιφερειακής τάξης βρίσκεται και αυτός του συστήματος. Με τον όρο σύστημα (ή υποσύστημα) καθορίζεται ένας γεωπολιτικός χώρος που αποτελείται από παίκτες μεταξύ των οποίων υπάρχει πολυεπίπεδη αλληλεξάρτηση και συνοχή, αλλά και σχέσεις με βάση το νόμο δράσης-αντίδρασης. Σύμφωνα με κάποιους μελετητές, ένα υποσύστημα ορίζεται ως ένα σύστημα «ομόρων κρατών τα οποία αλληλεπιδρούν μεταξύ τους και έχουν κάποιας μορφής κοινούς εθνικούς, γλωσσολογικούς, πολιτισμικούς, κοινωνικούς και ιστορικούς δεσμούς»⁸. Κατά τον ορισμό ενός διεθνούς συστήματος, ο καθορισμός των ορίων συνιστά ένα δύσκολο εγχείρημα. Κατά κανόνα, δεν υπάρχουν αυστηρά όρια και διαχωριστικές γραμμές ανάμεσα σε ένα σύστημα από ένα άλλο, με εξαίρεση κάποια εντελώς απομονωμένα γεωγραφικά συστήματα. Αυτό που συνιστά για κάποιον ένα σύστημα, για κάποιον άλλο μελετητή μπορεί να είναι υποσύστημα ενός ευρύτερου συστήματος. Συνεπώς, ο καθορισμός ενός συστήματος (ή υποσυστήματος) είναι σε κάποιο βαθμό αυθαίρετος και υποκειμενικός και εξαρτάται έως ένα βαθμό από τον ίδιο τον μελετητή⁹.

Εστιάζοντας την ανάλυσή μας στην ΝΑ Μεσόγειο, διαπιστώνεται ότι αυτή δεν συνιστά μόνο μία γεωγραφική περιοχή. Επιπλέον, οριακά θα μπορούσε να θεωρηθεί ότι αποτελεί και ένα ξεχωριστό υποσύστημα ασφαλείας. Πιο συγκεκριμένα στην ΝΑ Μεσόγειο, διαπιστώνεται ότι συγκλίνουν τρία περιφερειακά συστήματα ασφαλείας. Της Ευρωπαϊκής Ένωσης, των Βαλκανίων (θα μπορούσε να θεωρηθεί και ως υποσύστημα αυτού της ΕΕ) και της ευρύτερης Μέσης Ανατολής. Το σύστημα της

⁷ Buzan B. & Waever O. (2004). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, Karmazin A. & others. (2014). *Regions in the International Society. The English School at the Sub-global Level*. Brno: Global Politics.

⁸ Cantori L. & Spiegel S. (1970). *The International Politics of Regions, A Comparative Approach*. New Jersey: Prentice-Hall.

⁹ Robert Gilpin (μετ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος). (2004). *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ (σελ. 78-79).

ευρύτερης Μέσης Ανατολής, δεν είναι αυστηρά καθορισμένο, αλλά διαφέρει ανά ιστορική περίοδο και ποικίλει ανάλογα με την εθνολογική, πολιτιστική και γεωπολιτική σκοπιά. Με την ευρεία έννοια του όρου εκτείνεται από το Ιράν μέχρι και το Μαρόκο. Υποδιαιρείται σε τρία υποσυστήματα: του Περσικού Κόλπου (Σαουδική Αραβία, Υεμένη, Ομάν, Κουβέιτ, Ιράκ, Ιράν, ΗΑΕ, Κατάρ, Μπαχρέιν), του Μαγκρέμπ (Μαρόκο, Αλγερία, Τυνησία καθώς και του Μεγάλου Μαγκρέμπ όπου προστίθενται Λιβύη, Δυτική Σαχάρα και Μαυριτανία) και της Μέσης Ανατολής (με την περιορισμένη έννοια του όρου) το οποίο συμπεριλαμβάνει τα κράτη της ΝΑ Μεσογείου (Τουρκία, Συρία, Λίβανος, Ιορδανία, Ισραήλ, Παλαιστίνη, Αίγυπτος)¹⁰. Από τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι στο υπο-σύστημα της Μέσης Ανατολής (με την περιορισμένη έννοια του όρου), μπορεί να αποδοθεί μία σχετική αυτοτέλεια προκειμένου να εξετασθεί από πλευράς ασφαλείας. Εάν τώρα σε αυτό προστεθεί η Ελλάδα και η Κύπρος, στοιχείο το οποίο η γεωγραφία και η ιστορική διαδρομή επιτρέπουν να γίνει, τότε το υπό-σύστημα που προκύπτει με τα 9 κράτη, γίνεται πιο πλήρες και πιο συνεκτικό. Αποτέλεσμα αυτού είναι η καλύτερη ερμηνεία και αξιολόγηση των συντελούμενων προκλήσεων ασφαλείας.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχει ο τρόπος με τον οποίο κάποιοι θεωρητικοί αντιμετωπίζουν την Τουρκία ανάμεσα σε όλα αυτά τα υπό-συστήματα και τις περιοχές. Σύμφωνα με τον Νταβούτογλου¹¹ η Τουρκία αποτελεί κράτος «γέφυρα», λόγω της κεντρικής γεωγραφικής θέσης που κατέχει στην παγκόσμια ήπειρο την Ευρασία (ανάμεσα στην Ευρώπη και την Ασία). Επίσης, σύμφωνα με τον Brzezinski, η Τουρκία αποτελεί γεωπολιτικό άξονα, δηλαδή η σημασία της δεν προέρχεται από τη δύναμή ή τα κίνητρά της, αλλά από την ευαίσθητη θέση της και τις συνέπειες τις οποίες έχει η δυνητικά ευάλωτη κατάστασή της στη συμπεριφορά των γεωστρατηγικών παικτών¹². Η Τουρκία σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, διαμορφώνει τη συμπεριφορά πρωτίστως της Ρωσίας και δευτερευόντως της Κίνας και των κρατών της Μέσης Ανατολής. Τέλος, σύμφωνα με τον Buzon η Τουρκία αποτελεί κράτος «μονωτή». Τα κράτη-μονωτές βρίσκονται μεταξύ περιφερειακών συμπλεγμάτων, εκεί όπου υφίσταται υψηλή δυναμική ασφαλείας. Έτσι η Τουρκία βρίσκεται μεταξύ της Ευρώπης, της Μέσης Ανατολής και των χωρών της πρώην

¹⁰ Κάποιες φορές το υποσύστημα του Μαγκρέμπ και της Μέσης Ανατολής από πλευράς ασφαλείας συνεξετάζονται μαζί και έτσι γίνεται λόγος για το σύμπλεγμα Μέσης Ανατολής και Βόρειας Αφρικής (MENA).

¹¹ Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 835.

¹² Brzezinski, Z. (1998). *Η Μεγάλη Σκακιέρα*. 1998: ΛΙΒΑΝΗΣ, σελ. 78-79.

ΕΣΣΔ, χωρίς ωστόσο να ανήκει απόλυτα σε κάποιο από αυτά τα συστήματα. Ωστόσο, σύμφωνα με τη θεωρία αυτή, είναι απίθανο ένα κράτος-μονωτής να γίνει μεγάλη δύναμη. Για να το καταφέρει αυτό θα πρέπει να αποκηρύξει την ιδιότητα του μονωτή και να ενισχύσει τους δεσμούς φιλίας ή εχθρότητας με κάποια από τα γειτονικά συμπλέγματα ασφαλείας¹³.

Με βάση τους παραπάνω παράγοντες και μελετώντας την ιστορία της περιοχής, διαπιστώνουμε ότι τα συγκεκριμένα κράτη αλληλεπιδρούν συστηματικά μεταξύ τους με διάφορους τρόπους. Από τα 9 κράτη του υποσυστήματος τα 6 είναι μουσουλμανικά (από τα οποία τα 5 αραβικά), 2 ελληνικά και 1 εβραϊκό. Η γεωγραφία τα έχει παρατάξει διαδοχικά σε ένα ημικύκλιο, ενώ η ιστορία τα έχει συνδέσει πολύ στενά, είτε θετικά είτε αρνητικά, από την αρχαιότητα έως σήμερα. Ακόμα και στην περίπτωση της Ελλάδος και της Κύπρου, για τις οποίες πληρούνται λιγότερο από τις άλλες χώρες τα παραπάνω κριτήρια, η γεωγραφική εγγύτητα, οι πολιτισμικοί και ιστορικοί δεσμοί αρκούν για να τους προσδώσουν ένα επίχρισμα νομιμότητας συμμετοχής στο συγκεκριμένο υποσύστημα. Εξάλλου, η περιοχή βρισκονταν για 2.000 χρόνια σε μία σειρά από αυτοκρατορίες (ελληνιστική, ρωμαϊκή, βυζαντινή και οθωμανική), στοιχείο που δημιούργησε ένα κοινό πολιτισμικό και κοινωνικό υπόβαθρο και συνέδεσε σε κάποιο βαθμό τις προοπτικές και τις τύχες των χωρών της ΝΑ Μεσογείου¹⁴. Ιδιαίτερα σήμερα, μία σειρά από σημαντικές εξελίξεις (ενεργειακά θέματα, χάραξη θαλασσιών ζωνών, εμφύλιοι πόλεμοι, μεταναστευτικές-προσφυγικές ροές, θαλάσσια ασφάλεια, τρομοκρατία κ.α.) καθιστά την αλληλεπίδραση και τις διασυνδέσεις των κρατών της συγκεκριμένης περιοχής, πολύ πιο τακτικές και ασύγκριτα πιο σημαντικές.

Πιο συγκεκριμένα, στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, εντοπίζονται ορισμένοι παράγοντες που επηρεάζουν σε μεγάλο βαθμό τις περιφερειακές ισορροπίες. Ο σημαντικότερος από αυτούς είναι οι πολυεπίπεδες επιπτώσεις που προκάλεσε η Αραβική Άνοιξη. Το πρώτο θύμα της ήταν η ιδεολογία του Παναραβισμού. Ο αραβικός εθνικισμός υποχώρησε και εξασθένησε σημαντικά. Ταυτόχρονα, η μεταστροφή αυτή επηρέασε τη συγκρότηση της πολιτικής ηγεσίας διαφόρων χωρών. Ένα μεγάλο μέρος από το κενό που δημιουργήθηκε φάνηκε να το

¹³ Buzan B. & Waever O. (2004). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press, pages 466-467.

¹⁴ Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. (2014). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, σελ 20.

καλύπτει σε κάποιο βαθμό το πολιτικό Ισλάμ¹⁵. Ακολούθως, η μακροχρόνια σύρραξη στη Συρία και η ανθρωπιστική κρίση που αυτή δημιούργησε άλλαξε σημαντικά τις προτεραιότητες και τις ισορροπίες στην περιοχή. Αποτέλεσμα αυτού είναι το μεγαλύτερο μέρος του πολιτικού, διπλωματικού και οικονομικού κεφαλαίου των χωρών της περιοχής να συνεχίζει να διοχετεύεται στη Συριακή σύρραξη. Ταυτόχρονα, περιορίσθηκε σημαντικά η άποψη ότι για όλα τα προβλήματα και την περιφερειακή αστάθεια υπεύθυνο είναι το Ισραήλ και η αραβο-ισραηλινή διένεξη. Αυτό οδήγησε το Παλαιστινιακό Ζήτημα να χάσει την πρωτοκαθεδρία του και το Ισραήλ να αποκτήσει περισσότερο διπλωματικό χώρο για να εξέλθει από τον αραβικό εγκλωβισμό. Τέλος, οι ενεργειακές προοπτικές δημιούργησαν νέα δεδομένα και προκλήσεις για την ευρύτερη περιοχή.

Επίσης, σημαντική επίδραση στο υποσύστημα έχουν οι ισορροπίες και οι σχέσεις μεταξύ ορισμένων σημαντικών χωρών της ευρύτερης περιοχής. Ο βασικότερος μηχανισμός εξισορρόπησης θα πρέπει να αναζητηθεί στην ευαίσθητη ισορροπία μεταξύ Αιγύπτου, Τουρκίας και Ιράν. Οι χώρες αυτές έχουν ρυθμιστεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να αλληλοεπιτηρούνται. Όσο απομακρύνεται η Αίγυπτος από το σύστημα, το Ιράν εγκαθίσταται στο κέντρο της περιοχής και στηρίζεται από την Τουρκία. Αντίθετα, όσο η Αίγυπτος εισέρχεται στο σύστημα, το Ιράν απωθείται και η θέση της Τουρκίας προσαρμόζεται στη νέα ισορροπία. Έτσι, η δημιουργία μίας συμμαχίας ανάμεσα στις δύο από τις τρεις χώρες αξιολογείται ως μεγάλη απειλή για την τρίτη. Σε κάθε περίπτωση, για την επίτευξη μίας μακροχρόνιας ειρήνης στην περιοχή απαιτείται η αποτελεσματική συνεργασία των τριών αυτών χωρών¹⁶. Σήμερα, η ισορροπία του τριγώνου αυτού κλονίζεται, με την προσέγγιση της Τουρκίας με το Ιράν. Η Αίγυπτος εκλαμβάνει την προσέγγιση αυτή ως απειλή και για να την εξισορροπήσει επιδιώκει συμμαχίες με άλλες χώρες με συμφέροντα στην περιοχή. Ωστόσο, οι συμμαχίες που συνάπτουν τα κράτη στην περιοχή έχουν ένα πολύ ιδιαίτερο χαρακτηριστικό: παρουσιάζουν μία υψηλή ευελιξία, εξαιτίας της μεγάλης ρευστότητας που καταγράφεται στις περιφερειακές και πολιτικές ισορροπίες. Διατηρούν πάντα μία έξοδο διαφυγής, ενώ στις περιπτώσεις έντονης αντιπαράθεσης υιοθετούν στάσεις από τις οποίες ο αντίπαλος πόλος δεν πρόκειται να μείνει για πάντα περιθωριοποιημένος.

¹⁵ Κουσκουβέλης (επιμελ.), Η, (2012). *Η Αραβική Άνοιξη. Μελέτες των Διεθνών Σχέσεων*. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ, σελ. 146.

¹⁶ Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 532-534.

Τέλος, ένα ακόμα ιδιαίτερα σημαντικό στοιχείο για την καλύτερη αξιολόγηση και κατανόηση του υποσυστήματος της ΝΑ Μεσογείου, είναι ο βαθμός ομοιογένειας των κρατών-μελών που το απαρτίζουν. Πιο συγκεκριμένα, αξιολογώντας τον τρόπο πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης των κρατών που απαρτίζουν ένα υποσύστημα, αυτό θα μπορούσε να καταταχτεί είτε στα ομοιογενή, εκείνα δηλαδή που τα κράτη του υπακούουν τις ίδιες αρχές πολιτικής, οικονομικής και κοινωνικής οργάνωσης, είτε στα ανομοιογενή, όπου τα κράτη οργανώνονται στη βάση διαφορετικών αρχών και κάποιες φορές αντιτιθέμενων αξιών. Η μελέτη ορισμένων προσδιοριστικών παραμέτρων των κρατών της περιοχής της ΝΑ Μεσογείου, αναδεικνύει εύκολα την ύπαρξη ενός αριθμού κοινών γεωγραφικών και ιστορικών στοιχείων. Ταυτόχρονα ωστόσο, εντοπίζονται και μία σειρά από διαφορετικούς παράγοντες, όπως τα διαφορετικά πολιτικά συστήματα, η ετερογένεια στην οργάνωση της οικονομικής δραστηριότητας, καθώς και ο θρησκευτικός, εθνικός και κοινωνικός πλουραλισμός. Από όλα τα παραπάνω στοιχεία προκύπτει ότι η περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, κατατάσσεται περισσότερο στα ετερογενή, παρά στα ομοιογενή συστήματα¹⁷.

γ. **Ενδοπεριφερειακές Πολιτικές και Ισορροπίες**

Ωστόσο, τα κράτη της ΝΑ Μεσογείου δεν τα ενώνει μόνο η γεωγραφία, ο πολιτισμός και η ιστορία. Τα συνδέει μία σειρά από ισχυρές προκλήσεις και σημαντικές μελλοντικές προοπτικές. Η περιοχή αποτελεί ένα ιδιαίτερα ρευστό περιβάλλον, με υψηλό βαθμό αστάθειας, που δημιουργεί σοβαρούς κινδύνους αλλά και σημαντικά παράθυρα ευκαιρίας για το περιφερειακό υποσύστημα. Τα δεδομένα αυτά προσελκύουν τις δράσεις και τις αντιδράσεις των χωρών της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, η **Ελλάδα** παρά την παρατεταμένη οικονομική κρίση που βίωσε την τελευταία δεκαετία, συνιστά μία βαθιά δημοκρατική χώρα, με υψηλό βαθμό σταθερότητας και κοινωνικής συνοχής και σχετικά υψηλούς συντελεστές εθνικής ισχύος για τα περιφερειακά δεδομένα. Η σταδιακή έξοδος της Ελλάδος από την δημοσιονομική κρίση, προσφέρει νέες δυνατότητες και προοπτικές, αφού σταδιακά η χώρα ανακτά το κύρος και την αξιοπιστία της και επιπλέον δεν είναι αναγκασμένη να δαπανά πολύτιμο διπλωματικό κεφάλαιο για να επιτύχει τον απρόσκοπτο οικονομικό

¹⁷ Χειλά, Ε. (2006). *Διεθνής Κοινωνία. Διαχρονικές και Σύγχρονες Αντιλήψεις. Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*. ΑΘΗΝΑ: ΗΡΟΔΟΤΟΣ, σελ. 145.

δανεισμό της. Ταυτόχρονα, το 2019 ξεκίνησε την υλοποίηση περιορισμένων εξοπλιστικών προγραμμάτων, όπως για παράδειγμα την αναβάθμιση του πολεμικού αεροσκάφους F-16 και την συμφωνία για την απόκτηση της γαλλικής φρεγάτας Belh@tra. Τα στοιχεία αυτά σε συνδυασμό με τη συμμετοχή σε σημαντικούς διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς της προσδίδουν μία ιδιαίτερη στρατηγική αξία. Την επιρροή αυτή η χώρα προσπαθεί να την κεφαλαιοποιήσει προς την ΝΑ Μεσόγειο, να καλύψει το δημιουργούμενο κενό ασφαλείας και να υλοποιήσει μία νέα φιλόδοξη συνεργατική πολιτική ασφαλείας.

Η προσθήκη της **Κύπρου** και η ταύτιση των συμφερόντων μεταξύ των δύο ελληνικών χωρών προσφέρει προστιθέμενη αξία και στους δύο. Η Κύπρος, με την ανακάλυψη των ενεργειακών κοιτασμάτων στις θαλάσσιες ζώνες της, επέτυχε την αναβάθμιση της στρατηγικής της αξίας στην ευρύτερη περιοχή. Τις προοπτικές αυτές ωστόσο αμφισβητεί συστηματικά και εμπράκτως η Τουρκία, διεκδικώντας μερίδιο στους ενεργειακούς σχεδιασμούς της Κύπρου. Στο πλαίσιο αυτό Ελλάδα και Κύπρος εφαρμόζουν μία κοινή εξωτερική πολιτική στην ΝΑ Μεσόγειο, για την προώθηση των εθνικών τους συμφερόντων. Οι δύο χώρες έχουν συγκλίνουσες θέσεις με το Ισραήλ, την Αίγυπτο, το Λίβανο και την Ιορδανία, για μία μεγάλη σειρά σημαντικών θεμάτων. Επίσης, σημείο ιδιαίτερης σημασίας των πολιτικών των δύο χωρών είναι το γεγονός ότι δεν ακολουθούν αναθεωρητικές τάσεις και πρακτικές, ενώ οι εφαρμοζόμενες διμερείς και τριμερείς προσεγγίσεις δεν στρέφονται εναντίον άλλης χώρας. Ωστόσο, το Κυπριακό Πρόβλημα αποτελεί το εθνικό πρόβλημα για τον ελληνισμό, που επηρεάζει και καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις ελληνικές πολιτικές στην ευρύτερη περιοχή.

Η **Τουρκία** συνιστά τον ισχυρότερο παίκτη από στρατιωτικής (σε συμβατικό επίπεδο τουλάχιστον) και οικονομικής πλευράς στο υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου. Η κύρια και συστηματική προσπάθεια της χώρας εστιάζεται στο να καταστεί περιφερειακή δύναμη, αμφισβητώντας και ανατρέποντας ακόμα και τις διεθνείς συνθήκες και συμφωνίες. Ωστόσο, μετά το πρόσφατο αποτυχημένο πραξικόπημα, διανύει μία περίοδο εσωτερικής αστάθειας που την έχει καταστήσει ένα νευρικό και απρόβλεπτο διεθνές δρώμενο. Από την εξαιρετικά φιλόδοξη πολιτική των «μηδενικών προβλημάτων»¹⁸ με τα γειτονικά κράτη, η Τουρκία σήμερα βρίσκεται με τις περισσότερες χώρες σε αυξημένη ένταση έως και εχθρότητα. Πιο

¹⁸ Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.

συγκεκριμένα, με την Ελλάδα διατηρεί σε υψηλό επίπεδο την ένταση στο Αιγαίο. Με την Κύπρο τορπίλισε την πρόσφατη προσπάθεια επίλυσης του Κυπριακού Προβλήματος, ενώ ο αποκλεισμός της από τους ενεργειακούς σχεδιασμούς του νησιού την έχουν οδηγήσει σε πιο συγκρουσιακές πολιτικές. Επιπλέον, το ενδεχόμενο δημιουργίας ανεξάρτητου Κουρδικού κράτους στα νότια σύνορά της, την οδήγησε σε στρατιωτική εισβολή στη Συρία με αποτέλεσμα τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων με το Συριακό καθεστώς.

Παράλληλα, η συνεχής υποστήριξη της Παλαιστίνης για τη δημιουργία ανεξάρτητου κράτους την έφεραν σε βαθιά ρήξη με το Ισραήλ. Ανάλογη τροπή έχουν λάβει οι διμερείς σχέσεις με την Αίγυπτο, εξαιτίας της ενεργής υποστήριξης των Αδελφών Μουσουλμάνων. Αντίθετα, με τον Λίβανο οι διπλωματικές σχέσεις παρουσιάζουν μία σχετική σταθερότητα. Τέλος, η ρωσο-τουρκική προσέγγιση που επισφραγίστηκε με την αγορά του αντι-αεροπορικού συστήματος S-300 και η στρατιωτική εισβολή στη Συρία, οδήγησε την Τουρκία σε ρήξη με τους παραδοσιακούς ευρωατλαντικούς συμμάχους της. Υπό τις εξελίξεις αυτές η Τουρκία βρίσκεται σε διαρκή και αυξανόμενη ένταση με τις ΗΠΑ (οδηγώντας την τελευταία να λάβει μία σειρά από μέτρα και κυρώσεις εναντίον του τουρκικού καθεστώτος, όπως την απομάκρυνση από το πρόγραμμα συμπαραγωγής για τα F-35), με το ΝΑΤΟ και με σημαντικές ευρωπαϊκές δυνάμεις, όπως είναι η Γαλλία.

Το **Ισραήλ** συνιστά τον άλλο ισχυρό παίκτη της περιοχής. Ευρισκόμενο ανάμεσα σε εχθρικά ή τουλάχιστον ουδέτερα αραβικά κράτη, προσπαθεί να προστατέψει το κράτος και τα εθνικά του συμφέροντα, στηριζόμενο στην αποτροπή και στην πρόληψη του πολέμου. Οι διμερείς σχέσεις με την Τουρκία δοκιμάζονται σοβαρά τα τελευταία χρόνια, εξαιτίας του νέο-οθωμανικού αφηγήματος της τελευταίας, την προσέγγισή της με το Ιράν και τη σθεναρή υποστήριξη της Παλαιστίνης. Διατηρεί εχθρικές/συγκρουσιακές σχέσεις με την Συρία, τον Λίβανο και την Παλαιστίνη. Με την Ιορδανία και την Αίγυπτο έχουν αποκατασταθεί οι διπλωματικές σχέσεις και εντοπίζονται πλέον αρκετά σημεία σύγκλισης. Η ασφάλεια του στηρίζεται πρωτίστως στη στρατηγική σχέση με τις ΗΠΑ, ενώ ταυτόχρονα προσπαθεί να εκμεταλλευθεί την περιφερειακή ρευστότητα και να εξέλθει από την αραβική περικύκλωσή, προς την Κύπρο και την Ελλάδα. Τέλος, σημαντικό στοιχείο στην εξίσωση ασφαλείας του Ισραήλ είναι το πυρηνικό του οπλοστάσιο, που πέραν του ισχυρότατου αποτρεπτικού μηνύματος που εκπέμπει, προσδίδει επιπρόσθετα ένα μεγάλο πολιτικό και στρατιωτικό κύρος στην χώρα αυτή.

Η **Αίγυπτος**, έχοντας ξεπεράσει τη σημαντική εσωτερική αστάθεια που προκάλεσε η Αραβική Άνοιξη, προσπαθεί να σταθεροποιήσει την εσωτερική πολιτική κατάσταση, περιορίζοντας τους Αδελφούς Μουσουλμάνους και ταυτόχρονα να διαμορφώσει μία νέα εξωτερική πολιτική. Κύριοι πυλώνες της προσπάθειας αυτής είναι η διατήρηση της στρατηγικής σχέσης με τις ΗΠΑ, η εμβάθυνση των σχέσεων με την ΕΕ, η ανάπτυξη στενότερων οικονομικών σχέσεων με την Κίνα στο πλαίσιο της κινεζικής στρατηγικής «*Μία Ζώνη, Μία Οδός*», η συνεχής ομαλοποίηση των σχέσεων με το Ισραήλ, η διατήρηση του ηγετικού ρόλου μέσα στον αραβικό κόσμο και η υλοποίηση των φιλόδοξων ενεργειακών σχεδιασμών. Ταυτόχρονα, βρίσκεται σε ρήξη με την Τουρκία, εξαιτίας της φανεράς υποστήριξης της τελευταίας προς τους Αδελφούς Μουσουλμάνους, στοιχείο που την οδηγεί σε αναζήτηση συμμαχιών με άλλους περιφερειακούς παίκτες.

Ο **Λίβανος** συνεχίζει να δέχεται τα απόνερα του πολέμου στη Συρία, κυρίως όσο αφορά στη διαχείριση του προσφυγικού προβλήματος. Επιπλέον, επιχειρεί να αποκλιμακώσει την ένταση με το Ισραήλ, μέσω περιορισμού της δραστηριότητας της Χεζμπολάχ και να οριοθετήσει τις θαλάσσιες ζώνες με τα κράτη της περιοχής για εκμετάλλευση τυχόν ενεργειακών κοιτασμάτων. Διατηρεί φιλικές σχέσεις με την Τουρκία, την Αίγυπτο, την Παλαιστίνη, την Κύπρο και την Ελλάδα και ενισχύει τον πολιτικό διάλογο και τη συνεργασία με διάφορους περιφερειακούς οργανισμούς.

Ακολουθως, η **Ιορδανία**, η οποία είναι μία μετριοπαθής αραβική χώρα, κατέχει μία πολύ σημαντική γεωπολιτική θέση στο κέντρο της Μέσης Ανατολής, που δέχεται τις επιρροές από όλα τα γειτονικά κράτη. Η χώρα αντιμετωπίζει οξύτατο προσφυγικό πρόβλημα, απότοκο της συριακής πολεμικής αναμέτρησης. Η πρόκληση αυτή έχει επηρεάσει σημαντικά και την οικονομική κατάσταση της χώρας. Διατηρεί φιλικές σχέσεις με την Τουρκία, την Αίγυπτο, την Παλαιστίνη, την Κύπρο και την Ελλάδα και ενισχύει τη συνεργασία με διάφορους περιφερειακούς οργανισμούς.

Τέλος, η **Παλαιστίνη** προσπαθεί να δημιουργήσει ένα *modus vivendi* με το Ισραήλ και να προωθήσει την επίλυση του εθνικού της προβλήματος. Βρίσκεται πολιτικά διαχωρισμένη μεταξύ της Λωρίδας της Γάζας και της Δυτικής Όχθης και διαπιστώνει ότι ο συριακός πόλεμος έχει επισκιάσει το Παλαιστινιακό. Οι περιορισμένες κρατικές δυνατότητες δεν της προσφέρουν σημαντική στρατηγική αξία, αλλά συνιστά ένα πολιτικό μόρφωμα με ιδιαίτερη σημειολογική αξία για το

διεθνές σύστημα. Διατηρεί φιλικές σχέσεις με όλα τα κράτη της περιοχής, πλην του Ισραήλ. Μέσα στο πλαίσιο αυτό, προσπαθεί να εκμεταλλευθεί τα αναδυόμενα παράθυρα ευκαιρίας, να ενισχύσει τις διμερείς σχέσεις με την Τουρκία και να βελτιώσει τη διεθνή της θέση.

δ. Διεθνές Σύστημα

Το τέλος του Ψυχρού Πολέμου κατάφερε να επιλύσει μία σειρά από διεθνή ζητήματα περίπου «αυτόματα» (π.χ. επανένωση Γερμανίας). Κάποια όμως άλλα προβλήματα και προκλήσεις ασφαλείας, με περισσότερο περιφερειακό χαρακτήρα, παρέμειναν ανεπηρέαστα και σχετικά στάσιμα (Κυπριακό, Μεσανατολικό κ.α.). Επίσης, ανέκυψε και μία σειρά νέων προβλημάτων, εξαιτίας του γεγονότος ότι η λήξη του Ψυχρού Πολέμου ενίσχυσε τις φυγόκεντρες δυνάμεις (διάλυση Γιουγκοσλαβίας, Αραβική Άνοιξη κ.α.). Συνεπώς, η μεταψυχροπολεμική περίοδος δεν οδήγησε άμεσα σε ένα ασφαλέστερο κόσμο. Αντίθετα, η ασφάλεια διαχύθηκε σε άλλες περιοχές περισσότερο και σε άλλες λιγότερο. Περιοχές όπως η ΝΑ Μεσόγειος και τα Βαλκάνια δεν έγιναν αφελέστερες κατά την μετά-ψυχροπολεμική περίοδο. Στο πλαίσιο αυτό, χώρες όπως η Ελλάδα ενδιαφέρονταν και για τις τρεις παραπάνω κατηγορίες προβλημάτων, αφού κάποια πεδία της εξωτερικής πολιτικής επηρεάστηκαν θετικά, ενώ κάποια άλλα παρέμειναν σχεδόν αμετάβλητα (Ελληνοτουρκικά, Κυπριακό)¹⁹.

Η μεταψυχροπολεμική περίοδος επέφερε τέσσερις μεγάλες αλλαγές στο διεθνές σύστημα ²⁰. Η πρώτη αφορούσε την κατάρρευση του διπολικού συστήματος και την ανάδειξη των ΗΠΑ στην κορυφή της παγκόσμιας ιεραρχίας. Η εντύπωση, ωστόσο, ότι οι ΗΠΑ κυριαρχούσαν απόλυτα στις διεθνείς σχέσεις ήταν ιδιαίτερα αισιόδοξη. Επιπλέον, η ψυχροπολεμική μερική σταθερότητα και ισορροπία, έπαψε να ισχύει και έδωσε τη θέση της σε ένα μονοπολικό σύστημα που χαρακτηριζόταν από μεγαλύτερη αστάθεια. Η δεύτερη μεγάλη αλλαγή ήταν η απόϊδεολογικοποίηση που επήλθε στις διεθνείς σχέσεις. Η έντονη ιδεολογική διαμάχη κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου μεταξύ Ανατολής και Δύσης, μεταξύ φιλελευθέρων και κομμουνιστικών καθεστώτων, είχε οδηγήσει σε μία πολύ-επίπεδη αντιπαράθεση. Αυτή εκδηλωνόταν σε διάφορους τομείς και με διαφορετική ένταση.

¹⁹ Καζάκος Π. & άλλοι. (2016). *Η Ελλάδα στον κόσμο της. Μεταξύ ρεαλισμού και ανεδαφικότητας στο διεθνές σύστημα*. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ, σελ 21-22.

²⁰ Το ίδιο, σελ 33-44.

Για παράδειγμα, στους διεθνείς οργανισμούς πολλές φορές η αντιπαλότητα αυτή οδηγούσε σε αδυναμία λήψης αποφάσεων και αδρανοποίηση (π.χ. ΟΗΕ/ΣΑ). Στη μεταψυχροπολεμική περίοδο οι αναφορές στον κίνδυνο και στην απειλή του «άλλου» στρατοπέδου έπαψαν να υπάρχουν και αποσυσπείρωσαν το διεθνές σύστημα και κατ' επέκταση τους μοχλούς πίεσεως προς τα μικρότερα και λιγότερα ισχυρά κράτη και οργανισμούς.

Το τρίτο χαρακτηριστικό αφορούσε τις προκλήσεις της διεθνούς ανάλυσης σχετικά με τις κατευθύνσεις που θα ακολουθούσε, προκειμένου να διαγνώσει τα πλαίσια μέσα στα οποία θα διαμορφώνονταν ο μεταψυχροπολεμικός κόσμος. Με το τέλος του Ψυχρού πολέμου πολύ γρήγορα αναπτύχθηκε το επιχείρημα περί «του τέλους της ιστορίας». Παρά τις αντιδράσεις που συνάντησε η ιδέα αυτή από μερίδα του φιλελεύθερου κόσμου, στις αρχές του '90 δημιούργησε μία ιδιαίτερη ευφορία για την επικράτηση της δημοκρατίας και το θρίαμβο του φιλελεύθερου μοντέλου οργάνωσης των κοινωνιών. Στην μεταψυχροπολεμική εποχή η αντίληψη περί δημοκρατικής ειρήνης, προϊόν της φιλελεύθερης θεώρησης, απαιτούσε μία μακρά μεταβατική περίοδο, που σε κάθε της βήμα, εγκυμονούσε ένα μεγάλο αριθμό απειλών και κινδύνων. Η διαδικασία εκδημοκρατισμού θεωρείται ότι σε κοινωνίες χωρίς προηγούμενη εμπειρία, είναι πολύ πιθανό να τροφοδοτήσει υποβόσκουσες εθνικιστικές διεκδικήσεις²¹. Το στοιχείο αυτό διαπιστώθηκε σε μεγάλο βαθμό στην Συρία και στη Λιβύη. Παράλληλα με αυτό, παρουσιάστηκαν θέσεις που περιέγραφαν την επακόλουθη «σύγκρουση των πολιτισμών». ²² Ωστόσο, η Αραβική Άνοιξη διέψευσε τα επιχειρήματα του Huntington και έδειξε για άλλη μία φορά, ότι τα αίτια των συγκρούσεων δεν βρίσκονται πάντα στη διαφορετικότητα των πολιτισμών. Οι παραπάνω θέσεις γρήγορα κατηγορήθηκαν για υπεραπλούστευση των διεθνών σχέσεων και μειώθηκε σημαντικά η απήχηση και η επεξηγηματική τους ικανότητα.

Τέλος, το τέταρτο χαρακτηριστικό αφορά την αύξηση των περιφερειακών κρίσεων. Κατά τη διάρκεια της διπολικής οργάνωσης του διεθνούς συστήματος οι σημαντικοί περιορισμοί που ασκούσαν περιόριζαν σε μεγάλο βαθμό την εμφάνιση μικρότερων συγκρούσεων, ειδικότερα στο εσωτερικό των αδύναμων κρατών. Αντίθετα, το μονοπολικό σύστημα φάνηκε ότι αδυνατεί να περιορίσει το ξέσπασμα ανάλογων κρίσεων και ευνόησε τις αλλαγές συνόρων, είτε με «βελούδινο»

²¹ Χειλά, Ε. (2013). *Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ 67.

²² Huntington, S. (2011). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: SIMON & SCHUSTER PAPERBACKS.

(ΕΣΣΔ, Τσεχοσλοβακία), είτε με πιο βίαιο και ωμό τρόπο (Γιουγκοσλαβία). Η μη επιθυμία και η κόπωση των ΗΠΑ να επεμβαίνουν σε παγκόσμιο επίπεδο για να επιλύουν τις διαφορές ήταν ιδιαίτερα ορατή. Τα παραπάνω δεδομένα είχαν ως αποτέλεσμα οι τοπικές εθνικές και εμφύλιες συγκρούσεις να πολλαπλασιαστούν και να οδηγήσουν σε ανθρωπιστικές καταστροφές μεγάλων διαστάσεων (εκδίωξη χριστιανών Λιβάνου κατά τον Πολέμου του Κόλπου το 1991, Σομαλία, Ρουάντα).

1.2. Σύγχρονες Περιφερειακές Προκλήσεις Ασφαλείας

Η ΝΑ Μεσόγειος συνιστά μία περιοχή που αντιμετωπίζει πολλές και μακροχρόνιες προκλήσεις ασφαλείας που μπορούν ανά πάσα στιγμή να ανατρέψουν την παγκόσμια ειρήνη και σταθερότητα. Τα στοιχεία αυτά δεν μπορεί να τα αγνοήσει καμία από τις χώρες που προσπαθεί να εισέλθει στην αρχιτεκτονική ασφαλείας της περιοχής με ένα πιο συστηματικό και οργανωμένο τρόπο. Την παρούσα περίοδο η κύρια πρόκληση ασφαλείας στην ΝΑ Μεσόγειο προέρχεται πρωτίστως από τον μακροχρόνιο πόλεμο στη Συρία και την ανθρωπιστική κρίση τεραστίων διαστάσεων που αυτή έχει δημιουργήσει. Η πρόσφατη τουρκική στρατιωτική εισβολή στη Συρία και η απομάκρυνση ενός μεγάλου μέρους των αμερικανικών στρατευμάτων από την περιοχή, περιέπλεξε ακόμη περισσότερο το συριακό πρόβλημα.

Η σύρραξη αυτή έχει αποκτήσει παγκόσμιο ενδιαφέρον και έχει προσελκύει την εμπλοκή μεγάλων και περιφερειακών δυνάμεων. Στην ιεραρχία των ένοπλων συρράξεων ακολουθεί, η παρατεταμένη εμφύλια στρατιωτική αναμέτρηση στη Λιβύη, που αν και μικρότερων διαστάσεων, εξακολουθεί να αποτελεί μία σοβαρότατη πηγή αστάθειας. Το Παλαιστινιακό Ζήτημα συνιστά μία διαχρονική πρόκληση ασφαλείας. Πρόκειται για μία ανοικτή πληγή που σχεδόν καθημερινά οδηγεί σε περιορισμένη χρήση στρατιωτικής ισχύος και δηλητηριάζει τις αραβοϊσραηλινές σχέσεις. Τέλος, το Κυπριακό πρόβλημα συνιστά μία «παγωμένη διένεξη» που έχει μία ιδιαίτερη δυναμική και αποτελεί ένα ακόμα παράγοντα αποσταθεροποίησης της ΝΑ Μεσογείου.

Παράλληλα καταγράφεται ένας αριθμός δευτερευόντων προκλήσεων που διαπερνά όλο σχεδόν το υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου και επηρεάζει άλλους λιγότερο και άλλους περισσότερο. Πιο συγκεκριμένα, η διεθνής τρομοκρατία συνιστά μεγαλύτερη απειλή για την Αίγυπτο, το Ισραήλ, τον Λίβανο και την Τουρκία και μικρότερη για τα άλλα κράτη. Επιπλέον, ο παρατεταμένος πόλεμος στη Συρία και ο εμφύλιος στη Λιβύη έχουν δημιουργήσει ένα περιβάλλον που η τρομοκρατία είναι

δυνατόν να αναπτυχθεί σε τέτοιο βαθμό και να απειλήσει την παγκόσμια τάξη και σταθερότητα. Η προοπτική διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής όχι μόνο ανάμεσα στα κράτη, αλλά και σε τρομοκρατικές οργανώσεις, συνεχίζει να απειλεί το διεθνές σύστημα και να προβληματίζει σοβαρά τις μεγάλες δυνάμεις. Η παράνομη μετανάστευση από την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, απότοκο των πολέμων, της κλιματικής αλλαγής και της πολιτικής αστάθειας των περισσότερων χωρών της αφρικανικής ηπείρου, έχει καταστεί ένα από τα σοβαρότερα προβλήματα της Ευρώπης. Η κατάσταση αυτή έχει αρχίσει να δημιουργεί σοβαρές προκλήσεις ασφαλείας στο εσωτερικών των ευρωπαϊκών χωρών και οι συνέπειές της επηρεάζουν όλο το φάσμα της ανθρώπινης δραστηριότητας²³.

Η θαλάσσια ασφάλεια συνιστά μία άλλη σημαντική πρόκληση. Μέσα σε αυτή περιλαμβάνεται η θαλάσσια πειρατεία, το λαθρεμπόριο όπλων, ναρκωτικών, προϊόντων, η μόλυνση του περιβάλλοντος, η υπερ-αλλίευση κ.α.²⁴ Επιπλέον, η κλιματική αλλαγή επιδεινώνει το ήδη σοβαρό πρόβλημα της έλλειψης νερού και οδηγεί σε τακτικές μετακινήσεις πληθυσμού στην ευρύτερη περιοχή. Η έλλειψη αυτή αποκτά ακόμα μεγαλύτερη σημασία για τη Συρία, τον Λίβανο, την Ιορδανία και την Αίγυπτο. Αντίθετα, το Ισραήλ κατάφερε να μειώσει την απειλή αυτή μέσα από ένα εξαιρετικά καινοτόμο τεχνολογικό πρόγραμμα, στον τομέα της αφαλάτωσης θαλασσινού νερού. Τέλος, η αλματώδης αύξηση του πληθυσμού στην Τουρκία, καθώς και σε όλη τη νότια πλευρά της Μεσογείου, συνιστά μία ακόμα απειλή για τη Δύση. Η κατάσταση αυτή γίνεται ιδιαίτερα ανησυχητική, εάν συγκριθεί με το χαμηλό ποσοστό υπογεννητικότητας στην Ευρώπη.

²³ Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. (2014). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΙΟΣ*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Άμυνας, σελ 26-29, EU/External Action. (2016, December 12). *Shared Vision, Common Action: A Stronger Europe*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 8, 2019, από https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf, σελ. 19-23.

²⁴ EU. (2014, Δεκεμβρίου 16). *European Union Maritime Security Strategy 2014 Action Plan*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 21, 2019, από https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/body/20141216-action-plan_en.pdf

Κεφάλαιο Δεύτερο

Κύριοι Διεθνείς Δρώντες και ΝΑ Μεσόγειος

Για να γίνει περισσότερο κατανοητή η ελληνική στρατηγική δημιουργίας διμερών και πολυμερών σχημάτων ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο θα πρέπει να χρησιμοποιήσουμε ένα μεγαλύτερο μεγεθυντικό φακό, προκειμένου να εντοπίσουμε και να αναλύσουμε τα συμφέροντα των σημαντικότερων παικτών που δραστηριοποιούνται στην ευρύτερη περιοχή.

2.1 Περιφερειακοί Οργανισμοί

Ξεκινώντας την ανάλυση από τους περιφερειακούς οργανισμούς, θα εστιάσουμε σε τρεις οργανισμούς με σημαντικό ρόλο και ιδιαίτερα συμφέροντα στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Πιο συγκεκριμένα, αυτοί είναι η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ), το ΝΑΤΟ και ο Αραβικός Σύνδεσμος.

α. Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ)

(1) ΕΕ και Στρατηγική Αξία ΝΑ Μεσογείου

Η στρατηγική αξία της ΝΑ Μεσογείου είναι ιδιαίτερα σημαντική και φαίνεται ευκολότερα μέσα από το πρίσμα της γεωπολιτικής θεωρίας. Με αυτό διαπιστώνεται ότι η περιοχή αποτελεί ένα σημαντικό μέρος της «εσωτερικής στεφάνης», έτσι όπως αυτή αρχικά ορίσθηκε από τον Halford Mackinder και στη συνέχεια περιγράφηκε με περισσότερη λεπτομέρεια από τον Nicholas Spykman. Σύμφωνα με τον τελευταίο, όποιος ελέγχει την «εσωτερική στεφάνη» ελέγχει την Ευρασία και όποιος ελέγχει την Ευρασία ελέγχει όλο τον κόσμο. Επιπλέον, η ΝΑ Μεσόγειος θεωρείται σημαντικότερος οικονομικός κόμβος, καθώς από εκεί, είτε μέσω της Διώρυγας του Σουέζ, είτε μέσω αγωγών από την Μέση Ανατολή, εξασφαλίζεται σε πολύ μεγάλο βαθμό ο απρόσκοπτος ενεργειακός εφοδιασμός της Ευρώπης. Πιο συγκεκριμένα, από το στρατηγικό πέρασμα της Διώρυγας του Σουέζ, μεταφέρεται το 20% της συνολικής ποσότητας πετρελαίου και το 30% των αγαθών που διακινούνται σε παγκόσμιο επίπεδο. Τέλος, τα στενά του Βοσπόρου συνιστούν μία θαλάσσια οδό τεράστιας αξίας, αφού συνδέει τη Μεσόγειο Θάλασσα και κατ' επέκταση τα παράκτια ευρωπαϊκά κράτη με τον Εύξεινο Πόντο και στη συνέχεια με την Ασία.

Οι λόγοι ωστόσο που καθιστούν ζωτικής σημασίας την περιοχή για τα συμφέροντα της Ένωσης δεν περιορίζονται μόνο στη γεωγραφία. Υπάρχουν πολλοί ακόμα και σχετίζονται κυρίως με την ασφάλεια. Στην Στρατηγική Ασφαλείας της ΕΕ (2016) γίνεται εκτενής αναφορά σε αυτούς. Πιο συγκεκριμένα, οι επιπτώσεις της Αραβικής Άνοιξης, ειδικά όπως αυτές διαμορφώθηκαν στη Συρία και στη Λιβύη, έθεσαν σε σοβαρή δοκιμασία την ευρωπαϊκή ασφάλεια με την έξαρση του μεταναστευτικού και του προσφυγικού προβλήματος. Επιπλέον, τα ζητήματα θαλάσσιας ασφάλειας (πειρατεία, λαθρεμπόριο, κ.α.), η επέκταση της τρομοκρατίας στην περιοχή, το δημογραφικό, το Παλαιστινιακό Ζήτημα, το Κυπριακό Πρόβλημα και ο καθορισμός των θαλάσσιων ζωνών, συνιστούν σημαντικές πηγές εντάσεως που μπορούν να αποσταθεροποιήσουν ανά πάσα στιγμή, όχι μόνο την περιοχή αλλά και ολόκληρη την ΕΕ. Επίσης, οι πρόσφατες ανακαλύψεις μεγάλων κοιτασμάτων αερίου στη λεκάνη της Λεβαντίνας και τα ελπιδοφόρα κοιτάσματα στο Ιόνιο Πέλαγος και στα νότια της Κρήτης, εκτιμάται ότι θα αλλάξουν σημαντικά τα ενεργειακά δεδομένα. Πέρα από τα αυτονόητα κέρδη για τις χώρες παραγωγής, οι ενεργειακές προοπτικές θα ικανοποιήσουν σε κάποιο βαθμό, ένα εκπεφρασμένο στρατηγικό στόχο της ΕΕ. Αυτός είναι η αύξηση της ενεργειακής αυτόαρκειας και η μείωση του βαθμού εξάρτησής από το ρωσικό αέριο. Συνεπώς, η πρόοδος και η ευημερία της Ένωσης συνδέονται στενά με την ασφάλεια και τη σταθερότητα την ΝΑ Μεσόγειο.

(2) Πολιτική ΕΕ στη ΝΑ Μεσόγειο

Το ενδιαφέρον της Ευρώπης για την ΝΑ Μεσόγειο δεν συνιστά ένα νέο στοιχείο, αλλά έχει ξεκινήσει από πολύ παλιά και συνεχίζεται συνεχώς και αδιάλειπτα. Πιο συγκεκριμένα και εστιάζοντας στη νεώτερη ευρωπαϊκή ιστορία, διαπιστώνουμε ότι βασικός άξονας της ανατολικής πολιτικής των ευρωπαϊκών δυνάμεων ήταν ο έλεγχος των Στενών και το πως θα καταφέρουν να περιορίσουν τη Ρωσική Αυτοκρατορία στη Μαύρη Θάλασσα. Επίσης, στις αρχές του 18^{ου} αι. η επέκταση της ευρωπαϊκής ναυτικής ισχύος και συγκεκριμένα των Ολλανδών, των Άγγλων και των Γάλλων προς την Ασία και την Αφρική περιελάμβανε τον έλεγχο της ΝΑ Μεσογείου. Αρκετά χρόνια αργότερα η περιοχή αυτή κατέστη για τους Βρετανούς η οδός προς τις Ινδίες και το κέντρο της άμυνας κατά του ρωσικού επεκτατισμού στην Εγγύς Ανατολή. Στο πλαίσιο αυτό, οι Βρετανοί το 1876 αγόρασαν από τους Οθωμανούς την Κύπρο και την μετέτρεψαν σε «προχωρημένο φυλάκιο» που σε συνδυασμό με τη Διώρυγα του Σουέζ, αποτέλεσαν βασικά ρυθμιστικά σημεία

της βρετανικής αυτοκρατορίας στη ΝΑ Μεσόγειο. Στη συνέχεια, το τέλος του Α΄ ΠΠ έκρινε, ανάμεσα στα άλλα, το τέλος της Οθωμανικής Αυτοκρατορίας που κατείχε μέχρι τότε το σύνολο των εδαφών της Ανατολικής Μεσογείου. Επίσης, κατά τον Β΄ΠΠ η Βόρεια Αφρική προσέφερε το αναγκαίο στρατηγικό βάθος στις συμμαχικές επιχειρήσεις. Τα στοιχεία αυτά αποδεικνύουν τη διαχρονική κεντρική αξία της ΝΑ Μεσογείου, για τις ευρωπαϊκές πολιτικές, άμυνας και ασφάλειας.

Η κατάσταση αυτή συνεχίζεται με αυξανόμενο βαθμό μέχρι και σήμερα. Πιο συγκεκριμένα, η Διαδικασία της Βαρκελώνης (1995), η οποία μετατράπηκε το 2008 στην Ένωση για την Μεσόγειο, έχει ως κύριο στόχο τη δημιουργία ενός χώρου ειρήνης, συνεργασίας και σταθερότητας με τις χώρες της Μεσογείου. Στο πλαίσιο αυτό η ΕΕ με τα παράκτια κράτη της Μεσογείου συμμετέχουν σε έναν πολιτικό διάλογο για τη διαμόρφωση της Ευρώ-μεσογειακής Πολιτική Γειτονίας (ΕΠΓ). Επίσης, οι προσφάτως εκδοθείσες Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας και Στρατηγική Θαλάσσιας Ασφάλειας²⁵ αφιερώνουν ένα μεγάλο μέρος τους στην ΝΑ Μεσόγειο και στην αντιμετώπιση των προκλήσεων ασφαλείας της ευρύτερης περιοχής.

Το στοιχείο αυτό γίνεται πιο συγκεκριμένο στην Κοινή Πολιτική Άμυνας και Ασφάλειας (ΚΠΑΑ), τον επιχειρησιακό βραχίονα της Κοινής Εξωτερικής Πολιτικής και Πολιτικής Ασφάλειας (ΚΕΠΠΑ), όπου προσδιορίζονται μία σειρά από ενέργειες και δράσεις προβολής ισχύος στην ΝΑ Μεσόγειο. Επίσης, η σχέση της ΕΕ με την Τουρκία είναι υψηλής στρατηγικής αξίας, παρά τις διακυμάνσεις και τη σημαντική επιβράδυνση που καταγράφεται τα τελευταία έτη στην ενταξιακή διαδικασία της γείτονας χώρας. Τέλος, μία πυκνή δέσμη διμερών και πολυμερών εμπορικών και οικονομικών συμφωνιών με διάφορες χώρες της περιοχής (Αίγυπτος, Λίβανος, Ισραήλ, Παλαιστινιακή Αρχή, Λιβύη), διευρύνουν το πολιτικό και οικονομικό ευρωπαϊκό αποτύπωμα. Από αυτά, ιδιαίτερη σημασία έχει η προσφορά της ΕΕ το 2013 στο Ισραήλ και στο μελλοντικό κράτος της Παλαιστίνης, του καθεστώτος των «ειδικών προνομιακών εταιρικών σχέσεων». Αυτό παρέχει ένα άνευ προηγουμένου πακέτο πολιτικοοικονομικής στήριξης και συνδρομής στον τομέα της ασφάλειας, με αποδέκτες και τα δύο μέρη, στο πλαίσιο μιας μελλοντικής συμφωνίας περί τελικού καθεστώτος.

²⁵ EU Maritime Security Strategy, Διαθέσιμο στο <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=EN&f=ST%2011205%202014%20INIT>, (Πρόσβαση στις 25 Φεβρουαρίου 2019).

β. NATO

(1) NATO και Στρατηγική Αξία NA Μεσογείου

Η αξία και η σπουδαιότητα της NA Μεσογείου για την ευρωπαϊκή ασφάλεια και σταθερότητα, προεκτείνεται και στον βασικό πάροχο ασφαλείας της ΕΕ, που δεν είναι άλλος από το NATO. Η ΕΕ έχει την πρωτοκαθεδρία κυρίως στα οικονομικά, εμπορικά και ενεργειακά θέματα. Ωστόσο, ο ρόλος του NATO αρχίζει να αναδεικνύεται σημαντικά στα ζητήματα άμυνας και ασφάλειας, όπως εξάλλου φάνηκε στην περίπτωση της Λιβύης το 2011. Πιο συγκεκριμένα, η Συμμαχία συμβάλλει καθοριστικά στην αντιμετώπιση ενός αριθμού νέων προκλήσεων ασφαλείας, όπως είναι η εξάπλωση της τρομοκρατίας, η καταπολέμηση του Ισλαμικού Κράτους, τα ασταθή και μη λειτουργικά κράτη, η θαλάσσια ασφάλεια, η εξάπλωση των όπλων μαζικής καταστροφής και το διασυνοριακό οργανωμένο έγκλημα. Οι καταστάσεις αυτές τα τελευταία χρόνια αποκτούν μία αυξανόμενη δυναμική και καταγράφουν μία γεωγραφική επέκταση και μία ποιοτική αναβάθμιση. Για το λόγο αυτό αποτελούν κοινές προκλήσεις ασφαλείας, τόσο για το NATO όσο και για τα κράτη της περιοχής.²⁶ Επίσης, η πρόσφατη επανεμφάνιση της Ρωσίας στη Μεσόγειο και πιο συγκεκριμένα στη Συρία, με ισχυρό στρατιωτικό αποτύπωμα, ενεργοποίησε αυτόματα τα αντανakλαστικά της Συμμαχίας και αναβίωσε ψυχροπολεμικές μνήμες. Τέλος, η παρουσία και η επέκταση της επιρροής του Ιράν στον Λίβανο συνιστά μία ακόμα πρόκληση ασφαλείας για τα Νατοϊκά συμφέροντα.

(2) Νατοϊκή Πολιτική στη NA Μεσόγειο

Η Νατοϊκή συμμαχία για να μπορέσει να αντιμετωπίσει αποτελεσματικά τις παραπάνω απειλές, προσπαθεί μέσα από ένα ευρύ δίκτυο πρωτοβουλιών να ενταχθεί σε μόνιμη βάση, στην αρχιτεκτονική ασφαλείας της ευρύτερης περιοχής. Κεντρική θέση στο πλαίσιο αυτό κατέχει ο Μεσογειακός Διάλογος, που ξεκίνησε το 1994 μεταξύ της Συμμαχίας και διάφορων χωρών της NA Μεσογείου. Βασικός σκοπός της πολιτικής αυτής δράσης, είναι η συμβολή στην περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα και η άμβλυνση της παράστασης απειλής που υπάρχει για το NATO στα κράτη της περιοχής. Προς την κατεύθυνση αυτή έχει καθιερωθεί μία μόνιμη διαδικασία διαλόγου για τη δημιουργία κοινού εδάφους και

²⁶ NATO/Public Diplomacy Division, *NATO Handbook*, NATO, Brussels , 2006.

ενίσχυση της αμοιβαίας κατανόησης, πάνω σε θέματα άμυνας και ασφάλειας. Σήμερα στο πρόγραμμα αυτό εντάσσονται επτά μεσογειακά κράτη, με τρία από αυτά να βρίσκονται στην ΝΑ Μεσόγειο (Αίγυπτος, Ισραήλ, Ιορδανία)²⁷. Επίσης, σημαντικό ρόλο διαδραματίζει η πολιτική θαλάσσιας ασφάλειας του NATO (2011), όπου στο επίκεντρο της τοποθετεί τη λεκάνη της ΝΑ Μεσογείου.

Από την άλλη πλευρά, στο δημόσιο διάλογο τα τελευταία χρόνια ακούστηκαν πολλά επιχειρήματα για την υποχώρηση της στρατηγικής αξίας της ΝΑ Μεσογείου και τη σταδιακή συρρίκνωση του Νατοϊκού αποτυπώματος στην ευρύτερη περιοχή. Οι διαπιστώσεις αυτές συνοδεύτηκαν και με τις στρατηγικές αλλαγές που κυκλοφορούνται στους κόλπους της Συμμαχίας, στο πλαίσιο της εξαγγελθείσας αλλαγής της αμερικάνικης πολιτικής και την *«στροφή προς την Ασία»*. Ωστόσο, παρά την καταγεγραμμένη μετατόπιση των αμερικανικών συμφερόντων από την Ευρώπη προς στην Ασία, αυτό δεν φαίνεται να επηρεάζει τις αντίστοιχες Νατοϊκές προτεραιότητες και εξελίξεις ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο. Αντίθετα, ενώ η υπόλοιπη Ευρώπη μειώνεται για τους αμερικανούς στο χρηματιστήριο ασφαλείας, η ανατολική Ευρώπη και η ΝΑ Μεσόγειος διατηρούν και αυξάνουν συνεχώς την αξία τους. Φαίνεται λοιπόν ότι οι περιοχές αυτές έχουν τη δική τους δυναμική, που σχετίζεται με λόγους που έχουν ήδη αναφερθεί. Απόδειξη αυτού είναι η ενίσχυση της στρατιωτικής συνεργασίας Ελλάδος-ΗΠΑ, με την επέκταση του αμερικάνικου στρατιωτικού αποτυπώματος στην Ελλάδα και ειδικότερα στην αμερικάνικη βάση της Σούδας, καθώς και η σταδιακή αναβάθμιση της στρατιωτικής αξίας της Κύπρου²⁸.

γ. Αραβικός Σύνδεσμος

Ο Αραβικός Σύνδεσμος συνιστά έναν διεθνή οργανισμό που ιδρύθηκε το 1945 και σήμερα αποτελείται από 22 ανεξάρτητα αραβικά κράτη. Η εξέλιξη του οργανισμού πέρασε από διάφορες φάσεις και αντιμετώπισε σημαντικά εμπόδια και προκλήσεις. Σήμερα, η σημασία και η επίδραση του Συνδέσμου είναι περιορισμένη, ενώ πολλοί είναι αυτοί που συμφωνούν ότι ο Σύνδεσμος δεν έχει κάνει πολλά πράγματα για τα περιφερειακά θέματα. Χαρακτηριστική περίπτωση συνιστά το

²⁷NATO/Public Diplomacy Division, *NATO Encyclopedia 2018*, Διαθέσιμο στο https://www.nato.int/natostatic_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_02/20190211_2018-nato-encyclopedia-eng.pdf (Πρόσβαση στις 10 Μαρτίου 2019).

²⁸ Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος, *Κοινό Ανακοινωθέν του Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος της 13 Δεκεμβρίου 2018*. Διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/epikairota/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-tou-enarkteriou-strategikou-dialogou-epa-elladas.html> (Πρόσβαση στις 25 Φεβρουαρίου 2019).

Παλαιστινιακό Ζήτημα, το οποίο βρίσκεται στην κορυφή των προτεραιοτήτων του Συνδέσμου, αλλά και κάθε αραβικού κράτους στον τομέα της εξωτερικής πολιτικής. Εξάλλου, αυτό συνιστά τη λύδια λίθος για κάθε άραβα. Ανέκαθεν, η μεγαλύτερη πρόκληση για τον Σύνδεσμο ήταν η προώθηση των εθνικών συμφερόντων και οι ανταγωνισμοί μεταξύ των κρατών-μελών. Απότοκο αυτού είναι η έλλειψη ομοφωνίας μεταξύ των μελών απέναντι σε σημαντικά ζητήματα που ανακύπτουν στο τομέα της διεθνούς πολιτικής. Δύο εξαιρετικά δύσκολες στιγμές για την συνοχή του Συνδέσμου, καταγράφηκαν κατά τον Πόλεμο του Κόλπου (1990) και στην αμερικάνικη εισβολή στο Ιράκ (2003). Εκεί τα κράτη-μέλη διχάστηκαν βαθιά σχετικά με τη στάση που έπρεπε να υιοθετήσουν απέναντι στο Ιράκ και την αμερικανική στρατιωτική εισβολή. Το 2002 ο Σύνδεσμος πρότεινε στα μέλη του την αναγνώριση του κράτους του Ισραήλ, στο πλαίσιο της διευθέτησης του Παλαιστινιακού Ζητήματος. Η πρόταση απορρίφθηκε τελικά από τα περισσότερα κράτη. Συμπερασματικά, ο Σύνδεσμος έχει μία περιορισμένη συμβολή και επίδραση στα περιφερειακά θέματα της ΝΑ Μεσογείου. Ωστόσο, ο ρόλος και η σημασία του δεν μπορεί να αγνοηθεί από κάποιον που προσπαθεί να προσεγγίσει και να ερμηνεύει τις εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου²⁹.

Σήμερα, η διπλωματική βαρύτητα του Συνδέσμου στρέφεται προς την Συρία και την Λιβύη και στην προσπάθεια ειρήνευσης των χωρών αυτών. Για το λόγο αυτό καταγράφεται μία έντονη κινητικότητα του Συνδέσμου στην ΝΑ Μεσόγειο, αναλαμβάνοντας νέες πρωτοβουλίες και πολιτικές προς την κατεύθυνση αυτή. Στο πλαίσιο αυτό, το 2019 αποφασίσθηκε με πλειοψηφία (όχι ωστόσο με ομοφωνία) να επανενταχθεί η Συρία στον Σύνδεσμο, από όπου είχε εκδιωχθεί το 2011 με το ξέσπασμα του εμφύλιου πολέμου στο εσωτερικό της χώρας. Στη συνέχεια, σχεδιάζεται να ακολουθηθεί ένα εκτεταμένο χρηματοδοτικό πρόγραμμα, για την ανασυγκρότηση της χώρας. Επιπλέον, η αυξανόμενη διείσδυση του Ιράν στην περιοχή, είτε μέσω της υποστήριξης του καθεστώτος Άσαντ στην Συρία, είτε μέσω της υποστήριξης της Χεζμπολάχ στον Λίβανο, είναι ενάντια στα ζωτικά συμφέροντα του Συνδέσμου. Για το λόγο αυτό επιχειρείται να περιορισθεί και τα αραβικά κράτη να υιοθετήσουν μία κοινή και πιο σκληρή πολιτική απέναντι στο Ιράν.

Τέλος, το Φεβρουάριο του 2019 πραγματοποιήθηκε η πρώτη συνάντηση κορυφής ανάμεσα στον Σύνδεσμο και την ΕΕ, με σκοπό να συζητηθεί η

²⁹ Παρίσης Ι, *Η καθ' ημάς Θάλασσα*, Αθήνα, Α.Α Λιβάνη, 2013, σελ. 238-240.

γενικότερη κατάσταση ασφαλείας στην ΝΑ Μεσόγειο. Εκεί συζητήθηκε εκτενέστερα η στενότερη συνεργασία για την επίλυση των ενόπλων συρράξεων στη Συρία και στη Λιβύη και την αντιμετώπιση της τεράστιας ανθρωπιστικής πρόκλησης. Επίσης, συζητήθηκε εκτεταμένα το Παλαιστινιακό Ζήτημα, χωρίς ωστόσο να καταλήξουν σε ένα πιο συγκεκριμένο σχέδιο. Στο τέλος της συνάντησης υιοθετήθηκε μία Διακήρυξη 17 σημείων πάνω σε διάφορα θέματα. Επιπλέον, η ΕΕ και ο Σύνδεσμος ενώνονται με ένα πυκνό και αυξανόμενο πλέγμα συμφωνιών, κυρίως εμπορικού και οικονομικού χαρακτήρα³⁰. Τέλος, οι σχέσεις του Συνδέσμου με την Ελλάδα θεωρούνται καλές, με υψηλό βαθμό σταθερότητας και επεκτείνονται σε διάφορους τομείς. Στο πλαίσιο αυτό πραγματοποιούνται διμερείς συναντήσεις και συνομιλίες, όπως αυτή του Γενικού Γραμματέα του Συνδέσμου και του Έλληνα πρωθυπουργού τον Φεβρουάριο του 2019, όπου συζητήθηκε όλο το εύρος των ελληνο-αραβικών σχέσεων³¹.

2.2 Μεγάλες Δυνάμεις και ΝΑ Μεσόγειος

Η Μεσόγειος αν και είναι μία κλειστή θάλασσα, παραδοσιακά έχει μεγάλη στρατηγική σημασία, όχι μόνο για τα παράκτια κράτη, αλλά και για τις μεγάλες δυνάμεις που κατά καιρούς, είτε είχαν σημαντικά συμφέροντα, είτε ακόμα κυριαρχούσαν στην ευρύτερη περιοχή. Από αυτές για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας θα εστιάσουμε την ανάλυσή μας στις ΗΠΑ, Ρωσία και Κίνα.

α. ΗΠΑ

(1) ΗΠΑ και Στρατηγική Αξία ΝΑ Μεσογείου

Μέχρι τον Β΄ ΠΠ η στρατηγική αξία της Μεσογείου για τις ΗΠΑ ήταν εξαιρετικά περιορισμένη. Σταδιακά όμως η αύξηση της αμερικανικής ισχύος, οδήγησε τους ιθύνοντες να στρέψουν το ενδιαφέρον τους προς όλο τον κόσμο. Η Μεσόγειος Θάλασσα δεν θα μπορούσε να μείνει έξω από αυτή την επέκταση. Εξάλλου, στο παρελθόν δεν υπήρξε ποτέ αυτοκρατορία που να μην είχε συμπεριλάβει στην άμεση περιοχή ενδιαφέροντός της, τη θαλάσσια αυτή λεκάνη. Με την ένταξη της περιοχής στο Νατοϊκό σύστημα στρατηγικής ασφαλείας και

³⁰ Arab League, Διαθέσιμο στο <http://internationalrelations.org/arab-league/>, Τελευταία Πρόσβαση στις 21 Μαρτίου 2019.

³¹ EUROKINISI. (2019, Φεβρουαρίου 25). *Τσίπρας: Σημαντικός ο ρόλος της Ελλάδας στον διάλογο ΕΕ-Αραβικού Συνδέσμου*. Ανάκτηση Μαρτίου 2019, 18, από CNN Greece: <https://www.cnn.gr/news/politiki/story/166937/tsipras-simantikos-o-rollos-tis-elladas-ston-dialogo-ee-aravikoy-syndesmoy>

αποτροπής, ο χώρος αυτός γίνεται ζωτικός για τα συμφέροντα των ΗΠΑ. Πέραν της γεωγραφικής σπουδαιότητας, που έχει ήδη αναλυθεί σε προγενέστερο σημείο, υπάρχουν ακόμα αρκετοί λόγοι που αναβαθμίζουν τη στρατηγική αξία της περιοχής για τις ΗΠΑ. Πρώτα από όλα συνιστά τη νότια πτέρυγα του ΝΑΤΟ και θωρακίζει τη Συμμαχία, απέναντι σε απειλές που προέρχονται από την ανατολή και τον νότο. Αποτελεί ένα καθοριστικό κομμάτι του εξωτερικού δακτυλίου, όπως αυτός περιγράφεται από τον Sprykan, για την κύκλωση και την ανάσχεση της Ρωσίας. Συνιστά την επιχειρησιακή γέφυρα που συνδέει την ασφάλεια της Ευρώπης, με αυτή της Μέση Ανατολής και των χωρών του Περσικού Κόλπου³². Επιπλέον, αποτελεί μία περιοχή με υψηλή ενεργειακή αξία, είτε λόγω των ανακαλυφθέντων ενεργειακών αποθεμάτων (πετρέλαιο και αέριο), είτε ως περιοχή οδεύσεων αγωγών. Επίσης, η ΝΑ Μεσόγειος διαδραματίζει σημαντικό ρόλο στον αγώνα κατά της τρομοκρατίας. Τέλος, συνιστά μία εξαιρετική βάση εξορμήσεων για στρατιωτικές επιχειρήσεις προς τη Βόρειο Αφρική και την Μέση Ανατολή. Η αξία της περιοχής επαληθεύεται και από την αυξανόμενη στρατηγικής σημασίας βάσης των ΗΠΑ στη Σούδα της Κρήτης.

(2) Αμερικανική Πολιτική στη ΝΑ Μεσόγειο

Μέχρι τον Β΄ ΠΠ ο ρόλος των ΗΠΑ στη Μεσόγειο ήταν κατά βάση περιφερειακός, αφού η Βρετανία συνιστούσε την κυρίαρχη δύναμη της περιοχής. Ωστόσο, η σημαντική υποχώρηση της Μεγάλης Βρετανίας από τα υπερπόντια καθήκοντά της μετά τον Β΄ ΠΠ, οδήγησε τις αναδυόμενες στο διεθνές σύστημα ΗΠΑ, να καλύψουν το δημιουργούμενο κενό ισχύος στην παραπάνω περιοχή. Οι ΗΠΑ εισήλθαν στην αρχιτεκτονική ασφαλείας της Μεσογείου κατά τη διάρκεια του Β΄ ΠΠ, με τη συμμαχική εκστρατεία στη Βόρεια Αφρική³³. Η θαλάσσια διάσταση της αμερικανικής επέκτασης ήταν ιδιαίτερα σημαντική για τα επόμενα χρόνια. Για το λόγο αυτό, προχώρησαν σε ένα εκτεταμένο πρόγραμμα, αναβάθμισης της ναυτικής ισχύος. Στη συνέχεια με τη έναρξη του Ψυχρού Πολέμου και τη σταδιακή αναδίπλωση των βρετανών, οι αμερικανοί επέκτειναν και εδραίωσαν την

³² Στις 21 Ιανουαρίου 1980, την επόμενη της σοβιετικής εισβολής στο Αφγανιστάν, ο Πρόεδρος Κάρτερ κήρυξε την «περιοχή του Περσικού Κόλπου» ως ζωτικό συμφέρον των ΗΠΑ και το οποίο η χώρα είναι έτοιμη να το υπερασπίσει με στρατιωτικά μέσα. Αξίζει να σημειωθεί ο σχετικά αόριστος ορισμός του γεωγραφικού και πολιτικού όρου Περσικός Κόλπος, προκειμένου να δίνει ελαστικότητα στις αποφάσεις της αμερικανικής ηγεσίας (Κουφοντάκης Β. & άλλοι, *Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1989, σελ., 30).

³³ Halliday, F. (2010). *Η Μέση Ανατολή στις Διεθνείς Σχέσεις*. Ισχύς, Πολιτική και Ιδεολογία. ΑΘΗΝΑ: ΕΙΦΑΡΑΣ, σελ. 138.

παρουσία τους στην περιοχή. Ουσιαστικά, η Μέση Ανατολή και η ΝΑ Μεσόγειος, αποτέλεσαν βασικό τμήμα της αμερικάνικης στρατηγικής ανάσχεσης του κομμουνισμού. Μπορεί το αμερικάνικο ενδιαφέρον να μην έφτασε τελικά μέχρι την Ινδία, ωστόσο ήταν ιδιαίτερα έντονο μέχρι τις πετρελαιοπαραγωγές περιοχές της Μέσης Ανατολής.

Τα κύρια στρατηγικά συμφέροντα των ΗΠΑ στην ΝΑ Μεσόγειο δεν παρέμειναν σταθερά και αμετάβλητα στη μεταψυχροπολεμική περίοδο. Με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου, η αμερικάνικη προτεραιότητα συνέχισε να εκδηλώνεται με ψυχροπολεμικούς όρους και να περιλαμβάνει πολιτικές ανάσχεσης της ρωσικής επεκτατικότητας. Η πολιτική αυτή άρχισε να υποχωρεί με την εμφάνιση της τρομοκρατικής απειλής και το προβάδισμα που δόθηκε στην καταπολέμηση της, καθώς και των καθεστώτων που την υποστηρίζουν. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια με την δυναμική επιστροφή της Ρωσίας στο διεθνές σύστημα και τη σταδιακή επέκταση του ρωσικού πολιτικού, οικονομικού και στρατιωτικού αποτυπώματος, τα αντιρωσικά αντανακλαστικά άρχισαν πάλι να ενεργοποιούνται. Η Ρωσική επεκτατικότητα αναβαθμίσθηκε στην ιεραρχία των απειλών των αμερικάνικων συμφερόντων. Επιπλέον, μία σειρά άλλων συμφερόντων είναι απαραίτητο να διαφυλαχτούν. Αυτά έχουν να κάνουν με την ανάσχεση της ιρανικής επιρροής στην Μέση Ανατολή, την προστασία του κράτους του Ισραήλ, την προστασία των πηγών ενεργείας και του σταθερού ενεργειακού εφοδιασμού, την εξασφάλιση της πολιτικής σταθερότητας στην ΝΑ Μεσόγειο, τη διευθέτηση του πολέμου στη Συρία, την επίλυση του Παλαιστινιακού Ζητήματος, την αναχαίτιση της κινέζικης επεκτατικότητας και τη συνοχή της νότιας πτέρυγας του NATO³⁴.

Για την αντιμετώπιση των παραπάνω προκλήσεων, η αμερικανική πολιτική ηγεσία προχωρούσε κατά καιρούς, στην έκδοση μίας σειράς διακηρύξεων, στην υπογραφή συμφωνιών και στην έκδοση διαφόρων δογμάτων, δίνοντας την αντίστοιχη πολιτική και στρατιωτική νομιμότητα στις συμβατικές υποχρεώσεις των ΗΠΑ. Το δόγμα Αιζενχάουερ, το δόγμα Τρούμαν, καθώς και αυτά των Νίξον, Κάρτερ και Ρέιγκαν, Κλίντον, Μπους, Ομπάμα και Τράμπ είναι ανάμεσα σε αυτά. Ειδικότερα, το δόγμα Νίξον, που δημιουργήθηκε μετά τον αραβοϊσραηλινό πόλεμο το 1973, στράφηκε επίσημα προς τη δημιουργία «*τοπικών χωροφυλάκων*»,

³⁴ The White House, National Security Strategy of the USA, Διαθέσιμο στο <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf> (Πρόσβαση στις 10 Μαρτίου 2019).

όπως η Τουρκία και το Ισραήλ στη Μέση Ανατολή, για την προστασία της περιφερειακής σταθερότητας. Σημαντική επίδραση στην αμερικάνικη εξωτερική πολιτική στη ΝΑ Μεσόγειο, είχε το δόγμα Ομπάμα με την «στροφή προς την Ασία». Εξίσου καθοριστικό ρόλο διαδραματίζει και το υφιστάμενο Δόγμα Τράμπ με τον περιορισμό των αμερικανικών περιφερειακών δεσμεύσεων και τη συρρίκνωση του στρατιωτικού αποτυπώματος σε διάφορες περιοχές της Ευρώπης και της ΝΑ Μεσογείου³⁵. Σήμερα οι ΗΠΑ διατηρούν στρατιωτικά τμήματα στην περιοχή και εφαρμόζουν συστηματικά και στοχευμένα προγράμματα στρατιωτικής βοήθειας προς το Ισραήλ, την Αίγυπτο, τον Λίβανο και την Ιορδανία.

Στο πλαίσιο αυτό, οι ΗΠΑ αναδιαρθρώνουν τις περιφερειακές τους πολιτικές και προωθούν με πιο διακριτούς τρόπους τα εθνικά τους συμφέροντα. Αποτέλεσμα αυτού είναι να ενεργούν άλλες φορές από το προσκήνιο και άλλες από το παρασκήνιο. Αυτό διαπιστώθηκε και με τους αεροπορικούς βομβαρδισμούς στη Λιβύη, όπου οι ΗΠΑ συμμετείχαν στην επιχείρηση από μία θέση χαμηλής προβολής. Επιπλέον, η πρόσφατη απόφαση της προεδρίας Τράμπ για απόσυρση των αμερικανικών στρατευμάτων από τη Συρία και το Ιράκ και η ενίσχυση του αμερικανικού απομονωτισμού, έχει προκαλέσει μεγάλη ανησυχία στο Ισραήλ και στους συμμάχους των ΗΠΑ στην ευρύτερη περιοχή. Μερικό αντιστάθμισμα της πολιτικής αυτής, συνιστά η ενθάρρυνση δημιουργίας διμερών και πολυμερών σχημάτων ασφαλείας υπό την υψηλή εποπτεία των ΗΠΑ, μεταξύ κρατών που μοιράζονται τις ίδιες αξίες και κινούνται εντός του κύκλου των αμερικανικών συμφερόντων³⁶.

Οι πολιτικές αυτές ανέδειξαν τον κομβικό ρόλο της Ελλάδος στην περιοχή, που φαίνεται να αναλαμβάνει μέρος του έργου που είχε μέχρι τώρα η Τουρκία. Αυτό αποδεικνύεται από την πρόσφατη αναβάθμιση των ελληνο-αμερικανικών σχέσεων και την έκδοση του Κοινού Ανακοινωθέντος Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος στις 13 Δεκεμβρίου 2018³⁷ (Παράρτημα «B»).

³⁵ Τα δόγματα αναπτύσσονται από τους Προέδρους για να υποστηρίξουν την υψηλή στρατηγική κατά την εφαρμογή της εξωτερικής πολιτικής (Michael Cox & Doug Stokes, *US Foreign Policy*, Oxford Press, Oxford, 2018, pg 179-180).

³⁶ Institute for Policy and Strategy IDC Herzliya. (2018, October). The 18th Herzliya Conference. Ανάκτηση Απριλίου 18, 2019, από https://www.idc.ac.il/en/research/ips/_Documents/publications/HerzliyaInsights2018-webE.pdf σελ. 8

³⁷ Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος, *Κοινό Ανακοινωθέν του Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος της 13 Δεκεμβρίου 2018*. Διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/epikairoti/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-tou-enarkteriou-strategikou-dialogou-epa-elladas.html> (Πρόσβαση στις 25 Φεβρουαρίου 2019).

Στις 9 Οκτωβρίου 2019, με την επίσκεψη του Αμερικανού ΥΠΕΞ Μάικ Πομπέο, πραγματοποιήθηκε στην Αθήνα ο δεύτερος γύρος του Στρατηγικού Διαλόγου, που εκτείνεται σε όλο το φάσμα της πολιτικής, οικονομικής και εμπορικής συνεργασίας. Στο πλαίσιο αυτό υπογράφηκε η τροποποίηση του Παραρτήματος της Συμφωνίας Αμυντικής Συνεργασίας (Mutual Defense Cooperation Agreement -MDCA³⁸) και εκδόθηκε ένα κοινό ανακοινωθέν (Παράρτημα «Γ»). Στο Παράρτημα της Συμφωνίας Αμυντικής Συνεργασίας, πλέον της Βάσης της Σούδας, έχουν προστεθεί και επιπλέον «προσωρινές διευθετήσεις», όπως το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης, η Αεροπορική Βάση Λάρισας και Στεφανοβικείου και εμμέσως η προβλήτα Μαραθίου. Ιδιαίτερη σημασία δίνεται στην αναβάθμιση της στρατηγικής σημασίας της Αλεξανδρούπολης, ως κόμβου με συνδυασμένες υποδομές (αεροδρόμιο, λιμάνι, χερσαία, οδική, σιδηροδρομική σύνδεση και ενεργειακές οδεύσεις), καθώς και ως εναλλακτική των Δαρδανελίων οδού προς Βουλγαρία και Ρουμανία. Το περιεχόμενο του Πρωτοκόλλου Τροποποίησης στέλνει ένα μήνυμα διεθνώς ότι η Ελλάδα αποτελεί έναν αξιόπιστο σύμμαχο και εταίρο με αναβαθμισμένο ρόλο στα Βαλκάνια και στην ΝΑ Μεσόγειο³⁹. Ταυτόχρονα, αξιόλογη φαίνεται να είναι και η στρατιωτική αναβάθμιση που επεξεργάζεται για την Κύπρο. Αν και δεν έχει ακόμα ολοκληρωθεί η συγκεκριμένη αμερικανική πρόταση, στην κορωνίδα της βρίσκεται η άρση του εμπάργκο όπλων και η οικονομική ενίσχυση της Εθνικής Φρουράς μέσω του προγράμματος FMS⁴⁰.

β. Ευρωπαϊκές Δυνάμεις

Οι σχέσεις των ευρωπαϊκών χωρών με τα κράτη της ευρύτερης περιοχής της ΝΑ Μεσογείου είναι πιο ριζωμένες ιστορικά σε σχέση με τις ΗΠΑ. Εξάλλου, πρόκειται για περιοχή που βρίσκεται στην αυλή του σπιτιού της Ευρώπης. Κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι εθνικές πολιτικές των κρατών στην ΝΑ Μεσόγειο, παρουσίαζαν σημαντικές αντιφάσεις, εξαιτίας των ιστορικών δεσμών και των απαιτήσεων της διπολικής σύγκρουσης. Το πέρας ωστόσο του ψυχρού πολέμου και η ενίσχυση του ευρωπαϊκού εγχειρήματος, προσέδωσε στις σχέσεις αυτές ένα ακόμα πιο σύνθετο χαρακτήρα. Μέσα σε αυτό το περιβάλλον η κάθε ευρωπαϊκή

³⁸ Η Συμφωνία Αμυντικής Συνεργασίας (Mutual Defense Cooperation Agreement –MDCA) χρονολογείται από το 1990 και έχει μείνει στην ιστορία ως η συμφωνία για τις βάσεις. Η συμφωνία αυτή κρίνεται παρωχημένη, λόγω των ραγδαίων αλλαγών που έχουν σημειωθεί τα τελευταία χρόνια.

³⁹ Αθανασόπουλος Άγγελος. (2019). *Σε Αναβάθμιση των Σχέσεων με ΗΠΑ οδηγεί η νέα Συμφωνία. ΤΟ ΒΗΜΑ*, Α11.

⁴⁰ Αθανασόπουλος, Άγγελος. (2019). *Οι Εκβιασμοί Ερντογάν και το Αμερικάνικο Σχέδιο για Συμμαχία Ισραήλ, Ελλάδος, Κύπρου*. ΤΟ ΒΗΜΑ, 18-19.

χώρα θα πρέπει να διαμορφώσει μία εθνική πολιτική που να ισορροπεί σε τρία επίπεδα. Στην πολιτική του δυτικού συνασπισμού, στην οποία συμμετείχαν και οι ΗΠΑ, στην κοινή εξωτερική πολιτική της ΕΕ και στην εθνική εξωτερική πολιτική. Η αρμονική σύγκλιση των παραμέτρων αυτών δεν είναι πάντα επιτυχημένη και μία εύκολη υπόθεση. Χαρακτηριστική περίπτωση αποτέλεσε η εισβολή των ΗΠΑ στο Ιράκ το 2003 ⁴¹ και οι διαφοροποιήσεις που εκδηλώθηκαν, τόσο μεταξύ των ευρωπαϊκών κρατών, όσο και μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον έχουν οι διαφοροποιήσεις μεταξύ των μεγάλων δυνάμεων, όπως η Αγγλία, η Γαλλία και η Γερμανία. Οι δύο πρώτες λόγω του αποικιακού παρελθόντος τους, παρουσιάζουν μεγαλύτερη σύγκλιση συμφερόντων και εντονότερη διάθεση για στρατιωτική επέμβαση στην περιοχή. Η Κρίση στο Σουέζ τη δεκαετία του '60, η στρατιωτική επέμβαση στη Λιβύη το 2011 και οι επιλεγμένες στρατιωτικές προσβολές στη Συρία κατά τη διάρκεια του διεξαγόμενου εμφύλιου πολέμου, είναι ενδεικτικές της αγγλογαλλικής στάσης στην περιοχή. Αντίθετα, η Γερμανία εστιάζει κυρίως σε οικονομικά ανοίγματα και πρωτοβουλίες, πολιτική που την φέρνει πολλές φορές σε αντίθεση με τις άλλες ευρωπαϊκές δυνάμεις και τις ΗΠΑ. Σήμερα, παρατηρείται μία μεγαλύτερη διαφοροποίηση στην περιφερειακή πολιτική μεταξύ ΕΕ και ΗΠΑ, ενώ η κοινή εξωτερική πολιτική της ΕΕ, δίνει τη δυνατότητα μίας σχετικής ευελιξίας από τις ευρωπαϊκές χώρες στον τομέα αυτό.

γ. **Ρωσία**

(1) **Ρωσία και Στρατηγική Αξία ΝΑ Μεσογείου**

Η στρατηγική αξία της Μεσογείου είναι πολύ μεγάλη για τα ευρύτερα ρωσικά συμφέροντα. Πιο συγκεκριμένα, η Ρωσία ευρισκόμενη σχεδόν αποκλεισμένη για ένα μεγάλο χρονικό διάστημα του έτους από τις βόρειες παγωμένες θάλασσες, ο νότιος διάδρομος τις περισσότερες φορές, φαντάζει ως η μόνη θαλάσσια διέξοδος για τη χώρα. Αυτή η γραμμή επικοινωνίας εξυπηρετεί τα ζωτικά ρωσικά συμφέροντα. Για τους λόγους αυτούς η ελεύθερη ναυσιπλοΐα στα Στενά, το Αιγαίο και την Μεσόγειο Θάλασσα, δίνει τη δυνατότητα στη Ρωσία να κινηθεί προς δύο διαφορετικές κατευθύνσεις. Η πρώτη είναι προς τη Δυτική Μεσόγειο και τον

⁴¹ Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 523.

Ατλαντικό. Η δεύτερη είναι προς την Ανατολική Μεσόγειο και στη συνέχεια προς περιοχές υψηλού στρατηγικού βάρους για το διεθνές σύστημα, όπως είναι η Μέση Ανατολή, ο Ινδικός Ωκεανός, ο Περσικός Κόλπος και η Αφρική. Ωστόσο, η δεύτερη κατεύθυνση, είναι ευκολότερα προσβάσιμη και πιο φιλική. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι μία σειρά από φιλορωσικές χώρες, προσφέρουν στρατιωτικές βάσεις και διευκολύνσεις στις ρωσικές ένοπλες δυνάμεις. Αντίθετα, η δυτική κατεύθυνση ενεργοποιεί τα ευρωπαϊκά και αμερικάνικα αντανεκλαστικά και φράζει πιο εύκολα την ρωσική επέκταση.

(2) Ρωσικά Συμφέροντα και Πολιτική στη ΝΑ Μεσόγειο

Το ενδιαφέρον της Ρωσίας για την Μεσόγειο δεν είναι καινούργιο, αλλά έρχεται από την εποχή των τσάρων και τις συνεχείς προσπάθειες της Αυτοκρατορικής Ρωσίας να διατηρήσει αδιάκοπη και ασφαλή πρόσβαση στα «θερμά ύδατα» της Μεσογείου. Η κύρια ευρωπαϊκή αντίδραση αρχικά προέρχονταν κυρίως από την Μεγάλη Βρετανία. Βασικός άξονας της πολιτικής της τελευταίας στον τομέα αυτό ήταν η συνεχής προσπάθεια να αποκόψει τη Ρωσία από την Μεσόγειο Θάλασσα και να την περικλείσει στην Μαύρη Θάλασσα. Τελικά, μετά από έντονες διπλωματικές διαβουλεύσεις και περιστασιακές ένοπλες συγκρούσεις, η Ρωσία, με την Συμφωνία του Μοντρέ (1936), εξασφάλισε ελεύθερη πρόσβαση στη Μεσόγειο.

Ωστόσο, η δυτική αντίδραση δεν έπαψε να υπάρχει και να εκδηλώνεται ποικιλοτρόπως κυρίως από τις ΗΠΑ. Ενδεικτικά αναφέρεται το Δόγμα Τρούμαν (1947) και η προσπάθεια ανάσχεσης του κομμουνιστικού κινδύνου. Η απάντηση από την τότε Σοβιετική Ένωση θα συμπεριλάμβανε τη συστηματική προσπάθεια να παρακαμφθεί το πρόβλημα των Στενών, με τη δημιουργία στενών πολιτικών σχέσεων με διάφορα μεσογειακά κράτη, όπως την Αλβανία, την Αίγυπτο (1955-1972), μετά το 1973 τη Λιβύη και τα τελευταία χρόνια με τη Συρία⁴². Με το πέρας του Ψυχρού Πολέμου και την επακόλουθη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης και του Συμφώνου της Βαρσοβίας, η σοβιετική ανάμιξη στη Μεσόγειο και στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής μειώθηκε σε μεγάλο βαθμό. Τελικά, η Ρωσία θα χρειάζονταν να περιμένει για δύο περίπου δεκαετίες για να επιστρέψει πιο δυναμικά στην ευρύτερη περιοχή⁴³.

⁴² Κουφουδάκης Β. & άλλοι, *Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο*, Ίδρυμα Μεσογειακών Μελετών, Αθήνα, 1989, σελ., 29-31.

⁴³ Noushi, A. (2003). *Η Μεσόγειος στον 20ο αιώνα*. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ, σελ. 480-481.

Σε γενικές γραμμές, τα συμφέροντα που χαρακτηρίζουν τη ρωσική πολιτική στην περιοχή, θα μπορούσαν να εντοπισθούν σε τρεις βασικές κατηγορίες. Η πρώτη έγκειται στην προσπάθεια αποτροπής των κινδύνων που δημιουργούνται στην ΝΑ Μεσόγειο, τη Μέση Ανατολή και τον Περσικό Κόλπο, από την αμερικάνικη στρατιωτική παρουσία. Η σταθερή και συστηματική περικύκλωση της Ρωσίας, δημιουργεί ένα «πολύ στενό κουστούμι», για να το φορέσει μία χώρα με το ρωσικό ειδικό βάρος. Η δεύτερη περιλαμβάνει την προσπάθεια εξουδετέρωσης της δυτικής επιρροής. Τρίτη είναι η απόκτηση στρατιωτικών βάσεων για ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας και της δυνατότητας προβολής ισχύος⁴⁴. Άλλα θέματα υψηλού ενδιαφέροντος για την ρωσική εξωτερική πολιτική είναι τα ενεργειακά ζητήματα, ο πόλεμος ενάντια στην τρομοκρατία, οι εθνικές συγκρούσεις, ο περιορισμός της διάδοσης των όπλων μαζικής καταστροφής και η ανάπτυξη στενότερων οικονομικών και εμπορικών σχέσεων με τα κράτη της περιοχής. Τέλος, σημαντικό ρόλο στην ΝΑ Μεσόγειο διαδραματίζει και η θρησκευτική διάσταση. Αυτή συνιστά τη σημαντικότερη παράμετρο της ρωσικής ήπιας ισχύος στην ευρύτερη περιοχή, που προσπαθεί να την προωθήσει συστηματικά και αδιάλειπτα.

Με την επανεμφάνιση της χώρας στο διεθνές σύστημα κατά την τελευταία δεκαετία, το ρωσικό ενδιαφέρον για την ΝΑ Μεσόγειο αναθερμάνθηκε ιδιαίτερα. Η Ρωσία προσπάθησε να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα, εκμεταλλευόμενη αφενός τις εξελίξεις που πυροδότησε η Αραβική Άνοιξη και ειδικότερα ο πόλεμος στη Συρία και αφετέρου τους λανθασμένους χειρισμούς των δυτικών χωρών στην περιοχή. Η εφαρμοζόμενη ρωσική στρατηγική, είχε ως κύριους άξονες την αύξηση της περιφερειακής στρατιωτικής ισχύς και τη σύσφιξη των οικονομικών και ενεργειακών σχέσεων με διάφορες αραβικές χώρες. Η αποτελεσματική λειτουργία του πρώτου άξονα στηρίζεται στη σημαντική αναβάθμιση των ρωσικών αεροναυτικών δυνατοτήτων και στις στρατιωτικές βάσεις που παραχώρησε το καθεστώς Άσαντ στη Συρία⁴⁵. Στο δεύτερο άξονα ηγετικό ρόλο διαδραματίζει ο ενεργειακός κολοσσός Gazprom και η υπογραφή μία σειράς εξαιρετικής σημασίας ενεργειακών συμβολαίων. Επιπλέον, η ενδεχόμενη απομάκρυνση των αμερικανικών στρατευμάτων από τη Συρία, αναβαθμίζουν σημαντικά τον ρόλο της. Παράλληλα με το Ισραήλ διατηρεί μία «ειδική σχέση» και

⁴⁴ Παρίσης Ι, *Η καθ' ημάς Θάλασσα*, Αθήνα, Α.Α Λιβάνη, 2013, σελ. 274-277.

⁴⁵ Litsas S, Διαθέσιμο στο <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/dome.12103> (Πρόσβαση στις 10 Μαρτίου 2019).

του αναγνωρίζει τα στρατηγικά συμφέροντα ασφαλείας που έχει στη Συρία, στο πλαίσιο ανάσχεσης της ιρανικής επιρροής στη Χεζμπολάχ. Τέλος, η Ρωσία παρεμβαίνει στον ΟΗΕ/ΣΑ, κάνοντας χρήση του δικαιώματος του veto και μπλοκάροντας πρωτοβουλίες για δυναμικότερες παρεμβάσεις στη Συρία, με στόχο την αποκατάσταση της περιφερειακής σταθερότητας⁴⁶.

δ. **Κίνα**

(1) **Κίνα και Στρατηγική Αξία ΝΑ Μεσογείου**

Η στρατηγική αξία της ΝΑ Μεσογείου για την Κίνα είναι μεγάλη και έρχεται από πολύ παλιά. Οι εμπορικές συναλλαγές μεταξύ Κίνας και Μεσογείου στον άξονα Ανατολή-Δύση, μετέτρεψαν τη Μέση Ανατολή και την ΝΑ Μεσόγειο σε έναν σημαντικό οικονομικοπολιτικό άξονα⁴⁷, που η αξία του αυξάνεται συνεχώς. Αυτό έγκειται πρωτίστως στο γεγονός ότι η περιοχή υποστηρίζει γεωγραφικά και πολιτικά το φιλόδοξο οικονομικό πρόγραμμα «*Μία Ζώνη Μία Οδός*», που εξαγγέλθηκε από τον Κινέζο Πρόεδρο το 2013. Το πρόγραμμα αυτό, που ουσιαστικά συνιστά το νέο Δρόμο του Μεταξιού, θα χρησιμοποιήσει την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, ως έναν σταθμό, για τη μεταφορά της τεράστιας κινεζικής παραγωγής στην Ευρώπη (Παράρτημα «Α», Εικόνα 6). Στη διαδρομή αυτή, ενδιαμέσες χώρες όπως η Αίγυπτος και η Ελλάδα αποκτούν μεγάλη γεωπολιτική αξία για την Κίνα. Παρά το γεγονός ότι η κινεζική ηγεσία δεν μιλάει ανοικτά για μία πολιτική ανταγωνισμού με τα δυτικά συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή, ωστόσο είναι περισσότερο από βέβαιο ότι το συγκεκριμένο πρόγραμμα έχει και αυτές τις διαστάσεις. Επίσης, οι τεράστιες ενεργειακές ανάγκες της χώρας για συνεχή και απρόσκοπτη τροφοδότηση της ταχέως αναπτυσσόμενης οικονομίας, την οδήγησαν στην αναζήτηση πετρελαίου και αερίου στην ΝΑ Μεσόγειο και τη Μέση Ανατολή. Το στοιχείο αυτό αναβάθμισε ακόμα περισσότερο την στρατηγική αξία της ευρύτερης περιοχής για την υποστήριξη των κινεζικών συμφερόντων.

⁴⁶ EU/European Parliament. (2017). *Russia's National Security Strategy and Military Doctrine and their Implications for the EU*. Ανάκτηση Απριλίου 10, 2019, από http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/578016/EXPO_IDA%282017%29578016_EN.pdf.

⁴⁷ Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 500.

(2) Κινεζική Πολιτική στη ΝΑ Μεσόγειο

Η Κίνα εφαρμόζει μία πιο αυτόνομη πολιτική ως αντιστάθμισα της επιρροής των ΗΠΑ και της Ρωσίας στην ΝΑ Μεσόγειο. Στο άμεσο μέλλον δεν επιθυμεί να αποκτήσει ισχυρό περιφερειακό ρόλο στην περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό εφαρμόζει ένα εκτεταμένο και πολυεπίπεδο οικονομικό πρόγραμμα με την επωνυμία «*Μία Ζώνη, Μία Οδός*» για την ενίσχυση της κινεζικής οικονομίας και τη διασύνδεσή της με τους εμπορικούς της εταίρους. Η Κίνα επενδύει σε χώρες της περιοχής, κυρίως στις υποδομές, στις μεταφορές, στην ενέργεια καθώς και στην αναζήτηση φυσικών πόρων και πρώτων υλών για την υποστήριξη της παραγωγής της. Πιο συγκεκριμένα, στην Αίγυπτο η Κίνα υποστήριξε ενεργά τη διαπλάτυνση της διώρυγας του Σουέζ, ενώ χρηματοδοτεί συστηματικά την κατασκευή μίας νέας αιγυπτιακή πρωτεύουσας. Επιπλέον, έχει αποκτήσει σημαντικές προσβάσεις στις λιμενικές εγκαταστάσεις του Λιβάνου (Τρίπολη), του Ισραήλ (Πορτ Άσχοντ) και της Ελλάδος (Πειραιάς). Ιδιαίτερα η εξασφάλιση ευρείας και μακροχρόνιας προσβάσεως στον λιμένα του Πειραιά, αποτέλεσε για την κινεζική παραγωγή την πύλη εισόδου στην Ευρώπη⁴⁸.

Παράλληλα, η ηγεσία της χώρας τα τελευταία χρόνια προσπαθεί συστηματικά να επεκτείνει πρωτίστως το πολιτικό και οικονομικό και δευτερευόντως το στρατιωτικό αποτύπωμα στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Πιο συγκεκριμένα, στην Παλαιστίνη η Κίνα υποστηρίζει διπλωματικά τον αγώνα των Παλαιστινίων για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου κράτους, στο πλαίσιο των ψηφισμάτων του ΟΗΕ. Στη Συρία, στο πλαίσιο της προσπάθειας για ειρήνευση, η Κίνα έχει αυτοπροσκληθεί και προσπαθεί να διαδραματίσει έναν διαμεσολαβητικό ρόλο στην όλη διαδικασία.

Στο πλαίσιο αυτό έθεσε βέτο στον ΟΗΕ/ΣΑ, σε πρόταση για διεθνή στρατιωτική επέμβαση στη Συρία. Στον Λίβανο το 2006, η Χεζμπολάχ βρέθηκε με κινέζικους πυραύλους να προσπαθεί να αναχαιτίσει το Ισραήλ. Εξάλλου, μεταξύ 1996-2003, η Κίνα ήταν δεύτερη (μετά τη Ρωσία) σε πωλήσεις όπλων προς την Αφρική. Το Ισραήλ δεν το βλέπει ως στρατηγικό εταίρο, ενώ οι προοπτικές αναβάθμισης των διμερών διπλωματικών σχέσεων στο άμεσο μέλλον θεωρούνται

⁴⁸ Morrison, W. (2018, February 5). China's Economic Rise: History, Trends, Challenges and Implications for the US. Ανάκτηση Απριλίου 10, 2019, από Congressional Research Service: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>

πολύ περιορισμένες⁴⁹. Τέλος, στο πλαίσιο της παγκόσμιας προβολής ισχύος για προστασία των κινεζικών συμφερόντων, στον κόλπο του Άντεν κτίζονται οι πρώτες στρατιωτικές εγκαταστάσεις εκτός συνόρων, ενώ οι πρώτες ναυτικές μονάδες το 2012 έκαναν την εμφάνισή τους στη Μεσόγειο⁵⁰.

2.3 Κράτη ΝΑ Μεσογείου: Στρατηγική Αξία και Σύγχρονες Πολιτικές

Η μελέτη και η ανάλυση της μεγάλης εικόνας, ιδιαίτερα σήμερα στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και της αλληλεξάρτησης, είναι ιδιαίτερα σημαντική για την κατανόηση των διεθνών σχέσεων, τόσο σε παγκόσμιο, όσο και σε περιφερειακό επίπεδο. Παραδοσιακά, οι υπερδυνάμεις και οι διεθνείς οργανισμοί επηρέαζαν σε μεγάλο βαθμό τις εξελίξεις σε όλα τα πεδία του διεθνούς συστήματος. Ωστόσο, ο περιορισμός της ανάλυσης μόνο στη μεγάλη εικόνα, δεν είναι αρκετή για να δώσει όλα εκείνα τα στοιχεία που απαιτούνται για να μελετηθεί ικανοποιητικά ένα περιφερειακό υπο-σύστημα. Η πλήρης κατανόηση των συσχετισμών ισχύος, των συμφερόντων, των εξελίξεων και των προτεραιοτήτων των κρατών στην περιφέρεια της ΝΑ Μεσογείου, απαιτεί την χρησιμοποίηση ενός μεγαλύτερου μεγεθυντικού φακού. Αυτός είναι που θα λειτουργήσει συμπληρωματικά με την ανάλυση της μεγάλης εικόνας και θα μας επιτρέψει να εστιάσουμε περισσότερο και να αναλύσουμε καλύτερα, τις ιδιαίτερες παραμέτρους της περιοχής αυτής. Για τις ανάγκες της παρούσας εργασίας, η ανάλυση θα περιορισθεί στους γεωπολιτικούς παράγοντες, στις σύγχρονες προκλήσεις ασφαλείας και στην εξωτερική πολιτική κάθε χώρας, ειδικότερα στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας, στο συγκεκριμένο υπο-σύστημα.

α. Ελλάδα

Η Ελλάδα βρίσκεται σε μία εξαιρετικά δύσκολη πολιτική συγκυρία της νεώτερης ιστορίας της. Ο κύριος λόγος για αυτό ήταν η παρατεταμένη οικονομική κρίση που βίωσε σχεδόν για μία δεκαετία, με αποτέλεσμα να μειωθούν αλλού περισσότερο και αλλού λιγότερο, οι βασικοί συντελεστές ισχύος. Ως αποτέλεσμα της οικονομικής κρίσης, τα μέσα και οι δυνατότητες άσκησης

⁴⁹ Institute for Policy and Strategy IDC Herzliya. (2018, October). The 18th Herzliya Conference. Ανάκτηση Απριλίου 18, 2019, από https://www.idc.ac.il/en/research/ips/_Documents/publications/HerzliyaInsights2018-webE.pdf σελ. 10.

⁵⁰ Παρίσης Ι, *Η καθ' ημάς Θάλασσα*, Αθήνα, Α.Α Λιβάνη, 2013, σελ. 278-9.

εξωτερικής και αμυντικής πολιτικής περιορίστηκαν σημαντικά σε σχέση με το παρελθόν⁵¹. Η κατάσταση αυτή ωστόσο δεν περιόρισε τις ελληνικές πρωτοβουλίες στο υποσύστημα της ΝΑ Μεσογείου. Για την Ελλάδα η Μεσόγειος δεν συνιστά εμπόδιο, αλλά θάλασσα συνεργασίας, εμπορίου και επικοινωνίας. Υπό το πρίσμα αυτό, η χώρα προσπαθεί να εκμεταλλευτεί τον υψηλό βαθμό αβεβαιότητας και ρευστότητας στην ευρύτερη περιοχή και να συμμετάσχει στην προσπάθεια ανακατανομής ισχύος και επαναπροσδιορισμού ρόλων και σχέσεων. Κύριο μέσο στην υλοποίηση της προσπάθειας αυτής, συνιστά η προώθηση ενός πλέγματος διμερών και πολυμερών συνεργασιών ασφαλείας, σε διάφορους τομείς, με τα κράτη της περιοχής. Πιο συγκεκριμένα, η Ελλάδα, προσπαθεί να προωθήσει τα ζωτικά εθνικά της συμφέροντα στην περιοχή, σε στρατηγική συνεργασία με την Κύπρο και μέσα στο πλαίσιο του Διεθνούς Δικαίου και των Διεθνών Οργανισμών. Σε αυτά περιλαμβάνεται η επίλυση του Κυπριακού Προβλήματος, η χάραξη θαλασσιών ζωνών, η εκμετάλλευση του θαλάσσιου και ορυκτού πλούτου, ο περιορισμός της τουρκικής επεκτατικότητας, η αναχαίτιση των μεταναστευτικών ροών και τέλος η καταπολέμηση της τρομοκρατίας και του οργανωμένου εγκλήματος⁵².

Οι διπλωματικές αυτές προσπάθειες έχουν την ενεργή υποστήριξη των κρατών της περιοχής, διεθνών και περιφερειακών οργανισμών που συμμετέχει η χώρα και των μεγάλων δυνάμεων. Πιο συγκεκριμένα, όλα τα κράτη της ΝΑ Μεσογείου, με εξαίρεση την Τουρκία, βλέπουν θετικά ή τουλάχιστον δεν εναντιώνονται κατά την προώθηση των συνεργατικών αυτών σχημάτων. Ωστόσο, οι συνεργασίες αυτές κινούνται στο πλαίσιο να μην αυξηθούν οι παραστάσεις απειλής έναντι άλλων χωρών με ισχυρά συμφέροντα στην περιοχή, όπως είναι η Τουρκία και ενδεχομένως η Ρωσία. Εξάλλου, οι συνεργασίες στη βάση κοινών συμφερόντων είναι πολύ πιο ισχυρές, από αυτές που γίνονται στη βάση αντιμετώπισης μίας κοινής απειλής. Επιπλέον, οι συνεργασίες αυτές προωθούν και ενισχύουν ανάλογες πρωτοβουλίες και πολιτικές της ΕΕ, αφού ταυτίζονται και εξυπηρετούν τα ευρύτερα συμφέροντά της⁵³. Ειδικότερα, οι προωθούμενες περιφερειακές συνεργασίες συμβάλλουν στην αντιμετώπιση των κύριων ευρωπαϊκών προκλήσεων ασφαλείας στην περιοχή αυτή, που είναι η ενεργειακή ασφάλεια, το προσφυγικό-

⁵¹ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Ντόκος Α. επιμέλεια). (2016). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ, ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ*. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ, σελ. 41.

⁵² Υπουργείο Εθνικής Άμυνας. (2014). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Άμυνας.

⁵³ Κοπά, Μ. (2017). *Η Κοινή Πολιτική Άμυνα και Ασφάλειας*. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ, σελ. 176-181.

μεταναστευτικό, η αντιμετώπιση της τρομοκρατίας, η ανθρωπιστική κρίση στη Συρία, η διαχείριση των εντάσεων με τη Ρωσία και η θαλάσσια ασφάλεια⁵⁴.

Ταυτόχρονα, τα συνεργατικά αυτά σχήματα έχουν την ενεργή και συστηματική υποστήριξη των ΗΠΑ και κατ' επέκταση του ΝΑΤΟ, αφού ταυτίζονται με τους κεντρικούς άξονες της μεσογειακής πολιτικής τους⁵⁵. Η παράμετρος αυτή έχει εξαιρετική σημασία για την αποτελεσματική λειτουργία των συνεργασιών αυτών και εκδηλώνεται σε μία χρονική περίοδο όπου η Τουρκία απομακρύνεται όλο και περισσότερο από την ΕΕ, τις ΗΠΑ και τη Νατοϊκή συμμαχία. Επιπλέον, η σταθερότητα και η ασφάλεια στην περιοχή ευνοούν και την ανερχόμενη Κίνα, αφού θα διασφαλισθεί η απρόσκοπτη ενεργειακή ροή, η ασφαλής και συστηματική πρόσβαση στην ενέργεια και στις πρώτες ύλες και η εμπορική διακίνηση των προϊόντων της. Οι παραδοσιακά καλές σχέσεις της Ελλάδος με τον αραβικό κόσμο εξασφαλίζουν για τη χώρα ένα ελάχιστο επίπεδο αποδοχής στην ευρύτερη περιοχή και ταυτόχρονα μειώνουν τις διαμαρτυρίες και κάμπτουν σε κάποιο βαθμό τις αραβικές αντιδράσεις. Τέλος, η Ρωσία, που επιχειρεί συστηματικά να προωθήσει την δική της ατζέντα ΝΑ Μεσόγειο, τηρεί επιφυλακτική στάση και κατά περίπτωση εναντιώνεται σε κάποιες πρωτοβουλίες. Ενδεικτική ήταν η προσφάτως ανακοινωθείσα ρωσική θέση, ότι δεν θα κάνει δεκτή την περεταίρω στρατικοποίηση της Κύπρου από συμμαχικά στρατεύματα.

β. Τουρκία

Η Τουρκία αποτελεί μία χώρα με μεγάλη στρατηγική αξία για την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Η σπουδαιότητά της έγκειται πρωτίστως στην γεωγραφική της θέση. Αποτελεί τον παραδοσιακό φύλακα των Στενών και τη χερσαία γέφυρα/φράγμα, είτε νότια προς τις χώρες της Μέσης Ανατολής, είτε βόρεια προς τον Καύκασο και τη Ρωσία. Συνιστά τη μόνη χώρα του ΝΑΤΟ, που έχει σύνορα με χώρες του Νότιου Καυκάσου, με το Ιράν και με χώρες του αραβικού κόσμου. Επίσης, μέσα

⁵⁴ EU/External Action. (2016, December 12). *Shared Vission, Common Action: A Stronger Europe*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 8, 2019, από https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf, σελ. 34-35.

⁵⁵ Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδος, *Κοινό Ανακοινωθέν του Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος*, Διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/epikairotiita/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-tou-enarkteriou-strategikou-dialogou-epa-elladas.html> (Πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2019). Στο πλαίσιο αυτό συμμετείχε ο ΥΠΕΞ των ΗΠΑ Μάικ Πομπέο για πρώτη φορά, στην τριμερή συνάντηση Ελλάδος-Ισραήλ-Κύπρου στην Ιερουσαλήμ στις 20 Μαρτίου, προκειμένου να εξετασθούν τα προβλήματα ενέργειας και ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο. (Διαθέσιμο στο <https://www.star.gr/eidiseis/politiki/455192/ieroyssalhm-tetramerhs-hpa-elladas-kyproy-israhl>, Πρόσβαση, 16 Απριλίου 2019).

από το έδαφός της διέρχεται ένα πλέγμα αγωγών μεταφοράς ενέργειας, αφού τα $\frac{3}{4}$ των παγκόσμιων αποθεμάτων αερίου και πετρελαίου βρίσκονται στις βόρειες (Κασπία) και ανατολικές (Περσικός) περιοχές στη γειτονιά της Τουρκίας. Η χώρα ανήκει σε ένα μεγάλο μέρος διεθνών και περιφερειακών οργανισμών. Πέραν των παραπάνω στοιχείων, η χώρα διαθέτει ένα μεγάλο και νεαρό πληθυσμιακό δυναμικό και ισχυρές ένοπλες δυνάμεις.

Λόγω της γεωγραφικής θέσης και του ιστορικού παρελθόντος η Τουρκία είναι υποχρεωμένη να αλληλεπιδρά προς όλες τις κατευθύνσεις. Στην προσπάθειά της αυτή επιχειρεί να δείξει ότι η ισχύς της δεν στηρίζεται μόνο στην γεωγραφική της θέση αλλά είναι πολυδιάστατη και επεκτείνεται σε διάφορους τομείς. Τα τελευταία χρόνια η χώρα επιδιώκει να αυξήσει την περιφερειακή επιρροή της, στηριζόμενη ιδεολογικά στο νέο-οθωμανικό αφήγημα και σε μία σειρά από εξωτερικούς και εσωτερικούς παράγοντες, με ιδιαίτερη βαρύτητα στην αύξηση της στρατιωτικής ισχύος. Ωστόσο, η επιλογή αυτή επέβαλε στη χώρα την υιοθέτηση μίας αναθεωρητικής πολιτικής, που τελικά την έφερε σε αναντιστοιχία με την νέο-οθωμανική στρατηγική των «μηδενικών προβλημάτων» με τους γείτονες της. Το πρόσφατο αποτυχημένο πραξικόπημα που έλαβε χώρα το 2016, ενίσχυσε τον τουρκικό αναθεωρητισμό και έκανε τη χώρα πιο νευρική και απρόβλεπτη προς κάθε κατεύθυνση.

Πιο συγκεκριμένα, με την ΕΕ η μακροχρόνια ενταξιακή σχέση δοκιμάζεται σοβαρά, απομακρύνοντας τις δύο πλευρές όλο και περισσότερο. Επιπλέον, στρατηγικό «εφιάλτη» για την Τουρκία αποτελεί το Κουρδικό πρόβλημα. Η ενδεχόμενη διάλυση του Ιράκ και ο πόλεμος στη Συρία ενισχύουν τους τουρκικούς φόβους για τη δημιουργία ενός μεγάλου Κουρδιστάν. Οι πρόσφατες εξελίξεις στην ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, απότοκο των πολέμων στο Ιράκ και στη Συρία και η προωθούμενη αμερικανική πολιτική για τη διευθέτησή τους, οδήγησαν τη χώρα σε σύγκρουση με τις ΗΠΑ. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα τη ραγδαία επιδείνωση των διμερών σχέσεων, πάνω σε διάφορα θέματα της γεωπολιτικής σκακιέρας της Μέσης Ανατολής. Η εξέλιξη αυτή οδήγησε στην προσέγγιση της Τουρκίας με τη Ρωσία και το Ιράν, δοκιμάζοντας ακόμα περισσότερο τις αμερικανοτουρκικές σχέσεις. Ταυτόχρονα, η εξωτερική πολιτική της Τουρκίας προς τη Μέση Ανατολή, αντιμετώπισε πολλές προκλήσεις. Πιο συγκεκριμένα, εισέβαλε στρατιωτικά στη Συρία και ενεπλάκη σε μία δύσκολη πολεμική αναμέτρηση. Επιπλέον, δεν κατάφερε για άλλη μία φορά να διευθετήσει το Κυπριακό Ζήτημα, ήρθε σε πλήρη ρήξη με την

Αίγυπτο και το Ισραήλ και υποστήριξε το Κατάρ, όταν όλος ο αραβικός κόσμος το απομόνωνε και το καταδίκασε.

Όσο αφορά τις ελληνοτουρκικές σχέσεις, με την έλευση του Ερντογάν στην εξουσία το 2002, η Ελλάδα έπαψε να αποτελεί βασική προτεραιότητα για την τουρκική εξωτερική πολιτική. Το κέντρο βάρους μεταφέρθηκε προς τη Μέση Ανατολή, το Νότιο Καύκασο και τα Βαλκάνια. Η στροφή αυτή ωστόσο, που συνοδεύτηκε με την ταυτόχρονη ανάπτυξη των διμερών εμπορικών και οικονομικών σχέσεων με την Ελλάδα, δεν στάθηκε ικανή για να καταστήσει δευτερεύουσες τις πολιτικές διαφορές των δύο χωρών. Εξάλλου, η νέο-οθωμανική ρητορεία περί μηδενικών προβλημάτων εξαιρούσε την Ελλάδα και την Κύπρο, αφού τόσο οι ισλαμιστές όσο και οι κεμαλιστές μοιράζονται την ίδια εθνικιστική προσέγγιση έναντι των μη μουσουλμάνων.

Για την Τουρκία, η Ελλάδα και η Κύπρος παρεμβαίνουν άμεσα στον ζωτικό της χώρο και στα κυριαρχικά δικαιώματα που έχει σε αυτόν. Προσπαθεί να εμποδίσει την Ελλάδα από την οριοθέτηση θαλασσίων ζωνών στο Αιγαίο και να αμφισβητήσει τα κυριαρχικά της δικαιώματα. Επιπλέον, η ανακάλυψη ενεργειακών κοιτασμάτων στην ΝΑ Μεσόγειο και ο διαφαινόμενος αποκλεισμός της Τουρκίας από τον υφιστάμενο ενεργειακό σχεδιασμό, συνιστά μία δυσμενέστατη εξέλιξη για την Άγκυρα, που προσπαθεί συστηματικά να τον ανατρέψει. Ωστόσο, στην παρούσα φάση η Τουρκία είναι απομονωμένη από την εξίσωση ασφαλείας της ΝΑ Μεσογείου. Η εξωτερική πολιτικής της μοιάζει με το «μαύρο κουτί» και αναμένει την εξέλιξη των ενεργειακών ερευνών και σχεδιασμών, προκειμένου να εκδηλώσει τις ενέργειές της⁵⁶.

γ. Λίβανος

Ο Λίβανος είναι μία μικρή σχετικά αραβική χώρα (12,6 φορές μικρότερης της Ελλάδος), με πληθυσμό περί τα 6 εκ. κατοίκους, που απλώνεται κατά μήκος της ανατολικής ακτής της ΝΑ Μεσογείου. Ο πληθυσμός της χώρας συνιστά ένα μωσαϊκό θρησκειών και εθνοτήτων, με 54% να είναι μουσουλμάνοι διαφόρων δογμάτων και 40% χριστιανοί (επίσης διαφόρων δογμάτων). Συνορεύει βόρεια και ανατολικά με τη Συρία και νότια με το Ισραήλ, στοιχείο που διαμόρφωσε καθοριστικά τη σύγχρονη ιστορία της χώρας. Η χώρα ανήκει σε διάφορους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, ενώ είναι από τα ιδρυτικά μέλη του Αραβικού

⁵⁶ Καζάκος Π. & άλλοι. (2016). *Η Ελλάδα στον κόσμο της. Μεταξύ ρεαλισμού και ανεδαφικότητας στο διεθνές σύστημα*. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ. Σελ. 257-266.

Συνδέσμου. Οι σύγχρονες προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζει η χώρα εντοπίζονται στην εύθραυστη εσωτερική κατάσταση ασφάλειας και σταθερότητας, στην τεράστια έξαρση του προσφυγικού ζητήματος, απότοκο της μακροχρόνιας ένοπλης αναμέτρησης στη Συρία και στη κυρίαρχη δράση της ακραίας πολιτικής και στρατιωτικής οργάνωσης Χεζμπολάχ. Η τελευταία υποστηρίζεται από το Ιράν, ενώ μεγάλο μέρος του δυτικού κόσμου και ο Αραβικός Σύνδεσμος την κατατάσσουν στις τρομοκρατικές οργανώσεις. Επίσης, σημαντική πρόκληση συνιστά η κλιματική αλλαγή, που ανάμεσα στα άλλα, επιδεινώνει την σημαντική έλλειψη νερού που υφίσταται η περιοχή.

Στον τομέα της περιφερειακής εξωτερικής πολιτικής, η χώρα τα τελευταία χρόνια προσπαθεί να γίνει πιο εξωστρεφής, υιοθετώντας μία σειρά από πρωτοβουλίες και δράσεις και προσπαθεί να βελτιώσει τις σχέσεις της με τις υπόλοιπες χώρες της ΝΑ Μεσογείου. Διατηρεί πολύ καλές διπλωματικές σχέσεις με Τουρκία, Ελλάδα, Κύπρο, Αίγυπτο και Ιορδανία. Ωστόσο, η προσπάθεια οριοθέτησης ΑΟΖ με την Κύπρο, στο πλαίσιο των ενεργειακών ερευνών στα θαλάσσια οικόπεδα, δεν ολοκληρώθηκε. Με τις ΗΠΑ διατηρεί επίσης πολύ καλές σχέσεις και στο πλαίσιο αυτό οι ΕΔ της χώρας λαμβάνουν ετήσια στρατιωτική βοήθεια. Περιοδική οικονομική βοήθεια λαμβάνει και από την ΕΕ, για ενίσχυση των δομών ασφαλείας και καταπολέμηση της τρομοκρατίας.

Αντίθετα, οι διπλωματικές σχέσεις με το Ισραήλ, δεν έχουν ομαλοποιηθεί στον απαιτούμενο βαθμό, με αποτέλεσμα διάφορες ενέργειες προερχόμενες κυρίως από τη Χεζμπολάχ, να κλιμακώνουν αιφνίδια και σε μεγάλο βαθμό, την ένταση μεταξύ τους. Οι σχέσεις της Ελλάδος με τον Λίβανο είναι ιδιαίτερα φιλικές, καθώς στηρίζονται σε ιστορικούς δεσμούς και διέπονται από αμοιβαία εμπιστοσύνη. Στο παρελθόν αρκετές φορές η Ελλάδα έδειξε την έμπρακτη συμπαράσταση προς το δοκιμαζόμενο λαό του Λιβάνου και φιλοξένησε περί τους 30.000 πρόσφυγες κατά τη διάρκεια του Λιβανικού Εμφυλίου Πολέμου (1975-1990). Αξιόλογη ήταν η ελληνική συμπαράσταση στον Λίβανο κατά τον πόλεμο του 2006, για παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας. Σήμερα, σταθερή ελληνική θέση είναι υπέρ μίας δίκαιης, συνολικής και μόνιμης λύσης στο Μεσανατολικό, που αποτελεί μείζον θέμα της εξωτερικής πολιτικής του Λιβάνου και συμβάλλει στη διατήρηση των σχέσεων φιλίας των δύο χωρών. Επίσης, η Ελλάδα υποστηρίζει την ανεξαρτησία, την ασφάλεια και τη σταθερότητα της χώρας. Για το λόγο αυτό συνεχίζει να συμβάλλει

στην ανασυγκρότηση της, τόσο σε οικονομικό, όσο και σε πολιτικό επίπεδο, χρηματοδοτώντας σειρά αναπτυξιακών προγραμμάτων και διαφόρων έργων.

Παράλληλα, αναγνωρίζεται το τεράστιο βάρος που υφίσταται ο Λίβανος λόγω των χιλιάδων προσφύγων από τη Συρία, που έχουν καταφύγει στο έδαφός του. Στο πλαίσιο αυτό, η Ελλάδα υποστηρίζει έμπρακτα κάθε προσπάθεια στο πλαίσιο των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών, για την παροχή βοήθειας προς τον Λίβανο, ώστε η χώρα να διαχειρισθεί το προσφυγικό ρεύμα και να μην καταρρεύσει, προκαλώντας νέα προβλήματα στην ευρύτερη περιοχή⁵⁷. Η Ελλάδα προσβλέπει στη συνεργασία με τον Λίβανο, μία χώρα μέλος του Αραβικού Συνδέσμου, που έχει σταθερούς διαύλους επικοινωνίας με τα αραβικά κράτη, με το Ιράν και με τη Δύση. Η στενή και στέρεα συνεργασία της Ελλάδος με ένα ακόμα αραβικό κράτος, της προσδίδουν αυξημένο διπλωματικό κεφάλαιο και κύρος, που μπορεί να το χρησιμοποιήσει για την προώθηση των ελληνικών θέσεων και συμφερόντων. Στο πλαίσιο αυτό εντάσσεται και η επικείμενη επίσκεψη εντός του 2019, του Προέδρου της Ελληνικής Δημοκρατίας στον Λίβανο, κατόπιν προσκλήσεως του Λιβανέζου ομόλογού του.

δ. **Ισραήλ**

Το Ισραήλ καταλαμβάνει μία στενόμακρη παραλιακή ζώνη στην ΝΑ Μεσόγειο και αποτελεί μία σφήνα στον αραβικό κόσμο. Ιδρύθηκε το 1948 με σκοπό να αποτελέσει την εστία όλων των εβραίων ανά τον κόσμο. Ο πληθυσμός του σήμερα ανέρχεται στα 8,5 εκ. περίπου, με 75% να είναι εβραίοι, 20% άραβες και 5% διάφορες άλλες εθνότητες. Συμμετέχει σε διάφορους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, είτε ως πλήρες μέλος, είτε με ένα ειδικό καθεστώς. Το Ισραήλ σήμερα αποτελεί μία πολύ σταθερή χώρα που αναπτύσσεται συνεχώς σε όλους τους τομείς. Διαθέτει ισχυρότατες ένοπλες δυνάμεις (ΙΕΔ), που είναι σε θέση να υπερασπισθούν την εθνική ανεξαρτησία και τα κυριαρχικά δικαιώματα της χώρας. Η σχετικά πρόσφατη ανακάλυψη ενεργειακών κοιτασμάτων στις θαλάσσιες ζώνες προσέδωσαν επιπρόσθετη στρατηγική αξία στη χώρα. Παρά το γεγονός ότι το Ισραήλ έχει καταφέρει να βρει ένα *modus vivendi* και να ομαλοποιήσει σε κάποιο βαθμό τις σχέσεις του με κάποια αραβικά κράτη, οι απειλές και οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει η χώρα εξακολουθούν και είναι θανάσιμες. Η αδυναμία επίλυσης του

⁵⁷ Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). Διμερείς Σχέσεις/Λίβανος. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/lebanon/>

Παλαιστινιακού Ζητήματος και η προεκτεινόμενη απειλή του Ιράν μέσω της Χεζμπολάχ στο Λίβανο και τη Συρία, συνιστούν τις σημαντικότερες από αυτές.

Κυρίαρχο στοιχείο στην ισραηλινή εξωτερική πολιτική συνιστά η άμυνα και η ασφάλεια της χώρας. Η εθνική πολιτική ασφαλείας επικεντρώνεται στη διατήρηση της ειρήνης στην περιοχή, μέσω της γενική αποτροπής του αραβικού και ιρανικού αναθεωρητισμού. Η αποτροπή στηρίζεται πρωτίστως στη διατήρηση ισχυρών ενόπλων δυνάμεων και δευτερευόντως στις διεθνείς συμμαχίες⁵⁸. Σχετικά με τον πρώτο παράγοντα, ένα μεγάλο μέρος του κρατικού προϋπολογισμού διατίθεται στον τομέα αυτό, ενώ μέσω της στρατηγικής σχέσης με τις ΗΠΑ λαμβάνεται ετησίως μία πολύ σημαντική στρατιωτική και οικονομική βοήθεια. Ο δεύτερος παράγοντας ενισχύει διπλωματικά τη χώρα, εξισορροπεί τους πιθανούς εχθρούς και συμβάλει στην έξοδο από την αραβική περικύκλωση. Ωστόσο, και η περίπτωση των ισραηλινών στρατιωτικών συμμαχιών, έχει την έγκριση ή τουλάχιστον την ανοχή των ΗΠΑ. Στο πλαίσιο αυτό το Ισραήλ έχει προσεγγίσει την Αίγυπτο και οι δύο χώρες έχουν αναπτύξει ικανοποιητική συνεργασία σε θέματα ασφαλείας ακόμα και στο στρατιωτικό τομέα. Περιορισμένη και μη περιοδική στρατιωτική συνεργασία λαμβάνει χώρα μεταξύ Ισραήλ και Ιορδανίας, σε μία προσπάθεια άρσης της καχυποψίας και περαιτέρω προσέγγισης των δύο χωρών⁵⁹.

Οι σχέσεις με την Τουρκία παραδοσιακά διαδραματίζουν ένα σημαντικό ρόλο στην ισραηλινή εξωτερική πολιτική. Το 2016 αποκαταστάθηκαν σε κάποιο βαθμό οι διμερείς σχέσεις, που είχαν περιέλθει σε αδιέξοδο μετά το επεισόδιο με το τουρκικό πλοίο «*Mavi Marmara*». Άμεσα κέρδη για την ισραηλινή διπλωματία ήταν η άρση του τουρκικού veto στη Νατοϊκή συμμαχία για οποιαδήποτε συνεργασία στον τομέα της ασφαλείας με το Ισραήλ. Ωστόσο, αυτό δεν ήταν αρκετό για την πλήρη αποκατάσταση των σχέσεων. Παρά τις σημαντικές οικονομικές συμφωνίες των δύο χωρών, αυτές φαίνεται ότι δεν είναι αρκετές για να σταθεροποιήσουν τις γενικότερες πολιτικές και διπλωματικές ισορροπίες. Ιδιαίτερα μετά την ιρανο-

⁵⁸ Inbar, E. (1999). *Ο Ράμπιν και η Ισραηλινή Εθνική Ασφάλεια*. Αθήνα: ΕΟ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, σελ. 47-56, Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 26.

Belfer Center Special Report. (2015, August). *Deterring Terror, How Israel Confronts the Next Generation of Threats. English Translation of the Official Strategy of the Israel Defence Force.*, Ανάκτηση από <https://www.belfercenter.org>: <https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDFDoctrineTranslation.pdf>

⁵⁹ *Israel-Jordan Relations: Overview of Bilateral Cooperation*. (n.d.). Ανάκτηση Απριλίου 20, 2019, από Jewish Virtually Library: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/overview-of-israel-jordan-cooperation>

τουρκική προσέγγιση, η ένταση και η καχυποψία εμφανίστηκε πάλι σε διμερές επίπεδο. Τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της προωθούμενης φιλόδοξης νέο-οθωμανικής πολιτικής, καταγράφεται πάλι μία βαθμιαία επιδείνωση, που έχει ως κύριο πεδίο το Παλαιστινιακό Πρόβλημα και την γενικότερη τουρκική πολιτική πάνω σε αυτό⁶⁰.

Στο πλαίσιο αυτό και λαμβάνοντας υπόψη την επιδείνωση των σχέσεων Ισραήλ-Τουρκίας, τις διπλωματικές δυσκολίες με την ΕΕ λόγω της ισραηλινής πολιτικής στο Παλαιστινιακό και την έντονη ρευστότητα στον αραβικό κόσμο, η προσέγγιση με Ελλάδα και Κύπρο φαίνονταν ως μία ιδανική διέξοδος. Η συνεργασία αυτή είναι σε θέση να σπάσει την περικύκλωση του Ισραήλ, να εξισορροπήσει την απειλή άλλων χωρών και να δώσει ένα στρατηγικό βάθος στη χώρα προς τα δυτικά. Η ελληνο-ισραηλινή προσέγγιση και η συνεχιζόμενη αναβάθμιση των διμερών σχέσεων δεν ήταν εύκολη υπόθεση. Μία σειρά από σημαντικούς παράγοντες διαμόρφωναν περιοριστικά και ανασταλτικά τη σχέση των δύο χωρών για πολλά χρόνια.

Πρώτο και σημαντικότερο ανάχωμα ήταν το Κυπριακό Πρόβλημα και η προσπάθεια της Ελλάδος να συγκεντρώσει όσο το δυνατό περισσότερες ψήφους από τον αραβικό κόσμο στον ΟΗΕ. Το πρόβλημα αυτό συνδέονταν άμεσα με το Παλαιστινιακό. Δευτερευόντως, η ταύτιση της ισραηλινής πολιτικής με αυτή των ΗΠΑ και του ΗΒ, γεννούσε εκτεταμένα αντιδυτικά αισθήματα στον ελληνικό πληθυσμό⁶¹. Επίσης, η προστασία της μεγάλης ελληνικής κοινότητας στην Αίγυπτο (140.000 περίπου), προϋπέθετε τη δέσμευση της Ελλάδος να μην αναγνωρίσει ποτέ το Ισραήλ. Τέλος, μικρότερη σημασίας είχαν οι εκτεταμένες εμπορικές σχέσεις της Ελλάδος με τα αραβικά κράτη και η οικονομική σύγκλιση Ισραήλ και Τουρκίας. Σταδιακά όμως, η Ελλάδα ξεπέρασε τους περιοριστικούς παράγοντες και τις επιφυλάξεις για μία ελληνο-ισραηλινή σύγκλιση. Σήμερα, οι ελληνο-ισραηλινές σχέσεις είναι πολυεπίπεδες, αναβαθμισμένες και με αυξανόμενη δυναμική. Ωστόσο, ιδιαίτερη βαρύτητα δίνεται στα ενεργειακά και στρατιωτικά θέματα. Κάποιες από τις συμφωνίες επεκτείνονται και σε τριμερές επίπεδο με την Κύπρο, δημιουργώντας μία ιδιαίτερη βαρύτητα στον άξονα Αθήνα-Λευκωσία-Τελ Αβίβ.⁶²

⁶⁰ Efron, S. (2018). *The Future of the Israeli-Turkish Relations*. Ανάκτηση Απριλίου 5, 2019, από The RAND Corporation: file:///C:/Users/user/Downloads/RAND_RR2445.pdf σελ. 14-16 και 25-28.

⁶¹ Ναχμάνι Αμικάμ. (2003). *Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα. Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο*. Αθήνα: Παπαζήση, σελ. 59-66, 236-249 και 255-277.

⁶² ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Ντόκος Α. επιμέλεια). (2016). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ, ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ*. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ. σελ. 192.

ε. **Κύπρος**

Η στρατηγική και γεωπολιτική αξία της Κύπρου είναι πολύ μεγάλη και έγκειται κυρίως στη γεωγραφική θέση του νησιού στο κέντρο της ΝΑ Μεσογείου. Πιο συγκεκριμένα, το νησί ευρίσκεται εγγύς του σημείου συνάντησης δύο κύριων θαλάσσιων αρτηριών (Ατλαντικός-Μεσόγειος-Ινδικός και Εύξεινος Πόντος-Μεσόγειος-Ινδικός), με αποτέλεσμα να μπορεί να ελέγχει και να επεμβαίνει αποτελεσματικά στους παραπάνω άξονες. Διαθέτει αξιόλογα αεροδρόμια και λιμάνια και μπορεί να αποτελέσει βάση χερσαίων, αεροπορικών και ναυτικών επιχειρήσεων προς όλες τις κατευθύνσεις (Τουρκία-Μέση-Ανατολή-Βόρειος Αφρική-Δυτική Μεσόγειος)⁶³. Οι πρόσφατες εξελίξεις στον Πόλεμο της Συρίας, με τη χρήση των βρετανικών βάσεων για αεροπορικούς βομβαρδισμούς, επιβεβαίωσαν τις δυνατότητες αυτές. Η στρατηγική αξία της Κύπρου αυξάνεται ακόμη περισσότερο μετά την ανακάλυψη κοιτασμάτων πετρελαίου και φυσικού αερίου στη θαλάσσια περιοχή νοτίως της νήσου.

Το νησί σήμερα αντιμετωπίζει σημαντικά προβλήματα και προκλήσεις. Το μεγαλύτερο από αυτά δεν είναι άλλο από την παράνομη τουρκική εισβολή και κατοχή του 37% της εδαφικής της επικράτειας. Προς την κατεύθυνση αυτή διοχετεύεται και το μεγαλύτερο διπλωματικό κεφάλαιο της χώρας. Τα τελευταία χρόνια καταβλήθηκε τεράστια πολιτική προσπάθεια προκειμένου να επέλθει συμφωνία μεταξύ της ελληνοκυπριακής και τουρκοκυπριακής κοινότητας, σε συνεργασία με τις εγγυήτριες δυνάμεις και υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών. Ωστόσο, παρά τις αυξημένες φιλοδοξίες που καλλιεργήθηκαν και από τις δύο πλευρές, δεν επήλθε τελικά συμφωνία.

Επιπλέον, τα τελευταία χρόνια η ανακάλυψη των ενεργειακών κοιτασμάτων και η αποσταθεροποίηση της ευρύτερης περιοχής, δημιούργησαν νέες προκλήσεις ασφαλείας. Η κυριότερη από αυτές προέρχεται από την τουρκική αναθεωρητική πολιτική απέναντι στις ενεργειακές εξελίξεις και προοπτικές της νήσου. Η Τουρκία προσπαθεί να αμφισβητήσει τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου και να ανατρέψει τους ενεργειακούς της σχεδιασμούς. Η Κύπρος σε στενή συνεργασία με την ΕΕ, την Ελλάδα, το Ισραήλ και την Αίγυπτο, προσπαθεί να αντιμετωπίσει τις προκλήσεις αυτές. Στο πλαίσιο αυτό προωθεί και συμμετέχει σε μία σειρά από διμερή και τριμερή σχήματα ασφαλείας στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου,

⁶³ Παρίσης Ι, *Η καθ' ημάς Θάλασσα*, Α.Α. Λιβάνης, Αθήνα, 2013, σελ. 217-218.

που σε συνεργασία με τις ΗΠΑ, επιχειρούν να προωθήσουν την περιφερειακή ασφάλεια και να αναχαιτίσουν τον τουρκικό αναθεωρητισμό.

στ. Αίγυπτος

Η Αίγυπτος είναι μία πολυπληθής αραβική χώρα με 96 εκ. κατοίκους και με μία μακριά ιστορική και πολιτιστική διαδρομή. Μία σειρά από διαφορετικούς παράγοντες προσδίδουν στη χώρα μεγάλη στρατηγική αξία και σπουδαιότητα. Πρώτα από όλα κατέχει μία σημαντικότερη γεωγραφική θέση, καθώς αποτελεί σημείο σύνδεσης δύο ηπείρων, της Αφρικής και της Ασίας και μέσω της Διώρυγας του Σουέζ ενώνει δύο θάλασσες: τη Μεσόγειο Θάλασσα και τον Ινδικό Ωκεανό. Λόγω της σπουδαίας θέσης της, πολύ συχνά βρέθηκε στο επίκεντρο επιθέσεων από άλλες χώρες, που προσπάθησαν να αμφισβητήσουν την εδαφική της κυριαρχία και τα κυριαρχικά της δικαιώματα.

Επιπλέον, η Αίγυπτος έχει μεγάλη πολιτική και στρατηγική αξία, καθώς αποτελεί την ηγέτιδα δύναμη του αραβικού κόσμου σε πνευματικό και πολιτικοστρατιωτικό πεδίο. Είναι χώρα-κλειδί για τη συνέχιση της ειρηνευτικής διαδικασίας στην Μέση Ανατολή, αφού χωρίς αυτήν δεν μπορεί να υπάρξει και να σταθεροποιηθεί η ειρήνη. Τέλος, ιδιαίτερη αξία προσέδωσε στη χώρα η ανακάλυψη μεγάλων κοιτασμάτων φυσικού αερίου στα βόρεια παράλια, αφού αναβάθμισε τον ρόλο της στον παγκόσμιο ενεργειακό χάρτη. Οι ανακαλύψεις αυτές οδήγησαν σε στενότερη συνεργασία με τα κράτη της περιοχής, ιδιαίτερα με την Κύπρο και το Ισραήλ, προκειμένου να βρεθεί ο βέλτιστος τρόπος εμπορικής εκμετάλλευσης των κοιτασμάτων.

Η στρατηγική αξία της χώρας άρχισε να κάμπτεται και να εισέρχεται σε εσωτερική περιδίνηση το 2011 με την έκρηξη της Αραβικής Άνοιξης. Η εξέλιξη αυτή ανέτρεψε την εσωτερική κοινωνική και πολιτική κατάσταση, φέρνοντας το πολιτικό Ισλάμ με τους Αδελφούς Μουσουλμάνους στην εξουσία. Ωστόσο, μετά από μία σύντομη παρένθεση, ο στρατός ανέτρεψε τη μουσουλμανική διακυβέρνηση και έφερε στην εξουσία μία φιλοδυτικά προσανατολισμένη κυβέρνηση, η οποία σταθεροποίησε τη χώρα, διατηρώντας ταυτόχρονα εκτεταμένες επαφές και με τη Ρωσία⁶⁴. Σήμερα η Αίγυπτος αντιμετωπίζει στο εσωτερικό μία σειρά από σοβαρά πολιτικά, οικονομικά και κοινωνικά προβλήματα, ενώ παράλληλα καταγράφεται μία

⁶⁴ Κουσκουβέλης Η (επιμελ.), (2012). *Η Αραβική Άνοιξη. Μελέτες των Διεθνών Σχέσεων*. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.

έντονη τρομοκρατική δραστηριότητα. Στον εξωτερικό τομέα, η Αίγυπτος είναι μέλος των περισσότερων διεθνών και περιφερειακών οργανώσεων και συμμετέχει σε ένα μεγάλο αριθμό διακρατικών συμφωνιών. Με τις ΗΠΑ διατηρεί επίσης πολύ καλές σχέσεις και στο πλαίσιο αυτό οι ΕΔ της χώρας λαμβάνουν σημαντική ετήσια στρατιωτική βοήθεια. Ταυτόχρονα, οι σχέσεις της με την ΕΕ είναι αρκετά ισχυρές και επεκτείνονται σε ένα ευρύ φάσμα πολιτικών, εμπορικών, οικονομικών και αμυντικών θεμάτων.

Όσο αναφορά τις σχέσεις Αιγύπτου-Ελλάδος, αυτές έχουν βαθιές ιστορικές ρίζες, λόγω της μακρόχρονης συνύπαρξης των δύο χωρών στην ίδια περιοχή. Στη σύγχρονη ιστορία χρονολογούνται από το 1883. Οι διμερείς σχέσεις ρυθμίζονται από ένα ευρύ φάσμα συμφωνιών στον πολιτικό, οικονομικό, εμπορικό, πολιτιστικό και στρατιωτικό τομέα. Η σύγκλιση αυτή υλοποιήθηκε στη βάση κοινών συμφερόντων και κοινού τρόπου προσέγγισης ενός μεγάλου αριθμού σημαντικών θεμάτων. Απότοκο αυτού ήταν η Ελλάδα να εκπροσωπεί τα συμφέροντα της Αιγύπτου από το 2017 στο Κατάρ, μετά τη διακοπή των διπλωματικών σχέσεων των δύο αραβικών κρατών. Οι επαφές και οι εκατέρωθεν επισκέψεις υψηλόβαθμων κρατικών αξιωματούχων, είναι πολύ συχνές και συνιστούν μία ακόμη απόδειξη της σύγκλισης των δύο χωρών σε διάφορα θέματα.

Πολλές από τις συνεργασίες αυτές επεκτείνονται και σε τριμερές επίπεδο με την Κύπρο. Το τριμερές αυτό σχήμα συνεργασίας ξεκίνησε το 2014 και από τότε συνεχίζεται με μία αυξανόμενη δυναμική, δημιουργώντας νέες προοπτικές για την ΝΑ Μεσόγειο. Η Αίγυπτος έχει οριοθετήσει ΑΟΖ με την Κύπρο και εκκρεμεί η οριοθέτηση με την Ελλάδα. Ωστόσο, το θέμα αυτό συνιστά υψηλή προτεραιότητα για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Παρά το γεγονός αυτό και την πολιτική σταθερότητα που επιδεικνύει η Αίγυπτος από τη στιγμή που ανέλαβε τη διακυβέρνηση ο Στρατάρχης Αμπντέλ Φατάχ Αλ Σίσι, η αιγυπτιακή κυβέρνηση τηρεί μία επαμφοτερίζουσα στάση για οποιαδήποτε άλλη μορφή συνεργασίας, πέρα από αυτήν που αφορά την ασφάλεια και την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Τέλος, σημαντικό ρόλο στις διμερείς σχέσεις διαδραματίζει το Πατριαρχείο Αλεξάνδρειας, η μεγάλη ελληνορθόδοξη κοινότητα και η σημαντική ελληνική επιχειρηματική παρουσία⁶⁵.

⁶⁵ Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις/Αίγυπτος*. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/>.

ζ. Παλαιστίνη

Η εδαφική επικράτεια της Παλαιστίνης σήμερα μοιράζεται ανάμεσα σε δύο περιοχές: στη Λωρίδα της Γάζας και τη Δυτική Όχθη. Ο πληθυσμός ανέρχεται στα 4,5 εκ., ενώ από αυτούς οι 700.000 άνθρωποι κατοικούν στη Γάζα. Η Παλαιστίνη είναι εντεταγμένη στον ΟΗΕ με το καθεστώς του μέλους-παρατηρητή, ενώ ανήκει και στον Αραβικό Σύνδεσμο. Το Παλαιστινιακό Ζήτημα ουσιαστικά συνίσταται στη δημιουργία ενός κυρίαρχου και ανεξάρτητου κράτους και συνιστά το σημαντικότερο και μακροβιότερο πρόβλημα, σε παγκόσμιο επίπεδο. Αυτό αποτελεί τη *«μητέρα όλων των συγκρούσεων»*, τροφοδοτεί συνεχώς τη διένεξη με το Ισραήλ και γενικότερα την αραβοϊσραηλινή αντιπαλότητα. Πολύ συχνά λαμβάνουν χώρα εκτεταμένα επεισόδια στα σύνορα με τη Γάζα, που ανεβάζουν το θερμόμετρο της έντασης και οδηγούν συνήθως σε ισραηλινά αεροπορικά χτυπήματα.

Στην παρούσα περίοδο δεν διαφαίνονται ουσιαστικές προοπτικές επίλυσης και ειρήνευσης, λόγω των ευνοϊκών περιφερειακών συσχετισμών ισχύος για το Ισραήλ. Επιπλέον, οι πολεμικές αναμετρήσεις σε Συρία και Λιβύη, έχουν συγκεντρώσει το διεθνές ενδιαφέρον, με αποτέλεσμα το Παλαιστινιακό να έχει χάσει μέρος της επικαιρότητάς του, αλλά όχι και της σημασίας του. Σημαντική εξέλιξη καταγράφηκε το 2017 με τη συμφιλίωση των δύο κυρίαρχων παλαιστινιακών οργανώσεων Φατάχ και Χαμάς. Σημειώνεται ότι οι Παλαιστίνιοι στις διαπραγματεύσεις με το Ισραήλ συμμετέχουν με την Οργάνωση για την Απελευθέρωση της Παλαιστίνης, η οποία από το 1993 έχει αναγνωρίσει το Ισραήλ ως κρατική οντότητα.

Η Παλαιστίνη διατηρεί πολύ ισχυρές διπλωματικές σχέσεις με την Τουρκία. Η τελευταία προσπαθεί συστηματικά να χρησιμοποιήσει το Παλαιστινιακό Ζήτημα προκειμένου να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα στην περιοχή και να αναδείξει τον ηγετικό της ρόλο μέσα στον μουσουλμανικό κόσμο. Υποστηρίζει πολιτικά, διπλωματικά και οικονομικά την Παλαιστίνη και ιδιαίτερα τη πολιτικο-στρατιωτική οργάνωση Χαμάς. Η αναγνώριση το 2017 από τις ΗΠΑ της Ιερουσαλήμ ως πρωτεύουσα του ισραηλινού κράτος και η μεταφορά της αμερικάνικης πρεσβείας εκεί, επιδείνωσε και περιέπλεξε την ειρηνευτική διαδικασία στην ευρύτερη περιοχή. Ακολούθησε η άμεση τουρκική αντίδραση που περιελάμβανε την αναγνώριση του Παλαιστινιακού Κράτους με πρωτεύουσα την ανατολική Ιερουσαλήμ και το άνοιγμα

της πρεσβείας εκεί. Η απόφαση αυτή αποτέλεσε ένα ακόμα σοβαρό εμπόδιο στην εξομάλυνση των τουρκοισραηλινών σχέσεων.⁶⁶

Σχετικά με τις σχέσεις Ελλάδος-Παλαιστίνης, αυτές ανέκαθεν ήταν άριστες, λόγω της ελληνικής συνέπειας για τη δημιουργία ενός ανεξάρτητου, κυρίαρχου και δημοκρατικού Παλαιστινιακού Κράτους. Τη θέση αυτή η Ελλάδα την υποστηρίζει εμπράκτως σε όλους τους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς. Πέραν αυτού, η χώρα σε διμερές επίπεδο, αποστέλλει κατά καιρούς ανθρωπιστική βοήθεια στη Λωρίδα της Γάζας, ενώ στη Διεθνή Διάσκεψη Δωρητών στο Κάιρο η χώρα ανακοίνωσε βοήθεια ύψους 1 εκ., για την ανοικοδόμηση της Γάζας και τον περιορισμό της ανθρωπιστικής κρίσης που μαστίζει τα παλαιστινιακά εδάφη. Σήμερα ωστόσο η Ελλάδα δεν έχει αναγνωρίσει ακόμα το κράτος της Παλαιστίνης, παρά την ύπαρξη σχετικής απόφασης της Ελληνικής Βουλής από το 2015. Συνεπώς, η χώρα κατά τη διπλωματική προσέγγιση της ευρύτερης περιοχής οφείλει να ισορροπεί μεταξύ στρατηγικών συμφερόντων από τη μία και ιστορικών δεσμών και αίσθησης δικαίου από την άλλη⁶⁷.

η. **Ιορδανία**

Το Χασεμιτικό Βασίλειο της Ιορδανίας είναι μία μετριοπαθής αραβική χώρα των 9,5 εκ. κατοίκων. Η θέση της έχει μεγάλη γεωπολιτική αξία, αφού αποτελεί τη γέφυρα ανάμεσα σε Συρία, Ισραήλ, Ιράκ, Παλαιστίνη και Σαουδική Αραβία. Η χώρα ανήκει σε διάφορους διεθνείς και περιφερειακούς οργανισμούς, ενώ είναι από τα ιδρυτικά μέλη του Αραβικού Συνδέσμου. Διατηρεί καλές διπλωματικές σχέσεις με τα περισσότερα κράτη της περιοχής. Με την Ελλάδα οι σχέσεις αξιολογούνται ως άριστες. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει το ελληνορθόδοξο ποίμνιο στη Ιορδανία που ανέρχεται στις 120.000, ενώ διαθέτουν και 29 ελληνορθόδοξες εκκλησίες⁶⁸. Η Ιορδανία έχει αναγνωρίσει το Ισραήλ, έχει αποκαταστήσει διπλωματικές σχέσεις μαζί του και έχει υπογράψει ειρηνευτική συνθήκη από το 1994. Παράλληλα το Ισραήλ

⁶⁶ STRATFOR. (2018, Οκτωβρίου 8). *Geopolitics Keeps Pushing Turkey and Israel Back Together*. Ανάκτηση Απριλίου 10, 2019, από <https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-keeps-pushing-turkey-and-israel-back-together>, Efron, S. (2018). *The Future of the Israeli-Turkish Relations*. Ανάκτηση Απριλίου 5, 2019, από The RAND Corporation: file:///C:/Users/user/Downloads/RAND_RR2445.pdf

⁶⁷ Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις/Παλαιστίνη*. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από Διμερείς Σχέσεις/Παλαιστίνη: <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/palaistine/>

⁶⁸ Υπουργείο Εξωτερικών. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις με Ιορδανία*. Ανάκτηση Μαρτίου 18, 2019, από <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/jordan/>

έχει γίνει ο σιωπηρός εγγυητής της ιορδανικής ανεξαρτησίας⁶⁹. Ωστόσο, τον τελευταίο χρόνο καταγράφεται μερική επιδείνωση στις διμερείς σχέσεις με το Ισραήλ, εξαιτίας της πολιτικής του εποικισμού του τελευταίου στη Δυτική Όχθη.

Με την ΕΕ διατηρεί ένα ευρύ πεδίο διπλωματικών σχέσεων σε διάφορους τομείς, που αφορούν κυρίως το εμπόριο, την οικονομία, τον τουρισμό, τη μετανάστευση και την ασφάλεια. Επίσης, οι ΗΠΑ διατηρούν στρατιωτική βάση στη χώρα και υποστηρίζουν τις ΕΔ με ετήσια στρατιωτική βοήθεια. Η Ιορδανία ήταν από τις χώρες που δεν έπληξε η πλημμυρίδα της Αραβικής Άνοιξης. Ωστόσο, επηρεάστηκε σοβαρά από τον πόλεμο στη Συρία και τα μεγάλα μεταναστευτικά ρεύματα που πλημμύρησαν τη χώρα. Η εξέλιξη αυτή επιβάρυνε την οικονομικο-κοινωνική κατάσταση της χώρας. Επίσης, όπως και για τα υπόλοιπα κράτη, σημαντική πρόκληση συνιστά η κλιματική αλλαγή, που επιδεινώνει το πρόβλημα της έλλειψης νερού. Σήμερα η Ιορδανία αντιμετωπίζει σοβαρά οικονομικά προβλήματα και προσπαθεί με διάφορες πρωτοβουλίες και διπλωματικές ενέργειες να τα περιορίσει. Τέλος, η ΕΕ καθώς και γενικότερα η διεθνής κοινότητα, υποστηρίζουν συστηματικά τη χώρα για να μπορέσει να διαχειρισθεί τις σοβαρότατες συνέπειες του μεταναστευτικού-προσφυγικού ζητήματος.⁷⁰

⁶⁹ Inbar, E. (1999). *Ο Ράμπιν και η Ισραηλινή Εθνική Ασφαλείας*. Αθήνα: ΕΟ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ, σελ. 365-368.

⁷⁰ EU/EEAS. (2016, Μάιος 12). *Jordan and the EU*. Ανάκτηση Μάρτιος 20, 2019, από EU: https://eeas.europa.eu/delegations/jordan_en/1357/Jordan%20and%20the%20EU

Κεφάλαιο Τρίτο

Ελλάδα και Συνεργασίες Ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο

Τα διμερή και πολυμερή σχήματα ασφαλείας δεν είναι μία καινούργια έννοια των διεθνών σχέσεων. Προέρχονται από την αρχαιότητα και εκδηλώνονται κάθε φορά που η ρευστότητα και η αστάθεια σε μία περιοχή αυξάνεται και οι διεθνείς και περιφερειακοί οργανισμοί δεν θέλουν ή δεν μπορούν να ρυθμίσουν αποτελεσματικά το συγκεκριμένο πεδίο. Τα τελευταία χρόνια σε μία σειρά από σημαντικά θέματα άμυνας και ασφάλειας, τα κράτη και το διεθνές σύστημα φαίνεται να προτιμούν και να δίνουν ένα σημαντικό προβάδισμα στις διμερείς ή ολιγομελείς σχέσεις, έναντι της πολυμερούς διπλωματίας. Οι αντιπαραθέσεις της πολυμερούς διπλωματίας πάνω σε σημαντικά και κρίσιμα ζητήματα, φαίνεται ότι βραχυκυκλώνουν πολλές φορές την έγκαιρη και αποτελεσματική λήψη αποφάσεων. Ο Οργανισμός των Ηνωμένων Εθνών, αλλά πολλές φορές και το ΝΑΤΟ, συνιστούν ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα των αδυναμιών της πολυμερούς διπλωματίας. Αποτέλεσμα αυτής της κατάστασης είναι τα κράτη να οδηγούνται στη δημιουργία ολιγομελών σχημάτων-πλεγμάτων ασφαλείας, προκειμένου να εξασφαλίσουν και να προωθήσουν πιο γρήγορα και πιο αποτελεσματικά τα συμφέροντά τους.

3.1 Διμερή και Πολυμερή Σχήματα Ασφαλείας: Θεωρητικό Πλαίσιο

Η αναρχία που επικρατεί στο διεθνές σύστημα και η αδυναμία των διεθνών οργανισμών να εξασφαλίσουν την ειρήνη, οδηγεί πολλές φορές τα κράτη, στη μάλλον αμυντική στρατηγική της εξισορρόπησης. Πρόκειται για μία αμυντικογενή στρατηγική που υποτάσσεται στη λογική της «*ισχύς εν τη ενώσει*». Το κοινό συμφέρον και η ελαστικότητα που χαρακτηρίζει τη δυνατότητα σύναψης συμμαχιών μεταξύ των κρατών, αποτελούν τις σημαντικότερες προϋποθέσεις για τη δημιουργία συμμαχικών σχημάτων. Με την εξισορρόπηση, ένα κράτος αναλαμβάνει την ευθύνη να παρεμποδίσει ένα άλλο να ανατρέψει την υφιστάμενη ισορροπία ισχύος. Αυτός ο διπλωματικός ελιγμός συχνά αποκαλείται «*εξωτερική εξισορρόπηση*» και μία από τις εκφάνσεις της είναι η δημιουργία συμμαχιών⁷¹. Οι συγκλίσεις αυτές συνιστούν βασικό στοιχείο των διεθνών σχέσεων.

⁷¹ Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 213, Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική (6ος-11ος αιώνας)*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ. 27.

Βασικός στόχος των συνεργασιών είναι η αύξηση της εθνικής ισχύος, για να μπορέσουν τα κράτη να εκπληρώσουν τους στόχους τους. Ωστόσο, η εξισορρόπηση έχει και αρνητικές πλευρές. Πρώτα από όλα, η προοπτική αυτή, αν και είναι πιο εύκολη σε θέματα «χαμηλής πολιτικής», παρουσιάζει πολλές δυσκολίες όταν πλησιάζει τον ευαίσθητο τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Εκεί οι συγκλίσεις των κρατών είναι πιο δύσκολες. Σε γενικές γραμμές είναι δύσκολο να επιτευχθεί κάποια συμφωνία στον αμυντικό τομέα και ακόμα δυσκολότερο να διατηρηθεί με αξιόπιστο και αποτελεσματικό τρόπο. Σε πολλές περιπτώσεις οι συνεργασίες ασφαλείας, κατέπεσαν άμεσα με την εκτόξευση της πρώτης απειλής από κάποιον τρίτο. Επιπλέον, η εξισορρόπηση συχνά είναι αργή και αναποτελεσματική κατά την εκδήλωσή της⁷².

Μία άλλη μορφή συνεργασίας είναι η σύμπλευση (bandwagoning). Οι διπλωματικές αυτές σχέσεις έχουν ένα εντελώς διαφορετικό πολιτικό και ψυχοκοινωνικό υπόβαθρο και προκύπτουν κυρίως ως προϊόν πειθαναγκασμού. Γενικά τα κράτη και ιδιαίτερα τα λιγότερα ισχυρά, έχουν μία τάση να συμμαχούν με το ισχυρό κράτος, γιατί με αυτή τη στρατηγική πιστεύουν ότι θα αποφύγουν μία ενδεχόμενη επίθεση από μέρους του. Στη λογική αυτή της συστράτευσης κυριαρχούν δύο κίνητρα. Το πρώτο έχει καθαρά αμυντικό χαρακτήρα και υποδηλώνει μία μορφή κατευνασμού (appeasement) και αύξηση της ασφάλειας του αδύναμου κράτους, μέσω της συμμαχίας με το ισχυρό κράτος. Το δεύτερο κίνητρο έχει επιθετικό χαρακτήρα, καθώς πρόκειται για την επιδίωξη ενός κράτους να αποσπάσει ένα μέρος από τα κέρδη που θα αποκομίσει το ισχυρό κράτος, από μία ενδεχόμενη σύρραξη (bandwagoning for profit). Όπως πολύ εύστοχα παρατηρεί ο Walt η εξισορρόπηση είναι η συμμαχία με την ασθενέστερη πλευρά, ενώ αντίθετα η σύμπλευση είναι η συμμαχία με την ισχυρότερη⁷³.

Διαχρονικά μεταξύ των κρατών συναντάμε διάφορες μορφές συνεργασίας στον τομέα της άμυνας και της ασφάλειας. Αυτές μπορεί να ξεκινήσουν από μία απλή στρατιωτική συνεργασία και να εξελιχθούν μέχρι τη στρατιωτική συμμαχία. Ακολούθως, αναλόγως της μορφής που θα λάβει η σύγκλιση αυτή, θα πρέπει να εξετασθεί ο βαθμός συνοχής που μπορεί να έχει. Δηλαδή, αν θα είναι μία σχέση με χαλαρούς δεσμούς, με στόχο την απλή στρατιωτική συνεκπαίδευση για εκπομπή

⁷² Mearsheimer, J. (2011). *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ.327-330.

⁷³ Walt, S. (n.d.). *The Origins of Alliances*. ITHACA AND LONDON: Cornell University Press.pg. 21.

επιθυμητών μηνυμάτων, ή θα είναι μία ισχυρή στρατιωτική συμμαχία, με κύριο σκοπό την αντιμετώπιση υφιστάμενων απειλών. Η δεύτερη περίπτωση είναι η πιο ισχυρή και ενδιαφέρουσα περίπτωση στη διεθνή πρακτική. Σύμφωνα με τη σχετική βιβλιογραφία «*συμμαχία είναι η θεσμοθετημένη συνεργασία μεταξύ κρατών για τη χρήση ή τη μη χρήση στρατιωτικής ισχύος κάτω από συγκεκριμένες συνθήκες εναντίον κρατών που βρίσκονται έξω από αυτή*»⁷⁴. Το ρεαλιστικό παράδειγμα, θεωρεί ότι οι συμμαχίες πραγματοποιούνται για λόγους ασφαλείας, αμυντικούς ή επιθετικούς, ή ακόμα και για να εξασφαλίσουν την ουδετερότητα κάτω από καθορισμένες συνθήκες. Τις περισσότερες φορές οι συμμαχίες στρέφονται πρωτίστως εναντίον κάποιου ή κάποιων και δευτερευόντως λειτουργούν υπέρ των συμμετεχόντων (δεν στρέφονται εναντίον κανενός)⁷⁵.

Όταν επιτευχθεί μία συμμαχία στη συνέχεια θα πρέπει να καθοριστούν οι επιμέρους στόχοι και η ακολουθούμενη στρατηγική, από όπου και θα προκύψουν οι υποχρεώσεις των συμβαλλόμενων χωρών. Εάν μάλιστα επιλεγεί η μορφή ισχυρής συμμαχίας, τότε ο απώτερος σκοπός θα πρέπει να είναι η ικανότητα προβολής ισχύος, τουλάχιστον σε περιφερειακό επίπεδο. Κυριαρχία όμως στο σύγχρονο επιχειρησιακό περιβάλλον, σημαίνει αντιμετώπιση κάθε απειλής μέσω αποφασιστικής υπεροχής. Η τελευταία βασίζεται στη χρήση της συντριπτικής δύναμης, στην υλική υπεροχή, στο ανθρώπινο δυναμικό, στον ελιγμό, στις πληροφορίες και στην τεχνολογία, προκειμένου να παραλύσει την πρόθεση του αντιπάλου να πολεμήσει. Μία ισχυρή συμμαχία είναι σε θέση να οδηγήσει σε αποφασιστική υπεροχή, απέναντι ακόμη και ενός υπέρτερου αριθμητικά και τεχνολογικά εχθρού⁷⁶. Ωστόσο, σε ένα σύστημα που στηρίζεται στην αρχή της αυτοβοήθειας, τα κράτη δεν εισέρχονται πρόθυμα σε καταστάσεις αυξημένης αλληλεξάρτησης⁷⁷.

Σε γενικές γραμμές οι προϋποθέσεις σύναψης συμμαχιών είναι τρεις: κοινή απειλή, κοινό συμφέρον και δυνατότητα υλοποίησης. Ο βασικός παράγοντας που καθορίζει τη συμπεριφορά των κρατών είναι συνήθως αρνητικός: ο φόβος. Ο φόβος αποτελεί πολύ ισχυρότερη συνεκτική ουσία από εκείνη του κέρδους. Αυτός προέρχεται είτε από την ισχύ του πιθανού αντιπάλου, είτε από την απειλή που αυτός

⁷⁴ Snyder, G. (1997). *Alliance Politics*. NY: Cornell University Press, pg.4.

⁷⁵ Liska, G. (1962). *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence*. The Johns Hopkins University Press.

⁷⁶ Κολιόπουλος Κων/νος, *Η Στρατηγική Σκέψη από την αρχαιότητα έως σήμερα*, Ποιότητα, Αθήνα, 2008, σ.161.

⁷⁷ Walltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα, σελ.230, Jackson R. & Sorensen G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: GUTENBERG.σελ. 111-112.

προβάλλει. Επιπλέον, δύο είναι οι βασικοί παράγοντες που επηρεάζουν καθοριστικά τη συνεργασία μεταξύ των κρατών: τα σχετικά κέρδη και ο φόβος της εξαπάτησης⁷⁸. Οποιοσδήποτε αριθμός κρατών εξετάζει το ενδεχόμενο να συνεργαστεί μεταξύ τους θα πρέπει να έχει επιλύσει πρώτα τον τρόπο κατανομής των κερδών μεταξύ των μελών που απαρτίζουν τη συνεργασία. Άλλες φορές σημασία έχει η κατανομή των κερδών με βάση τα απόλυτα και άλλες φορές με βάση τα σχετικά κέρδη. Ωστόσο, η συνεργασία είναι δυσκολότερο να επιτευχθεί όταν τα κράτη ενδιαφέρονται περισσότερο για τα σχετικά κέρδη, παρά για τα απόλυτα.

Επίσης, ο φόβος της εξαπάτησης δυσκολεύει σε μεγάλο βαθμό τις διμερείς ή πολυμερείς συνεργασίες. Εξάλλου, ακόμα και σε σχέσεις συνεργασίας η ισχύς των κρατών είναι πάντοτε παρούσα και περιορίζει πολλές φορές το επίπεδο φιλοδοξίας των συνεργατικών σχημάτων. Πρόκειται με άλλα λόγια, σύμφωνα με την ρεαλιστική σχολή σκέψης, για «πολιτική της ισχύος υπό μεταμπίεση»⁷⁹. Η ανησυχία είναι πολύ πιο έντονη στο στρατιωτικό πεδίο. Κανένα κράτος δεν επιθυμεί να αναλάβει υπέρμετρες στρατιωτικές δεσμεύσεις απέναντι σε ένα άλλο κράτος, γιατί δεν είναι ποτέ σίγουρο ότι το άλλο κράτος θα εκπληρώσει τις ανάλογες δικές του. Έτσι τελικά, οι όποιες συνεργασίες ασφαλείας παραμένουν σε χαμηλό επίπεδο, δημιουργώντας ταυτόχρονα και τις ανάλογες προσδοκίες στα συμβαλλόμενα μέρη.

Στις μέρες μας διαπιστώνεται ότι οι περιφερειακές συνεργασίες στον τομέα άμυνας και ασφάλειας, αποκτούν μία αυξανόμενη δυναμική. Την τάση αυτή την παρατηρούμε όχι μόνο σε περιοχές με υψηλό βαθμό ανομοιογένειας και αποκλίνουσες τάσεις, όπως για παράδειγμα είναι η ΝΑ Μεσόγειος, αλλά και σε περιοχές με υψηλό βαθμό θεσμικής και πραγματικής σύγκλισης, όπως είναι η Ευρώπη. Πέρα από τους δύο κεντρικούς παράγοντες που αναφέρθηκαν παραπάνω, η επιτυχία μίας πολυεθνικής προσέγγισης, στηρίζεται επιπλέον σε επιμέρους δομικούς παράγοντες, όπως η στρατηγική κουλτούρα και η ιστορική εμπειρία, αλλά και περιστασιακούς όπως οικονομικοί λόγοι ή η ηγεσία.

Παρά τις διαφορετικές προσεγγίσεις μεταξύ των μελετητών, ως προς τα απαραίτητα κριτήρια για την υλοποίηση ενός συνεργατικού σχήματος ασφαλείας, τα παρακάτω κριτήρια φαίνεται ότι αποτελούν κοινό έδαφος μεταξύ των περισσότερων:

⁷⁸ Mearsheimer, J. (2011). Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ, σελ.122-123.

⁷⁹ Schwarzenberger G. (1941). *Power Politics*. London: Jonathan Cape., σελ. 181.

1. Εμπιστοσύνη και αλληλεγγύη, 2. Κυριαρχία και αυτονομία, 3. Παρόμοια στρατηγική κουλτούρα 4. Γεωγραφία και ιστορία, 5. Αριθμός συμμετασχόντων στη συνεργασία, 6. Χώρες και δυνάμεις παρόμοιου μεγέθους και ικανότητας, 7. Ισχυρές ηγεσίες και αποτελεσματικές Ένοπλες Δυνάμεις 8. Τρόπος σκέψης, αμυντική κουλτούρα και οργανωτικές δομές, 9. Ευθυγράμμιση διαδικασίας αμυντικής σχεδίασης 10. Τυποποίηση και διαλειτουργικότητα 11. Ρεαλισμός, καθαρότητα και αξιοπιστία στις προθέσεις και 12. Συμμετοχή των Κοινοβουλίων⁸⁰.

Ένας σημαντικός παράγοντας για την αποτελεσματική λειτουργία και βιωσιμότητα ενός σχήματος ασφαλείας, είναι ο αριθμός των μελών που το απαρτίζουν. Ο γενικός κανόνας είναι ότι η συνεργασία γίνεται όλο και δυσκολότερη, όσο μεγαλύτερος είναι ο αριθμός των συμμετεχόντων κρατών. Σε αυτή την περίπτωση το ρίσκο των αποκλινόντων συμφερόντων και των εθνικών ευαισθησιών αυξάνεται και δυσκολεύεται η προσέγγιση των μελών. Όταν επιχειρείται σύγκλιση ανάμεσα σε μεγαλύτερο αριθμό κρατών, τότε αυτή θα πρέπει να ξεκινάει από τα ισχυρότερα κράτη, που θέτουν τους κανόνες και τα πλαίσια της συνεργασίας και προωθούν το όλο εγχείρημα. Στη συνέχεια ακολουθούν τα μικρότερα και τα ασθενέστερα κράτη, τα οποία συνήθως διαβλέπουν ένα παράθυρο ευκαιρίας για αύξηση της εθνικής τους ισχύς⁸¹. Αντίθετα, βαθύτερη συνεργασία επιτυγχάνεται σε διμερή ή σε μικρά υπό-περιφερειακά σχήματα. Εκεί ο μικρός αριθμός των μελών, μειώνει το εύρος των διαφοροποιήσεων και την πιθανότητα ατυχημάτων και αυξάνει κατακόρυφα την ποιότητα της συνεργασίας.

Τέλος, τα κράτη σύμφωνα με τον Snyder, μέσα σε μία συμμαχία αντιμετωπίζουν συνεχώς δύο σημαντικούς και βασανιστικούς φόβους, που αλληλοσυγκρούονται μεταξύ τους. Το φόβο της εγκατάλειψης από κάποιον σύμμαχο και το φόβο της παγίδευσης μέσα στη συμμαχία. Τα δύο αυτά στοιχεία αποτελούν το επονομαζόμενο «*Δίλλημα Ασφαλείας της Συμμαχίας*». Η ένταση του διλλήματος αυτού είναι ανάλογη και σε άμεση αντιστοιχία με τη σπουδαιότητα των λόγων που οδήγησαν στη δημιουργία της συμμαχίας. Είναι προφανές ότι όταν υπάρχει μεγάλη ταύτιση συμφερόντων και κοινή απειλή, μειώνεται ο κίνδυνος της εγκατάλειψης και της παγίδευσης. Στην αντίθετη περίπτωση αυξάνεται. Συνεπώς, οι συμμαχικές

⁸⁰ Dick Zandae & others. (2016, October). *Defence Cooperation Models. Lessons Learned and Usability*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 10, 2019, από Clingendael, Netherlands Institute of International Relations: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Report_Defence_cooperationmodels.pdf σελ. 3-7.

⁸¹ Στο ίδιο, σελ. 5

σχέσεις συνιστούν μία ευαίσθητη και πολλές φορές με άγνωστο αποτέλεσμα εξίσωση. Όσο πιο πολύ ένα κράτος μέσα στη συμμαχία προσπαθεί να αυξήσει τις συμμαχικές δεσμεύσεις των άλλων κρατών απέναντί του, τόσο περισσότερο μειώνεται η πιθανότητα εγκατάλειψής του, αλλά ταυτόχρονα αυξάνεται όλο και περισσότερο ο φόβος της παγίδευσης στις συμμαχικές υποχρεώσεις⁸².

3.2 Συμμαχικές Επιλογές των Μικρών Κρατών

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι συμμαχικές επιλογές των μικρών κρατών. Το στοιχείο αυτό θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε καλύτερα τις επιλογές της Κύπρου, μέσα στο υποσύστημα της ΝΑ Μεσόγειου. Ο όρος μικρό ή αδύναμο κράτος χρησιμοποιείται ευρέως στον ορολογία των διεθνών σχέσεων. Παρά το γεγονός αυτό, ακόμα δεν έχει συμφωνηθεί ένας κοινά αποδεκτός ορισμός. Σε γενικές γραμμές ο προτεινόμενος ορισμός του σχετίζεται με παραμέτρους όπως εδαφική επικράτεια, πληθυσμιακό μέγεθος, στρατιωτική και οικονομική ισχύς. Επίσης, ενδιαφέρον παρουσιάζει ο ορισμός που δίνει ο Keohane σύμφωνα με τον οποίο «μικρό κράτος είναι αυτό του οποίου οι ηγέτες θεωρούν ότι ποτέ δεν μπορεί, είτε ενεργεί μόνο του, είτε σε μία μικρή ομάδα, να ασκήσει σημαντική επιρροή στο διεθνές σύστημα»⁸³.

Παρά τους σημαντικούς περιορισμούς που παρουσιάζουν οι αποφάσεις των μικρών κρατών, ιδιαίτερα στα θέματα της εξωτερικής πολιτικής και της ασφάλειας, αυτό δεν σημαίνει ότι κράτη αυτά δεν έχουν επιλογές. Πάντα υπάρχουν επιλογές, αρκεί να διαβαστεί σωστά ο διεθνής συσχετισμός δυνάμεων και οι υφιστάμενες απειλές και προκλήσεις την κάθε χρονική στιγμή. Σύμφωνα με τον Morgenthau, η προστασία των συμφερόντων των μικρών κρατών εξαρτάται από την ισορροπία δυνάμεων τη συγκεκριμένη χρονική περίοδο.⁸⁴ Αυτό μεταφράζεται ότι τα μικρά κράτη επιδιώκουν να αυξήσουν την ισχύ τους και κατ' επέκταση τις πιθανότητες επιβίωσής τους, μέσα από συμμαχίες με άλλα ισχυρότερα κράτη.

Τα μικρά κράτη εάν δεν αντιμετωπίζουν μία άμεση απειλή στην κυριαρχία τους και στη δυνατότητα επιβίωσής τους, συνήθως δεν συμμαχούν. Προτιμούν να μην αναλαμβάνουν δεσμεύσεις. Εξάλλου όντας στρατιωτικά αδύναμα, δεν έχουν να

⁸² Snyder, G. (1997). *Alliance Politics*. NY: Cornell University Press, pages 183-185.

⁸³ Keohane, R. (1969, Spring). Lilliputians Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, Vol 23, Issue 2, page 296.

⁸⁴ Morgenthau, H. (1993). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill Incorporation, page 192.

προσφέρουν σημαντικά ανταλλάγματα μέσα σε μία συμμαχία. Προτιμούν, να απολαμβάνουν τα οφέλη από την ισορροπία ισχύος, που προκύπτει από τις συμμαχίες των υπόλοιπων μεγάλων δυνάμεων του συστήματος. Επιπλέον, η συμμαχία με μία μεγάλη δύναμη εμπεριέχει πάντα τον κίνδυνο να συρθεί το μικρό κράτος στις αντιπαλότητες της χώρας αυτής. Ωστόσο, ένα μικρό κράτος εάν παρουσιάζει εξαιρετική χρησιμότητα και στρατηγική αξία για μία μεγάλη δύναμη, είναι δυνατόν να απολαμβάνει τα οφέλη μίας συμμαχίας, χωρίς να είναι αναγκασμένο να πληρώσει το κόστος της δέσμευσης.

Από την άλλη πλευρά, τα κίνητρα που οδηγούν τις μεγάλες δυνάμεις να συνασπίζονται τα μικρότερα κράτη βρίσκονται στο γεγονός ότι τα αντιμετωπίζουν ως μέσο προώθησης και προάσπισης των συμφερόντων τους. Για παράδειγμα, πολλές φορές προσπαθούν να εξασφαλίσουν την παραχώρηση στρατιωτικών βάσεων ή/και να έχουν πρόσβαση στον φυσικό πλούτο της χώρας. Επίσης, κάποιες φορές συνιστά και θέμα γοήτρου για μία μεγάλη δύναμη, να μην περάσει το μικρό κράτος στο αντίπαλο στρατόπεδο. Συμπερασματικά, η συμμαχία ενός μικρού κράτους με μία μεγάλη δύναμη έχει πολλά οφέλη, αλλά επιφυλάσσει και αρκετούς κινδύνους⁸⁵.

Συμπερασματικά τα μικρά κράτη για να εξασφαλίσουν και να προωθήσουν τα συμφέροντά τους στο διεθνές σύστημα, επιλέγουν να συμμαχήσουν με άλλα κράτη. Όταν αυτά δεν αντιμετωπίζουν κάποια άμεση και βάσιμη απειλή, συνήθως δεν συμμαχούν. Αντίθετα, όταν απειλούνται από κάποιο άλλο κράτος, συνήθως επιλέγουν την στρατηγική της εξισορρόπησης σε τοπικό-περιφερειακό επίπεδο και την συστράτευση με μία μεγάλη δύναμη σε παγκόσμιο επίπεδο. Η περίπτωση της Κύπρου έχει ήδη αναλυθεί. Η χώρα αντιμετωπίζει διαχρονικά θανάσιμη απειλή από την Τουρκία. Συνεπώς, η συμμετοχή σε συμμαχίες εξισορρόπησης είναι απαραίτητη και ζωτικής συμμαχίας. Ταυτόχρονα, η στρατηγική θέση του νησιού και οι ενεργειακές προοπτικές που παρουσιάζονται στις θαλάσσιες ζώνες του, καθιστούν την Κύπρο ως μία ιδιαίτερα χρήσιμη προοπτική, κατά την αναζήτηση συμμάχων. Τα στοιχεία αυτά είναι που χρησιμοποιεί η Κύπρος προκειμένου να ισχυροποιήσει τη θέση της στα διαμορφούμενα σχήματα ασφαλείας στην ΝΑ Μεσόγειο.

⁸⁵ Κουσκουβέλης Η. (2013) στο Παπαπολυβίου Π. Συρίγος Α. Χατζηβασιλείου Ε. (επιμ.). (n.d.). *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα: 1945-1974. Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο*: ΠΑΤΑΚΗ, σελ 401-403.

3.3 Περιφερειακά Συστήματα Ασφαλείας στη Μετα-ψυχροπολεμική Περίοδο

Με την κατάρρευση του διπολικού κόσμου οι τοπικές και περιφερειακές δυναμικές, πολύ περισσότερο από πριν, ήταν «ελεύθερες» πλέον να πάρουν τη δική τους μορφή, χωρίς την αυστηρή πίεση, τον έλεγχο και την καθοδήγηση των δύο υπερδυνάμεων. Αντίθετα, στο παρελθόν οι δυναμικές αυτές συνθλίβονταν κάτω από τη διπολική αναμέτρηση και παρέμεναν ανενεργές, αδυνατώντας να βρουν τον κατάλληλο χώρο και χρόνο για να εκδηλωθούν. Επιπλέον, κατά τη διάρκεια του Ψυχρού Πολέμου οι διεθνείς συμμαχίες για την άμυνα και την ασφάλεια επικεντρώθηκαν πρωτίστως σε διάφορα περιφερειακά σχήματα (NATO, Σύμφωνο Βαρσοβίας, SEATO, ANZUS), έχοντας πάντα ως κεντρική ιδέα, αυτήν της συλλογικής ασφαλείας. Ωστόσο, στην μετά-ψυχροπολεμική εποχή τα σχήματα αυτά κατέρρευσαν ή υποβαθμίσθηκαν και τη θέση τους σε κάποιο βαθμό άρχισαν να τη διεκδικούν άλλες προτάσεις και πρωτοβουλίες ασφαλείας. Ακόμα και για το ίδιο το NATO, την πλέον πετυχημένη και την μακροβιότερη αμυντική συμμαχία, τέθηκαν ερωτήματα περί της αναγκαιότητας της ύπαρξής της.

Σήμερα, όλο και σε μεγαλύτερο βαθμό, η ασφάλεια κάθε κράτους αναζητείται και εξελίσσεται και πέρα από τους παραδοσιακούς συλλογικούς μηχανισμούς ασφαλείας. Το μεταψυχροπολεμικό διεθνές σύστημα είναι περισσότερο ελαστικό και πιο ανοικτό σε διάφορες κρατικές πρωτοβουλίες για συμμαχικά σχήματα σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο. Εξάλλου, πολλά από αυτά τα σχήματα ασφαλείας δεν εκλαμβάνονται αμιγώς ως μία αμυντική πράξη, αλλά περιλαμβάνουν συνεργασίες προκειμένου να αντιμετωπιστούν κοινές απειλές, μέσω μηχανισμών που δεν απαιτούν τη χρήση σκληρής ισχύος.

Υπό το πρίσμα αυτό εντοπίζονται ενέργειες και δράσεις που περνούν περισσότερο μέσα από τις ιστορικές και γεωγραφικές διαδρομές μίας χώρας, στο πλαίσιο της ευρύτερης περιφέρειάς της. Ενδεικτική περίπτωση είναι η ΕΕ, η οποία ενθαρρύνει περιφερειακές πρωτοβουλίες στον ευαίσθητο τομέα της άμυνας και της ασφαλείας. Αποτέλεσμα των αλλαγών και των τάσεων αυτών είναι η αλληλεξάρτηση ασφαλείας να είναι πιο έντονη σε ολιγομελή σχήματα σε περιφερειακό, από ότι σε παγκόσμιο επίπεδο. Εξάλλου, ένας βασικός λόγος που οδηγεί σε αυτήν την απαίτηση, είναι το γεγονός ότι τα περισσότερα κράτη δεν έχουν παγκόσμιες φιλοδοξίες και κατ' επέκταση στερούνται δυνατοτήτων προβολής ισχύος σε μεγάλη απόσταση από την εδαφική επικράτειά τους, πολύ δε περισσότερο σε πλανητικό επίπεδο.

Τη σημασία των περιφερειακών πρωτοβουλιών στις μέρες μας τη διαπιστώνουμε και στις στρατηγικές των διεθνών ή/και περιφερειακών οργανισμών για τον τρόπο με τον οποίο προσεγγίζουν σύνθετα προβλήματα και καταστάσεις. Για παράδειγμα, στην προσφάτως εκδοθείσα Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας, για την προαγωγή των κοινών συμφερόντων της Ένωσης, διαπιστώνεται ότι προωθούνται ιδιαίτερα οι περιφερειακές δομές ασφάλειας. Σύμφωνα με αυτήν, σε έναν κόσμο που βρίσκεται παγιδευμένος μεταξύ παγκόσμιων πιέσεων και τοπικών αντιδράσεων, οι περιφερειακές πρωτοβουλίες αποκτούν τη δική τους μοναδική δυναμική. Μέσα σε ένα πολύπλοκο κόσμο, οι περιφερειακές μορφές διακυβέρνησης προσφέρουν τη δυνατότητα στα κράτη και στους λαούς, να διαχειρισθούν καλύτερα τα προβλήματά τους, να δώσουν λύσεις σε δύσκολα προβλήματα και να προωθήσουν καλύτερα τα συμφέροντά τους. Θα πρέπει να γίνει κατανοητό, ότι η κάθε περιφέρεια έχει τις δικές της προτεραιότητες και αντιμετωπίζει τις δικές της προκλήσεις. Μέσα από αυτό το πρίσμα γίνεται αντιληπτό ότι η συνεργατική περιφερειακή τάξη δεν μπορεί να λάβει μόνο μία μορφή, αλλά μπορεί να μορφοποιηθεί σε διάφορα σχήματα και εκφάνσεις⁸⁶.

Για την αντιμετώπιση των νέων αυτών δεδομένων και προκλήσεων, το θεωρητικό οπλοστάσιο της περιφερειακής ασφάλειας στην μετα-ψυχροπολεμική περίοδο, ενισχύθηκε σημαντικά από την θεωρία του Buzan περί Περιφερειακών Συμπλεγμάτων Ασφαλείας (Regional Complexes Theory). Τα συμπλέγματα αυτά αποτελούν σύνολα μονάδων (κρατών), όπου τα ζητήματα και οι προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζουν είναι αλληλένδετα και διασυνδεδεμένα με τέτοιο τρόπο, ώστε η επιμέρους ανάλυσή τους να μην είναι αποτελεσματική και κατά συνέπεια θα πρέπει να μελετηθούν συνολικά και όχι ξεχωριστά.

Σύμφωνα πάντα με τη θεωρία αυτή, το περιφερειακό επίπεδο ασφαλείας έχει γίνει αρκετά αυτόνομο μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου. Δύο στοιχεία συνηγορούν σε αυτήν την αυξανόμενη δυναμική. Το πρώτο είναι ότι η γεωγραφία και η εδαφικότητα εξακολουθούν να αποτελούν ένα κεντρικό στοιχείο του διεθνούς συστήματος ασφαλείας, παρά τη ραγδαία εξάπλωση της παγκοσμιοποίησης. Για τις περισσότερες χώρες η ανασφάλεια σχετίζεται με την γεωγραφική εγγύτητα και οι παραστάσεις απειλής προέρχονται από κάποια ή κάποιες χώρες στην εγγύς περιφέρεια. Το δεύτερο στοιχείο είναι ότι στην μετα-ψυχροπολεμική εποχή η

⁸⁶ Η **Ευρωπαϊκή Στρατηγική Ασφαλείας** εκδόθηκε αρχικά το 2003 και αναθεωρήθηκε το 2016 προκειμένου να συμπεριλάβει τις τρέχουσες εξελίξεις και τις σύγχρονες προκλήσεις ασφαλείας που αντιμετωπίζει η ΕΕ, (Διαθέσιμο στο http://eeas.europa.eu/archives/docs/top_stories/pdf/eugs_review_web.pdf, Πρόσβαση στις 23 Φεβρουαρίου 2019).

περιφερειακή παράμετρος έχει καταστεί αναγκαίο και απαραίτητο χαρακτηριστικό για μία συνεκτική και επαρκής ανάλυση της διεθνούς ασφάλειας⁸⁷. Με άλλα λόγια, η περιφέρεια δεν πρέπει να θεωρείται ότι συνιστά μόνο μία μικρογραφία του παγκόσμιου συστήματος, αλλά είναι ένα ξεχωριστό επίπεδο που έχει τα δικά της χαρακτηριστικά και αναπτύσσει τις δικές της δυναμικές.

Επιπλέον, στην μεταψυχροπολεμική περίοδο έχουν λάβει χώρα δύο σημαντικές αλλαγές που έχουν διευκολύνει και ενθαρρύνει σε μεγάλο βαθμό την περιφερειακή συνεργασία. Η πρώτη είναι η διεύρυνση της έννοιας της ατομικής ασφάλειας στη σύγχρονη ατζέντα ασφάλειας. Πέρα από τα παραδοσιακά στοιχεία έχουν συμπεριληφθεί και μη παραδοσιακές απειλές ασφαλείας, όπως παραβίαση ανθρωπίνων δικαιωμάτων, διεθνές έγκλημα, οικονομική ασφάλεια, δημογραφικές προκλήσεις, καθώς και περιβαλλοντικά θέματα. Η δεύτερη αλλαγή συνίσταται στην απομάκρυνση από την αντίληψη ότι οι σύγχρονες προκλήσεις ασφαλείας μπορούν να αντιμετωπισθούν μονομερώς από ένα και μόνο κράτος, όσο ισχυρό και να είναι αυτό. Αντίθετα, απαιτούνται ουσιαστικές συνεργασίες και συγκλίσεις, καθώς και μείωση του ανταγωνισμού σε τοπικό και περιφερειακό επίπεδο μεταξύ των γειτονικών κρατών. Επιπλέον, ενώ το παγκόσμιο διεθνές σύστημα είναι ένα «κλειστό» σύστημα που δεν μπορεί να ερμηνευτεί ή να ορισθεί διαφορετικά, τα περιφερειακά συστήματα είναι πιο «ανοικτά» και τα όριά τους μεταβάλλονται και ορίζονται αναλόγως της πολιτικής και χρονικής συγκυρίας.

Σύμφωνα με τους Buzan and Waever μία περιοχή για να συνιστά ένα περιφερειακό σύμπλεγμα ασφαλείας, πρέπει να ικανοποιεί τέσσερις βασικές παραμέτρους: ευδιάκριτο σύνορο, άναρχη δομή, πόλωση και κοινωνική κατασκευή. Η ταυτόχρονη ύπαρξη των τεσσάρων αυτών στοιχείων είναι που δημιουργεί ένα περιφερειακό σύμπλεγμα. Εφαρμόζοντας αυτό το θεωρητικό πλαίσιο είναι δυνατό να αξιολογηθεί αρχικά το κατά πόσο μία περιφέρεια συνιστά ένα περιφερειακό σύμπλεγμα ασφαλείας. Ακολούθως, και εμβαθύνοντας ακόμα περισσότερο την επιμέρους ανάλυση, είναι δυνατό να αξιολογηθεί τι είδους σχέσεις κυριαρχούν ανάμεσα στα κράτη-μέλη του (συγκρουσιακές, συνεργατικές κ.α.) και στη συνέχεια

⁸⁷ Buzan B. & Waever O. (2004). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press. Page 461.

να γίνει μία προβολή στο μέλλον των δυναμικών και των προκλήσεων που μπορεί να αναπτυχθούν ανάμεσα στα μέλη του συγκεκριμένου συστήματος⁸⁸.

Υπό το πρίσμα αυτό, η ΝΑ Μεσόγειος δεν θα μπορούσε να θεωρηθεί ως ένα περιφερειακό σύμπλεγμα ασφαλείας κατά Buzon, καθώς δεν ικανοποιείται απόλυτα η πρώτη παράμετρος (ευδιάκριτο γεωγραφικό όριο). Πιο συγκεκριμένα παρά το γεγονός ότι τα 9 κράτη χαρακτηρίζονται από μία γεωγραφική εγγύτητα και συνέχεια, αφού έχουν διαταχθεί στη σειρά σε ένα ημικύκλιο γύρω από την ΝΑ Μεσόγειο θάλασσα, η Ελλάδα και η Κύπρος δεν συνδέονται απόλυτα με τα υπόλοιπα κράτη της Μέσης Ανατολής. Για το λόγο αυτό έχουν ακολουθήσει και διαφορετικές ιστορικές διαδρομές. Επίσης η Τουρκία κατά τον Buzon, αποτελεί κράτος «μονωτή». Τα κράτη-μονωτές βρίσκονται μεταξύ περιφερειακών συμπλεγμάτων, εκεί όπου υφίσταται υψηλή δυναμική ασφαλείας. Συνεπώς, η ΝΑ Μεσόγειος δεν μπορεί να διακριθεί σαφώς από τα υπόλοιπα γειτονικά υποσυστήματα και να σταθεί από μόνη της σαν ένα ξεχωριστό υποσύστημα.

Ωστόσο, ικανοποιούνται σε διαφορετικό βαθμό οι υπόλοιπες 3 προϋποθέσεις. Πιο συγκεκριμένα, το σύμπλεγμα αυτό διατηρεί μία άναρχη δομή, αφού τα κράτη του παρουσιάζουν υψηλό βαθμό αυτονομίας και κατ' επέκταση εφαρμόζουν σε μεγάλο βαθμό ξεχωριστές εξωτερικές πολιτικές και πολιτικές ασφαλείας. Στη συνέχεια, καταγράφεται μία διακριτή κατανομή της ισχύος ανάμεσα στα κράτη μέλη του, χωρίς μεγάλες δυνάμεις στο υπο-σύστημα αλλά με δύο σημαντικούς περιφερειακούς πόλους ισχύος την Τουρκία και το Ισραήλ, με το τελευταίο να συνιστά και πυρηνική δύναμη. Επίσης, ικανοποιητική ποσότητα ισχύος κατανέμεται στην Ελλάδα και στην Αίγυπτο. Τέλος, μέσα στο σύμπλεγμα συναντά κανείς ισχυρές μακροχρόνιες κοινωνικές κατασκευές, τόσο εχθρότητας όσο και φιλίας, που ενισχύουν σημαντικά (είτε συνεργατικά, είτε συγκρουσιακά) τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Συμπερασματικά, παρά το γεγονός ότι η θεωρία του Buzon δεν μπορεί να βρει απόλυτη εφαρμογή στην περίπτωση της ΝΑ Μεσογείου, υπάρχουν πολλά στοιχεία που μπορεί να δανειστεί κανείς από αυτήν και να τα χρησιμοποιήσει στην μελέτη των περιφερειακών σχημάτων ασφαλείας.

⁸⁸ Buzan B. & Waever O. (2004). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press. Page 46-79.

3.4 Διμερή και Πολυμερή Σχήματα Ασφαλείας Ελλάδος στην ΝΑ Μεσόγειο

Τα τελευταία χρόνια η Ελλάδα επιχειρεί να αναλάβει ένα πιο ενεργό, αναβαθμισμένο και οργανωμένο περιφερειακό ρόλο στη ΝΑ Μεσόγειο. Στο πλαίσιο αυτό προωθεί συστηματικά διμερή και πολυμερή σχήματα ασφαλείας με χώρες της περιοχής. Τα σημαντικότερα από αυτά είναι τα παρακάτω:

α. Ελλάδα-Ισραήλ

Οι δύο χώρες έχουν αναπτύξει ισχυρές διπλωματικές σχέσεις, οι οποίες τα τελευταία χρόνια αναβαθμίζονται συνεχώς και επεκτείνονται και σε τρίτες χώρες (Κύπρος). Ειδικότερα η τριγωνική σχέση Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ, με την πολιτική εύνοια και την ενεργή συμπαράσταση των ΗΠΑ (με τον αριθμητικό συμβολισμό «3+1»), εξελίσσεται σε ένα ιδιαίτερα σημαντικό περιφερειακό σχήμα ασφαλείας. Σκοπός αυτών των προσεγγίσεων είναι η αλλαγή της στρατηγικής ισορροπίας στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, η εξισορρόπηση δυνητικών απειλών και η εκμετάλλευση αναφυόμενων ευκαιριών. Στο πλαίσιο αυτό τα τελευταία χρόνια έχει πραγματοποιηθεί ένας μεγάλος αριθμός είτε διμερών (Ελλάδα-Ισραήλ), είτε τριμερών συναντήσεων (Ελλάδα-Ισραήλ-Κύπρος), σε υψηλό στρατιωτικό και πολιτικό επίπεδο.

Πιο συγκεκριμένα, πέραν των εκτενών πολιτικών επισκέψεων στο ανώτερο πολιτειακό επίπεδο, σημαντικές είναι και οι στρατιωτικές επισκέψεις. Ενδεικτικά αναφέρεται η τελευταία επίσκεψη του Αρχηγού του Γενικού Επιτελείου Ενόπλων Δυνάμεων του Ισραήλ, τον Φεβρουάριο του 2018, όπου συζητήθηκε το περιβάλλον ασφαλείας της ΝΑ Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής και συμφωνήθηκε η περαιτέρω ενίσχυσή της συνεργασίας στους τομείς της θαλάσσιας ασφάλειας, της επιχειρησιακής και ατομικής εκπαίδευσης, των ειδικών δυνάμεων, της ανταλλαγής πληροφοριών και της κυβερνοάμυνας. Ακολούθησε η επίσκεψη στο Ισραήλ του έλληνα ομολόγου του. Λίγους μήνες ενωρίτερα είχε προηγηθεί ο Τριμερής Στρατιωτικός Διάλογος στο Τελ Αβίβ, όπου καθορίστηκε ένα Κοινό Σχέδιο Δράσης για τα επόμενα χρόνια.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η συνεργασία στον στρατιωτικό τομέα. Τα στρατιωτικά προγράμματα των τελευταίων ετών περιλαμβάνουν μία σειρά από πολυπρόσωπες συνεργασίες, με συμμετοχή σε διάφορες ασκήσεις μεγάλης κλίμακας, ενώ σε κάποιες από αυτές συμμετέχει και η Κύπρος. Για το έτος 2019 βρίσκεται σε εξέλιξη διμερές Πρόγραμμα Στρατιωτικής Συνεργασίας (ΠΣΣ), που

περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό πολυεπίπεδων δραστηριοτήτων. Στις συνεκπαιδεύσεις αυτές η έμφαση δίνεται κυρίως σε εξειδικευμένα αντικείμενα. Ενδεικτικά αναφέρεται η συνεκπαίδευση ειδικών δυνάμεων, οι ασκήσεις μεταφορικών και επιθετικών ελικοπτέρων, συνεργασία στη θαλάσσια ασφάλεια, στις νηοψίες και σε θέματα ανθυποβρυχιακού πολέμου. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι ασκήσεις Έρευνας-Διάσωσης, προστασίας Ναυτικής Δύναμης («NOBLE DINA»)⁸⁹, αντιμετώπιση ασύμμετρων απειλών, παροχή ανθρωπιστικής βοήθειας («ΑΡΓΟΝΑΥΤΗΣ»), αντιμετώπιση φυσικών καταστροφών, καθώς και κοινές ασκήσεις με την πολεμική αεροπορία («OLYMPUS SUMMIT», «GLORIOUS SPARTAN», «ΗΝΙΟΧΟΣ»).

Επίσης, στον τομέα της ναυτικής ισχύος, η Ελλάδα μπορεί να συμβάλλει σημαντικά στην αναβάθμιση του νεόκοπου ισραηλινού Πολεμικού Ναυτικού, με την παροχή τεχνογνωσίας και ναυτικών γνώσεων. Τέλος, οι δύο χώρες κατασκευάζουν από κοινού στην ανατολική Κρήτη το ραντάρ «Long Horizon», με δυνατότητα παρακολούθησης της Ανατολικής Μεσογείου. Συμπερασματικά, η στρατηγική προσέγγιση Ελλάδος-Ισραήλ, η οποία καταγράφεται για πρώτη φορά σε αυτό το βαθμό και την έκταση, αποτελεί τη σημαντικότερη εξέλιξη στην νέα περιφερειακή πολιτική της χώρας στη ΝΑ Μεσόγειο. Σε συνεργασία με την Κύπρο, μπορεί να εξελιχθεί μακροπρόθεσμα σε μία ισχυρότατη συμμαχική σχέση, που θα αποτελούσε την ατμομηχανή και θα συμπαρέσυρε και άλλες χώρες της περιοχής σε βαθύτερες συνεργασίες.

β. Ελλάδα-Αίγυπτος

Μετά το Ισραήλ, η προσέγγιση Ελλάδος-Αιγύπτου συνιστά την αμέσως επόμενη ιεραρχικά στρατιωτική σύγκλιση. Και σε αυτή την περίπτωση, με την προσθήκη της Κύπρου, το συμμαχικό αυτό πλέγμα εξελίσσεται στη δεύτερη σημαντική τριγωνική σχέση της ΝΑ Μεσογείου, που μπορεί να επηρεάσει σημαντικά την περιφερειακή κατανομή ισχύος. Οι ΗΠΑ και εδώ είναι παρούσες, τόσο πολιτικά όσο και στρατιωτικά. Τα τελευταία χρόνια η συνεργασία αυτή «3+1», διευρύνεται συνεχώς και δεν περιορίζεται μόνο στα θέματα τρομοκρατίας, αλλά έχει επεκταθεί ακόμα περισσότερο και σε θέματα άμυνας και ασφάλειας. Την παρούσα περίοδο

⁸⁹ Στην περίπτωση της Τακτικής Άσκησης Μετά Στρατευμάτων «NOBLE DINA» (ΗΠΑ, Ισραήλ και Ελλάδα με δυνάμεις και η Κύπρος με διάθεση εγκαταστάσεων), το σημαντικό στοιχείο είναι ότι η Ελλάδα αντικατέστησε την Τουρκία, μετά τη σύγκρουση της τελευταίας με τις ΗΠΑ και το Ισραήλ.

παρουσιάζει ιδιαίτερη στρατηγική αξία, λόγω της μεγάλης ρευστότητας και των δυναμικά εξελισσόμενων ενεργειακών σχεδιασμών στην ΝΑ Μεσόγειο. Οι αιγυπτιακές Ένοπλες Δυνάμεις συνιστούν τον σημαντικότερο παράγοντα ισχύος της χώρας. Επιπλέον, οι πρόσφατες αλλαγές στην εσωτερική πολιτική σκηνή, είχαν ως αποτέλεσμα να αναβαθμισθεί σημαντικά το κύρος και η επιρροή των ΕΔ σε όλα τα θέματα της αιγυπτιακής πολιτικής και κοινωνικής ζωής.

Στο πλαίσιο αυτό έχει υπογραφεί και είναι σε εξέλιξη και για το έτος 2019 ένα ευρύ πρόγραμμα διμερής στρατιωτικής συνεργασίας. Όπως και με το Ισραήλ έτσι και στην περίπτωση της Αιγύπτου, κατά την εκπαίδευση η έμφαση δίνεται κυρίως σε εξειδικευμένα αντικείμενα. Ενδεικτικά αναφέρεται η συνεκπαίδευση μεταφορικών και επιθετικών ελικοπτέρων, ασκήσεις ειδικών δυνάμεων, διαχείρισης κρίσεων, κυβερνοάμυνας, καθώς και συνεργασία στη θαλάσσια ασφάλεια. Επίσης, πραγματοποιούνται συνεκπαιδεύσεις με μέσα της Πολεμικής Αεροπορίας, του Πολεμικού Ναυτικού και των Ειδικών Δυνάμεων. Υψηλής σημασίας και ιδιαίτερου συμβολισμού θεωρείται η μεγάλης κλίμακας αεροναυτικής άσκησης μετά στρατευμάτων («ΜΕΔΟΥΣΑ»), που διεξάγεται κάθε χρόνο και στην οποία συμμετέχει με στρατεύματα και μέσα και η Κυπριακή Δημοκρατία. Επιπλέον, αρκετά αποτελεσματικά λειτουργεί και το τριμερές σχήμα συνεργασίας Ελλάδα-Αίγυπτος-Κύπρος, παρά τις πολύ περιορισμένες αεροναυτικές στρατιωτικές δυνατότητες της Κύπρου.

Τέλος, η συνεργασία αυτή δεν περιορίζεται μόνο στα στρατιωτικά θέματα, αλλά επεκτείνεται περαιτέρω στην προώθηση των οικονομικών και ενεργειακών σχέσεων Αθήνας, Λευκωσίας και Καΐρου. Στο πλαίσιο αυτό οι τριμερείς συναντήσεις στο ανώτερο πολιτικό επίπεδο, έχουν λάβει μία πιο συστηματική μορφή. Πιο συγκεκριμένα, στις 8 Οκτωβρίου 2019 έλαβε χώρα η 7η Τριμερής Σύνοδος Κορυφής Ελλάδας, Κύπρου και Αιγύπτου, στην αιγυπτιακή πρωτεύουσα. Κατά τη διάρκεια της Συνόδου οι τρεις ηγέτες συνυπέγραψαν κι ένα τριμερές εκτελεστικό πρόγραμμα προώθησης των επενδύσεων. Επιπλέον, ιδιαίτερη αναφορά έγινε στο Κυπριακό Πρόβλημα, καθώς και την προκλητική και έκνομη συμπεριφορά της Τουρκίας στις θαλάσσιες ζώνες της Κύπρου, οι οποίες προσβάλλουν το Διεθνές Δίκαιο και προκαλούν μια άγονη και απρόβλεπτη ένταση. Η Ελλάδα και η Αίγυπτος εξέφρασαν την απόλυτη στήριξή τους για δίκαιη και βιώσιμη λύση του Κυπριακού,

στο πλαίσιο δικοινωνικής διζωνικής ομοσπονδίας, σύμφωνα με τις αποφάσεις του ΟΗΕ, χωρίς στρατεύματα και εγγυήσεις⁹⁰.

γ. **Ελλάδα-Λίβανος**

Η σημερινή συνεργασία με τον Λίβανο σε θέματα άμυνας και ασφάλειας ξεκινάει από το 2014, όπου η Ελλάδα συμμετείχε στη Διάσκεψη της Ρώμης, για την ενίσχυση και στήριξη των Ενόπλων Δυνάμεων του Λιβάνου. Λίγα χρόνια αργότερα οι Υπουργοί Εξωτερικών της Ελλάδας, της Κύπρου και του Λιβάνου συναντήθηκαν 15 Φεβρουαρίου 2016, στο περιθώριο του Συμβουλίου Εξωτερικών Υποθέσεων στις Βρυξέλλες. Μέσα από αυτή την συνάντηση εγκαινιάστηκε ένα νέο σχήμα τριμερούς συνεργασίας. Βασικός στόχος της προσέγγισης αυτής είναι τη στενότερη συνεργασία των τριών χωρών σε θέματα κοινού ενδιαφέροντος, όπως είναι η ειρήνη, η ασφάλεια και η σταθερότητα στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου. Ακολούθησε, στις 11 Μαΐου 2016, τριμερής συνάντηση στην Αθήνα σε επίπεδο Γενικών Γραμματέων των Υπουργείων Εξωτερικών. Τα βασικότερα αντικείμενα των συζητήσεων αποτέλεσαν οι τομείς της προσφυγικής κρίσης, της ασφάλειας/τρομοκρατίας, των περιφερειακών εξελίξεων, των σχέσεων ΕΕ-Λιβάνου, καθώς και ειδικότερων τομέων κοινού ενδιαφέροντος, όπως οι θαλάσσιες μεταφορές, η ενέργεια, το περιβάλλον και ο πολιτισμός.

Με τον Λίβανο έχει υπογραφεί διμερής συμφωνία σε επίπεδο Υπουργών Άμυνας, για αναβάθμιση της στρατιωτικής συνεργασίας μεταξύ των δύο χωρών, που θα αρχίσει να υλοποιείται το επόμενο διάστημα. Ωστόσο, δεν έχει υπογραφεί ακόμα διμερές Πρόγραμμα Στρατιωτικής Συνεργασίας. Παρά το γεγονός αυτό, κατά το πρόσφατο παρελθόν είχε λάβει χώρα περιορισμένης έκτασης στρατιωτική συνεργασία. Πιο συγκεκριμένα, την περίοδο 2005-2011, αξιωματικοί των Ενόπλων Δυνάμεων του Λιβάνου εκπαιδεύτηκαν στο Πολυεθνικό Κέντρο Εκπαίδευσης του Κιλκίς για Επιχειρήσεις Υποστήριξης Ειρήνης. Τέλος, σημαντικό ρόλο στην ασφάλεια και τη σταθερότητα του Λιβάνου και της ευρύτερης περιοχής, διαδραματίζει η ειρηνευτική στρατιωτική επιχείρηση του ΟΗΕ (UNIFIL), στην οποία συμμετέχει και η Ελλάδα.

⁹⁰ Naftemporiki. (2019, Οκτωβρίου 12). *Κ. Μητσοτάκης: Ελλάδα, Κύπρος και Αίγυπτος συγκροτούν ένα τρίγωνο ειρήνης*. Ανάκτηση από [naftemporiki.gr: https://www.naftemporiki.gr/story/1521795/k-mitsotakis-ellada-kupros-kai-aiguptos-sugkrotoun-ena-trigono-eirinis](https://www.naftemporiki.gr/story/1521795/k-mitsotakis-ellada-kupros-kai-aiguptos-sugkrotoun-ena-trigono-eirinis)

δ. **Ελλάδα-Ιορδανία**

Η Ιορδανία συνιστά μία αραβική χώρα, που παραδοσιακά διατηρεί στενές σχέσεις με τις δυτικές χώρες και θεσμούς. Ο μετριοπαθής χαρακτήρας της εξωτερικής της πολιτικής, διευκολύνει σημαντικά την προσέγγιση με τις άλλες χώρες. Ειδικότερα με την Ελλάδα έχει οικοδομηθεί ένα ισχυρό κλίμα εμπιστοσύνης, λόγω της σταθερής ελληνικής υποστήριξης στα αραβικά θέματα. Από το 2000, έχουν πραγματοποιηθεί πάνω από δέκα επισκέψεις της πολιτικής και στρατιωτικής ηγεσίας των δύο χωρών εκατέρωθεν, έχοντας συνάψει διμερείς συμφωνίες σε ποικίλα θέματα. Τελευταία επίσκεψη στο Αμάν πραγματοποιήθηκε στις 14 Απριλίου 2019, στο πλαίσιο της 2^{ης} Τριμερούς Σύσκεψης σε επίπεδο αρχηγών κρατών, μεταξύ Ελλάδος-Ιορδανίας-Κύπρου. Στη συνάντηση συμμετείχε και ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ. Εκεί συζητήθηκε το γενικότερο περιβάλλον ασφαλείας στην ΝΑ Μεσόγειο, τα ενεργειακά ζητήματα και υπογράφηκε μία σειρά από συμφωνίες για αναβάθμιση των διπλωματικών και οικονομικών σχέσεων⁹¹.

Στον τομέα της στρατιωτικής συνεργασίας Ελλάδος-Ιορδανίας, οι σχέσεις βρίσκονται σε πολύ καλό επίπεδο. Υφίσταται ένα θεσμικό πλαίσιο το οποίο περιλαμβάνει συμφωνίες στρατιωτικής συνεργασίας σε διάφορους τομείς. Το πρόγραμμα των τελευταίων ετών περιλαμβάνει δραστηριότητες που αφορούν συμμετοχή σε στρατιωτικά σχολεία, σε εξειδικευμένες εκπαιδεύσεις ειδικών δυνάμεων και συμμετοχή σε ασκήσεις εντοπισμού-εξουδετέρωσης ναρκών και αντιναρκικών επιχειρήσεων. Για το έτος 2019 βρίσκεται σε εξέλιξη διμερές Πρόγραμμα Στρατιωτικής Συνεργασίας, ενώ προωθείται η αμυντική συνεργασία, μέσω τριμερών ή τετραμερών σχημάτων (Ελλάδα-Κύπρος- Ιορδανία, με Ισραήλ ή Αίγυπτο, κατά περίπτωση). Παράλληλα, εξετάζεται η δυνατότητα εκπαίδευσης προσωπικού της Ελλάδας στο Ιορδανικό Κέντρο Εκπαίδευσης Ειδικών Επιχειρήσεων, πέραν της Ελληνικής Αστυνομίας. Τέλος, η Ιορδανία ενδιαφέρεται για την υπογραφή διμερούς συμφωνίας αμυντικοτεχνικής συνεργασίας, για την μεταφορά τεχνογνωσίας στην κατασκευή αμυντικών προϊόντων.

⁹¹ Ο Α. Τσίπρας στο Αμμάν με τον Ν. Αναστασιάδη και τον βασιλιά Αμπντάλα. (2019, Απριλίου 14). Ανάκτηση Απριλίου 15, 2019, από <http://www.bankwars.gr>: <http://www.bankwars.gr/o-a-tsipras-sto-amman-me-ton-n-anastasiadi-kai-ton-vasilia-ampntala/>

ε. **Ελλάδα- Παλαιστίνη**

Οι σχέσεις των δύο χωρών παρουσιάζουν μία σχετική σταθερότητα. Τα τελευταία χρόνια πραγματοποιήθηκαν διμερείς συσκέψεις σε επίπεδο γενικών Διευθυντών των Υπουργείων Εξωτερικών, ενώ τον Δεκέμβριο του 2018, οι συναντήσεις αυτές αναβαθμίσθηκαν και επεκτάθηκαν σε τριμερείς συναντήσεις (Ελλάδα-Κύπρος-Παλαιστίνη) σε επίπεδο Υπουργών Εξωτερικών. Παρά το γεγονός ότι η ατζέντα των θεμάτων αφορούσε κυρίως την οικονομία, τον τουρισμό, την εκπαίδευση και τη γεωργία, συζητήθηκαν επιπλέον και θέματα περιφερειακής ασφάλειας και συνεργασίας⁹². Ειδικότερα στον τελευταίο τομέα, τα αποτελέσματα μπορεί να μην θεωρούνται εντυπωσιακά, καθώς δεν προχώρησαν σε κάποια πιο συγκεκριμένη συνεργασία στον τομέα της ασφάλειας, αλλά η σύγκλιση θεωρείται ιδιαίτερος χρήσιμη, καθώς εντάσσεται στο γενικότερο πλαίσιο διμερών και τριμερών σχημάτων με τα κράτη της περιοχής. Σημαντικό ανασταλτικό ρόλο στην εξέλιξη των διμερών σχέσεων διαδραμάτισε ο πολιτικός διχασμός και η αντιπαλότητα των Παλαιστινίων ανάμεσα στην Χαμάς και την Φατάχ, που διήρκησε μέχρι την πρόσφατη συμφιλίωσή τους.

Σήμερα είναι σχεδόν ουτοπικό να γίνει λόγος για στρατιωτική συνεργασία με την Παλαιστίνη. Δεν υπάρχουν Ένοπλες Δυνάμεις και κάποια τμήματα που υπάρχουν και έχουν στρατιωτικό χαρακτήρα, έχουν χαρακτηριστεί ως τρομοκρατικές οργανώσεις και υποστηρίζονται υλικοτεχνικά κυρίως από την Τουρκία και το Ιράν. Επιπλέον, ο αποκλεισμός της Λωρίδας της Γάζας από το Ισραήλ, περιορίζει σημαντικά την όποια συναλλαγή, πέραν αυτών που είναι για ανθρωπιστικούς σκοπούς. Ωστόσο, η σημασία της προσέγγισης με την Παλαιστίνη έχει μία ιδιαίτερη σημειολογία και συμβολισμό για κάθε αραβικό κράτος. Δεν είναι υπερβολή να χαρακτηριστεί ότι η ειρήνευση στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου και της Μέσης Ανατολής, περνάει μέσα από τη διευθέτηση του Παλαιστινιακού Ζητήματος. Για το λόγο αυτό η ελληνο-παλαιστινιακή σύγκλιση είναι ιδιαίτερα χρήσιμη, αφού μπορεί να συμβάλλει στη μείωση της καχυποψίας μεταξύ του Ισραήλ και της Παλαιστίνης και να αυξήσει τη δυναμική και τις προοπτικές των υπόλοιπων συνεργατικών σχημάτων στην ΝΑ Μεσόγειο.

⁹² ΠΟΛΙΤΙΚΗ TRIBUNE. (2018, Δεκεμβρίου 18). Ανάκτηση Μαρτίου 19, 2019, από <https://www.tribune.gr/politics/news/article/534536/ti-syzitithike-stin-trimeri-elladas-kyproy-kai-palaistiniakis-archis-stin-athina.html>

3.5 Συνεργασίες Ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο: Αξιολόγηση και Προοπτικές

Η ΝΑ Μεσόγειος παραδοσιακά συνιστούσε ένα ιδιαίτερα ρευστό και δυναμικό περιβάλλον, όπου κυριαρχούσαν τα θέματα άμυνας και ασφαλείας. Τα τελευταία χρόνια μία σειρά από λόγους επιδείνωσαν σημαντικά την περιφερειακή κατάσταση ασφαλείας και σταθερότητας. Ανάμεσα στους σημαντικότερους από αυτούς ήταν ο πόλεμος στη Συρία και στη Λιβύη, οι αυξημένες μεταναστευτικές και προσφυγικές ροές, η τρομοκρατική δραστηριότητα, το διασυνοριακό οργανωμένο έγκλημα και η θαλάσσια ασφάλεια. Επιπλέον, η σταδιακή αποχώρηση των ΗΠΑ από την περιοχή, η επιστροφή της Ρωσίας στην ΝΑ Μεσόγειο και οι υφιστάμενες ενεργειακές προοπτικές, έκαναν πιο σύνθετη την εξίσωση ασφαλείας. Τα νέα αυτά δεδομένα δημιούργησαν αρκετούς κινδύνους, αλλά και παράθυρα ευκαιρίας σε τοπικό, περιφερειακό και παγκόσμιο επίπεδο. Η Ελλάδα είναι από τις χώρες που προσπαθούν να επωφεληθούν από τη νέα περιφερειακή κατανομή ισχύος και να προωθήσουν τα εθνικά τους συμφέροντα.

Οι αυξημένες απαιτήσεις ασφάλειας και σταθερότητας της ΝΑ Μεσογείου αναγκάζουν κάθε κράτος ή διεθνή οργανισμό που πλησιάζει πολιτικά την περιοχή, να διατηρεί σε υψηλή προτεραιότητα στη διπλωματική του φαρέτρα, τα θέματα άμυνας και ασφαλείας. Αυτό είναι το μονοπάτι που ακολουθεί και η ελληνική εξωτερική πολιτική για να προσεγγίσει την περιοχή. Στο πλαίσιο αυτό η Ελλάδα κτίζει σταδιακά και συστηματικά ένα πλέγμα στρατηγικών διμερών και πολυμερών συνεργατικών σχημάτων ασφαλείας με τα κράτη της περιοχής, με σκοπό την προώθηση των εθνικών συμφερόντων. Στην κορυφή των συγκλίσεων αυτών βρίσκονται οι στρατιωτικές συνεργασίες με το Ισραήλ και την Αίγυπτο. Τα χαρακτηριστικά των συνεργασιών αυτών γίνονται όλο και πιο ισχυρά, ενώ με την προσθήκη της Κύπρου επεκτείνονται σε μεγαλύτερο εύρος και αποκτούν μία αυξανόμενη δυναμική. Ακολουθούν σε αρκετά πιο περιορισμένο βαθμό και ένταση, οι στρατιωτικές συνεργασίες με την Ιορδανία και τον Λίβανο.

Οι ισορροπημένες θέσεις και πρωτοβουλίες της Ελλάδος, δεν στηρίζονται σε αναθεωρητικές βάσεις, ούτε και στοχεύουν σε κυριαρχικούς ρόλους στην ΝΑ Μεσόγειο. Αντίθετα, στηρίζονται σε συνεργατικά σχήματα που έχουν ως κύριο στόχο να καταστούν αμοιβαία επωφελής για όλους τους συμμετέχοντες. Επιπλέον, κινούνται μέσα στα πλαίσια συμφερόντων των μεγάλων δυνάμεων και των διεθνών και περιφερειακών οργανισμών. Οι ΗΠΑ, η Κίνα, η Ρωσία, η ΕΕ, το ΝΑΤΟ και ο Αραβικός Σύνδεσμος, επιθυμούν για τους δικούς τους λόγους τη συνεργασία και τη

σταθερότητα στην περιοχή. Ωστόσο, τα συνεργατικά σχήματα για να είναι βιώσιμα και λειτουργικά θα πρέπει να στηρίζονται πρωτίστως σε κοινά συμφέροντα και όχι σε μία κοινή απειλή. Δευτερευόντως, θα πρέπει να προσδιορίζονται με μία παγκόσμια οπτική και να εντάσσονται σε μία περιφερειακή στρατηγική. Σημαντικό στοιχείο είναι το γεγονός ότι δεν αποκλείουν κανένα και είναι ανοικτά και σε άλλες συμμετοχές. Τα χαρακτηριστικά αυτά υπάρχουν και για το λόγο αυτό οι προοπτικές των συνεργασιών αυτών θεωρούνται ιδιαίτερα αισιόδοξες. Τέλος, η αισιοδοξία αυτή γίνεται ακόμα μεγαλύτερη, εάν ληφθεί υπόψη ότι οι διπλωματικές αυτές επιτυχίες καταγράφονται σε μία περίοδο όπου η Ελλάδα έχει χαμηλό διπλωματικό κεφάλαιο, απότοκο της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης. Εκτιμάται ότι η ενίσχυση των επιμέρους πυλώνων ισχύος της χώρας θα προσδώσει ακόμη μεγαλύτερη δυναμική στις ελληνικές διπλωματικές πρωτοβουλίες και δράσεις.

Πολλές φορές οι αμυντικές συνεργασίες είναι συνυφασμένες με τον πόλεμο. Αυξάνουν τις παραστάσεις απειλής και δημιουργούν αντι-συσπειρώσεις. Στη συγκεκριμένη περίπτωση δεν φαίνεται να έχουν προκύψει ανάλογα δεδομένα, παρά την αδιαμφισβήτητη διάσταση εξισορρόπησης απέναντι στον τουρκικό αναθεωρητισμό. Η σωστή δόση στρατιωτικής ισχύος φαίνεται ότι συνέβαλλε σε αυτό. Ενδεικτικά αναφέρεται ότι οι τριμερείς συνεργασίες Ελλάδος-Κύπρου-Ισραήλ και Ελλάδος-Κύπρου-Αιγύπτου, δεν προκάλεσαν διπλωματικές διαμαρτυρίες, ούτε από την πλευρά της Παλαιστίνης, αλλά ούτε και από το Ισραήλ αντίστοιχα. Επιπλέον, το στοιχείο αυτό αποδεικνύει τη γενικότερη αποδοχή που έχει η Ελλάδα από τα κράτη της περιοχής και τα όρια της ελληνικής ήπιας ισχύος. Η δυνατότητα αυτή προκύπτει, μέσα από μία βαθιά γνώση των ιστορικών και γεωπολιτικών δεδομένων της περιοχής και μία μακρόχρονη κοινή πολιτιστική κληρονομιά που εξακολουθεί να έχει μεγάλη απήχηση. Δικαίως η Ελλάδα θεωρείται ως η μοναδική χώρα στην περιοχή που μπορεί από τη θέση του οδηγού, να ενεργοποιήσει και να συνθέσει αποτελεσματικά τις παραπάνω συνεργασίες⁹³.

Σχετικά με την προσέγγιση Ελλάδος-Ισραήλ, οι προοπτικές φαίνονται ιδιαίτερα αισιόδοξες. Η ελληνο-ισραηλινή στρατιωτική προσέγγιση με την προσθήκη της Κύπρου, ισχυροποιεί τις σχέσεις των τριών χωρών και δημιουργεί μία συμμαχική σχέση με μεγάλη αξία για τα περιφερειακά δεδομένα. Σταδιακά μπορεί να εξελιχθεί σε έναν ισχυρό περιφερειακό άξονα, που μπορεί να συμβάλλει στη σταθεροποίηση

⁹³ Pyatt, G. R. (2019, Απρίλιος 16). Πρέσβης ΗΠΑ στην Ελλάδα. (Ομιλία στη ΣΕΘΑ).

της ευρύτερης περιοχής, περιορίζοντας τις αναθεωρητικές τάσεις άλλων χωρών. Επιπλέον, σημαντικά είναι και τα οφέλη από επιχειρησιακής άποψης. Οι ελληνικές ΕΔ, πέρα από το γόητρο που προσδίδει η συνεργασία με μία πυρηνική δύναμη, έχουν επιπλέον τη δυνατότητα πρόσβασης σε επίκαιρες πληροφορίες, σε καινοτόμο στρατιωτική τεχνολογία και βέλτιστες πρακτικές. Ειδικότερα, στο Στρατό Ξηράς και στην Πολεμική Αεροπορία, η πολεμική εμπειρία του Ισραήλ είναι μεγάλη, λόγω της συχνής εμπλοκής σε πραγματικές επιχειρήσεις.

Ωστόσο, αξιόλογα είναι και τα οφέλη για την ισραηλινή πλευρά. Το σημαντικότερο από όλα είναι ότι σπάει η αραβική περικύκλωσή της χώρας και περιορίζεται η διεθνής διπλωματική απομόνωση. Σε στρατιωτικό και επιχειρησιακό επίπεδο αποκτάται το απαιτούμενο γεωγραφικό βάθος για ρεαλιστικότερη εκπαίδευση και κλιμάκωση των υπηρεσιών υποστήριξης διοικητικής μέριμνας. Επίσης, στο πλαίσιο της προσπάθειας δημιουργίας ενός ισχυρού Πολεμικού Ναυτικού, οι ισραηλινοί προσβλέπουν στην τεράστια ελληνική ναυτική παράδοση και κουλτούρα. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον εντοπίζεται στην πρόταση του Ισραηλινού προέδρου κατά την επίσκεψη του στο Ναύσταθμο Σαλαμίνος, για τη δημιουργία κοινής περιφερειακής δύναμης⁹⁴. Τέλος, η παρουσία Ελλάδος και Κύπρου, σ' αυτά τα σχήματα ασφαλείας δίνει μία γεωγραφική συνέχεια και ενισχύει την προοπτική συμμετοχής άλλων αραβικών χωρών (π.χ. Αίγυπτος, Ιορδανία).

Συμπληρωματική και εξίσου σημαντική με την παραπάνω συνεργασία, συνιστά η τριμερής στρατιωτική συνεργασία Ελλάδα-Αίγυπτος-Κύπρος. Η Αίγυπτος κατέχει μία ξεχωριστή θέση μέσα στον αραβικό κόσμο και οι επιλογές της εξωτερικής πολιτικής της έχουν μεγάλη επίδραση στην ευρύτερη περιοχή. Δεν θα πρέπει να παραβλέπεται το γεγονός ότι όσο περισσότερο η Αίγυπτος εντάσσεται στο υπο-σύστημα ασφαλείας της ΝΑ Μεσογείου, τόσο περισσότερο περιορίζεται ο τουρκικός αναθεωρητισμός στην περιοχή. Επιπλέον, η οριοθέτηση ΑΟΖ μεταξύ Ελλάδος και Αιγύπτου, θα βοηθούσε σημαντικά την ενίσχυση των διμερών σχέσεων, παρά το γεγονός ότι στην παρούσα φάση δεν φαίνεται πιθανό το ενδεχόμενο αυτό. Τέλος, η Αίγυπτος διαθέτει μεγάλες και ισχυρές Ένοπλες Δυνάμεις, στοιχείο που επιτρέπει την ανάπτυξη μίας εκτενής και πολυεπίπεδης στρατιωτικής συνεργασίας με την Ελλάδα. Αν και η υφιστάμενη στρατιωτική συνεργασία είναι ικανοποιητική,

⁹⁴ ΤΑ ΝΕΑ/ΠΟΛΙΤΙΚΗ, Τ. (2018, Ιανουάριος 31). ΤΑ ΝΕΑ. Ανάκτηση Μάρτιος 10, 2019, από ΤΑ ΝΕΑ/ΠΟΛΙΤΙΚΗ: <https://www.tanea.gr/2018/01/31/politics/riblin-kleidi-i-dimioyrgia-mias-koinis-perifereiakis-dynamis/>

ωστόσο υπάρχουν σημαντικά περιθώρια διεύρυνσης και σε άλλους τομείς. Ειδικότερα, η στενότερη ναυτική συνεργασία μπορεί να ανατρέψει την περιφερειακή ναυτική ισορροπία.

Τα τριμερή σχήμα Ελλάδα-Κύπρος-Ιορδανία και Ελλάδα-Κύπρος-Λίβανος, συνιστούν τις αμέσως επόμενες συνεργασίες στην κλίμακα της περιφερειακής σπουδαιότητας. Τα σχήματα αυτά, αν και έχουν αρχίσει να ενεργοποιούνται πρόσφατα, έχουν θεσμοθετηθεί και αποκτούν συνεχώς μία μεγαλύτερη δυναμική. Η πρόκληση συνίσταται στη συμμετοχή του Ισραήλ. Αυτό θα αποτελούσε μία τεράστια διπλωματική πρόοδο για την ασφάλεια και την σταθερότητα της περιοχής. Ειδικότερα, στην παρούσα φάση το μεγαλύτερο πρόβλημα που απειλεί την περιφερειακή σταθερότητα, εντοπίζεται στις σχέσεις ανάμεσα σε Ισραήλ και Λίβανο. Η ενδεχόμενη άρση των διαφορών μεταξύ τους, θα περιόριζε σημαντικά το ρόλο της Χεζμπολάχ και κατ' επέκταση την τοξική επιρροή του Ιράν στην ευρύτερη περιοχή και θα διευκόλυνε την προσέγγιση και των υπολοίπων κρατών. Στο πλαίσιο αυτό, οι δύο χώρες μετά τον πόλεμο του 2006, έχουν αποκαταστήσει μία συστηματική διπλωματική επικοινωνία προκειμένου να επιλύουν τα αναφυόμενα προβλήματα με ειρηνικό τρόπο. Ωστόσο, η διπλωματική αυτή προσέγγιση δεν είναι στέρεα και σταθερή και μπορεί να επιδεινωθεί άμεσα, αιφνιδιαστικά και ραγδαία.

Επίσης, η προσέγγιση με το Ισραήλ, λειτουργεί σε βάρος της ελληνο-παλαιστινιακής σχέσης. Μέχρι τώρα ωστόσο δεν έχει εκδηλωθεί μία ιδιαίτερα αρνητική αντίδραση από την πλευρά των Παλαιστινίων. Παράλληλα, η Τουρκία υποστηρίζει πολύ ενεργά την Παλαιστίνη και προσπαθεί να συνδέσει το Παλαιστινιακό με το Κυπριακό Ζήτημα. Σκοπός της είναι η αναγνώριση του Ψευδοκράτους, όχι μόνο από την Παλαιστίνη, αλλά και από τον υπόλοιπο αραβικό κόσμο. Συνεπώς, για να μην απολεσθεί η διπλωματική υπεροπλία της Ελλάδος και της Κύπρου στον αραβικό κόσμο όσο αναφορά το Κυπριακό, θα πρέπει να διατηρηθεί η πολιτική ισορροπία με την Παλαιστίνη και να δοθούν επαρκή ανταλλάγματα (π.χ υλικά, οικονομικά, διπλωματικά κ.α.) που θα μετριάσουν τις ανησυχίες από την ελληνο-ισραηλινή προσέγγιση.

Τέλος, τα παραπάνω τριμερή σχήματα ασφαλείας θα γίνουν ακόμα πιο ισχυρά και αξιόπιστα, εάν προστεθεί μία ή και περισσότερες ευρωπαϊκές δυνάμεις. Στην παρούσα φάση Γαλλία και Ιταλία έχουν επιδείξει ισχυρό, διαρκές και έμπρακτο ενδιαφέρον για τις ενεργειακές εξελίξεις στην ΝΑ Μεσόγειο. Εξάλλου, τα ιταλικά και γαλλικά ερευνητικά πλοία βρίσκονται ήδη νότια της Κύπρου και συμμετέχουν στις

διεξαγόμενες έρευνες. Το ενεργειακό κίνητρο είναι αρκετό για να αναθερμάνει το ενδιαφέρον των χωρών αυτών για την στενότερη και ευρύτερη εμπλοκή τους στην ΝΑ Μεσόγειο, όχι μόνο σε θέματα αμιγώς ενεργειακά.

Στο πλαίσιο αυτό έχει ανακοινωθεί μία κοινή στρατιωτική ναυτική άσκηση νότια της Κύπρου (εντός Κυπριακής ΑΟΖ) μεταξύ Κύπρου-Γαλλίας-Ιταλίας στα μέσα Δεκεμβρίου 2019. Η στρατιωτική αυτή συνεργασία, με την επωνυμία CYP/FRA/IT/2019, πέραν του πρωταρχικού σκοπού που είναι η βελτίωση των επιχειρησιακών ικανοτήτων των ασκουμένων, εκπέμπει και ένα σαφή πολιτικό μήνυμα προς την Τουρκία, που αμφισβητεί συστηματικά τα κυριαρχικά δικαιώματα της Κύπρου στην συγκεκριμένη περιοχή. Όλα τα παραπάνω στοιχεία, σε συνδυασμό με τις τεταμένες γαλλο-τουρκικές και ιταλο-τουρκικές σχέσεις, απότοκο του τουρκικού αναθεωρητισμού στην ευρύτερη περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, κάνουν πιο ελκυστικές τις εξελισσόμενες συνεργασίες ασφαλείας για τις δύο παραπάνω ευρωπαϊκές χώρες. Συνεπώς, θα πρέπει επιδιωχθεί να ανοιχτούν τα σχήματα αυτά και να περιλάβουν κάποια ή και τις δύο αυτές χώρες.

Κεφάλαιο Τέταρτο

Συμπεράσματα-Προτάσεις

4.1 Συμπεράσματα

Από την παραπάνω ανάλυση προκύπτουν τα εξής συμπεράσματα:

Παρά τη γεωγραφική εγγύτητα και την κοινή ιστορική κληρονομιά, οι εξελίξεις στις δύο πλευρές της Ανατολικής Μεσογείου, ακολούθησαν εντελώς διαφορετικά ιστορικά μονοπάτια. Από τη βόρεια πλευρά η Ελλάδα, η Κύπρος και η Τουρκία κινήθηκαν προς τα δυτικά πρότυπα, εντάχθηκαν στους δυτικούς θεσμούς και σταθεροποίησαν τις κοινωνίες τους σε πολύ μεγάλο βαθμό και για πολύ μεγάλα χρονικά διαστήματα. Αντίθετα, η ανατολική και η νότια πλευρά της λεκάνης της Μεσογείου, με μοναδική ίσως εξαίρεση το κράτος του Ισραήλ, ακολούθησε λιγότερο συνεργατικά σχήματα και εγκλωβίστηκε σε εθνικιστικούς και θρησκευτικούς εθνικισμούς, που οδήγησαν νομοτελειακά σε μακρόχρονες και αιματηρές ένοπλες αναμετρήσεις. Κάτω από τη διοίκηση αυταρχικών και δικτατορικών καθεστώτων, οι περίοδοι ειρήνης και σταθερότητας ήταν περιορισμένοι. Ουσιαστικά επρόκειτο περισσότερο για μία σύντομη ανάπαυλα για αναδιοργάνωση και προετοιμασία για την επόμενη σύρραξη. Οι διαφορετικές αυτές διαδρομές, ανάμεσα στα άλλα, συνέβαλλαν σημαντικά και στη δημιουργία ενός ετερογενούς υποσυστήματος κρατών στην ΝΑ Μεσόγειο. Η παράμετρος αυτή θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψη κατά την αξιολόγηση της έντασης και της βιωσιμότητας των προωθούμενων συνεργατικών σχημάτων ασφαλείας στην περιοχή.

Η αξία της ΝΑ Μεσογείου ήταν πάντοτε πολύ υψηλή στο διεθνές χρηματιστήριο στρατηγικών αξιών. Η Αραβοϊσραηλινή σύγκρουση, το Παλαιστινιακό Ζήτημα, το Κυπριακό Πρόβλημα, τα άφθονα ενεργειακά αποθέματα, είναι τα σημαντικότερα στοιχεία που προσδίδουν στρατηγικό ρόλο στην περιοχή. Ωστόσο, τα τελευταία χρόνια η περιφερειακή αξία ανέβηκε ακόμα υψηλότερα. Οι λόγοι που οδήγησαν σε αυτό, ήταν οι συνεχιζόμενες πολεμικές αναμετρήσεις στη Συρία και τη Λιβύη απότοκο της Αραβικής Άνοιξης, η ανακάλυψη νέων ενεργειακών κοιτασμάτων στη θαλάσσια περιοχή ανάμεσα σε Κύπρο-Ισραήλ-Αίγυπτο, καθώς και το μεταναστευτικό-προσφυγικό πρόβλημα. Τα δεδομένα αυτά δημιούργησαν νέες προκλήσεις, κινδύνους, αλλά και παράθυρα ευκαιρίας, τόσο για τα κράτη της περιοχής, όσο και για τις μεγάλες δυνάμεις. Αποτέλεσμα αυτού ήταν η επανασχεδίαση της περιφερειακής εξίσωσης ασφαλείας. Η Ελλάδα προσπαθεί

συστηματικά και με επιτυχία μέχρι τώρα, να εκμεταλλευτεί την κατάσταση αυτή και να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα, μέσω της προώθησης διμερών και πολυμερών σχημάτων ασφαλείας.

Η διαμόρφωση μίας διαχρονικής και αποτελεσματικής εξωτερικής πολιτικής, συνιστά ένα παράγοντα καθοριστικής σημασίας για την ασφάλεια και την ευημερία κάθε κράτους. Στην περίπτωση της Ελλάδος διαπιστώνεται ότι τα εθνικά ζωτικά συμφέροντα, οι προτεραιότητες και οι στόχοι της εξωτερικής πολιτικής, δεν είναι καθορισμένοι με έναν θεσμικά σταθερό και εμφανή τρόπο. Αποτέλεσμα αυτού είναι η σχεδίαση και η εφαρμογή της περιφερειακής ελληνικής εξωτερικής πολιτικής, σε μακροπρόθεσμο επίπεδο, να εκδηλώνεται κατακερματισμένη, περιστασιακή και ασαφής. Στο σημείο αυτό η έλλειψη ενός ανώτατου θεσμικού επιτελικού οργάνου που να καθορίζει τα ζωτικά εθνικά συμφέροντα και να εκπονεί μία υψηλή στρατηγική που να ακολουθείται πιστά από όλους τους αρμόδιους κρατικούς φορείς, είναι ιδιαίτερα εμφανής.

Η Ελλάδα στο παρελθόν προσεγγίζοντας την περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, προσπαθούσε να επιτύχει δύο κύριους στόχους. Ο πρώτος ήταν η ανάπτυξη στενών οικονομικών σχέσεων με τα αραβικά κράτη και ο δεύτερος η προώθηση του Κυπριακού Ζητήματος. Η προσέγγιση αυτή αποτελούσε έναν από τους βασικότερους λόγους που περιόριζε το ρόλο και τη σημασία του Ισραήλ και εμποδίζει την περαιτέρω αναβάθμιση των ελληνο-ισραηλινών σχέσεων. Σταδιακά όμως η σχέση αυτή άρχισε να αλλάζει. Η ελληνική εξωτερική πολιτική σταμάτησε να βλέπει με μανιχαϊστικό τρόπο τόσο τη σχέση με τον αραβικό κόσμο, όσο και τη διμερή συνεργασία μεταξύ Τουρκίας και Ισραήλ. Αντίθετα, προχώρησε στη γεωστρατηγική μετατόπιση κατά μήκος του διατλαντικού άξονα ΗΠΑ-Ισραήλ με παράλληλη διατήρηση ερεισμάτων στον αραβικό κόσμο.⁹⁵ Η απομάκρυνση της Τουρκίας από τα αμερικανικά συμφέροντα, η σύγκρουση με το Ισραήλ και οι ενεργειακές προοπτικές της περιοχής, διευκόλυναν σημαντικά την επιλογή αυτή.

Ο ειδικός ρόλος μίας χώρας σε μία συγκεκριμένη περιοχή θα πρέπει να αποτελεί προϊόν μακροχρόνιας και συστηματικής προσπάθειας, που να συνθέτει αποτελεσματικά όλους τους διαθέσιμους πυλώνες εθνικής ισχύος. Στην περίπτωση της Ελλάδος, προτού γίνει λόγος για μία ειδική σχέση, ρόλο ή επιρροή σε μία τόσο

⁹⁵ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Ντόκος Α. επιμέλεια). (2016). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ, ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ*. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ σελ. 191

δύσκολη και ευμετάβλητη περιοχή, όπως είναι αυτή της ΝΑ Μεσογείου, απαιτείται πολυετής πολιτική, οικονομική, επιχειρηματική και πολιτιστική επένδυση. Τα δεδομένα και οι ισορροπίες στην περιοχή είναι πολύ δυναμικά και εξαιρετικά ευμετάβλητα. Για το λόγο αυτό απαιτούν στενή παρακολούθηση, συνέπεια, αξιοπιστία και λεπτομερείς χειρισμούς. Η πολιτική, ιστορική και πολιτιστική διαδρομή της χώρας αυξάνει το κεφάλαιο της ήπιας ισχύος και εξασφαλίζει μία προνομιακή θέση στη διεξαγόμενη προσπάθεια περιφερειακής αναδιοργάνωσης. Ωστόσο δεν αρκούν για να οδηγήσουν τη χώρα στο ρόλο που επιθυμεί και μπορεί να διαδραματίσει.

Τα διπλωματικά περιθώρια κινήσεων στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου για μία μικρή χώρα όπως είναι Ελλάδα, είναι σχετικά περιορισμένα, αλλά δεν είναι μηδενικά. Η χώρα μπορεί να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα στην ευρύτερη περιοχή και να συμβάλλει στην περιφερειακή ασφάλεια και σταθερότητα. Σήμερα, η ελληνική επιρροή στην περιοχή αυτή εκτιμάται ότι είναι μικρότερη των εθνικών δυνατοτήτων και προσδοκιών. Ωστόσο, τα αποτελέσματα από τη μέχρι τώρα πολιτική προσέγγιση της περιοχής θεωρούνται ικανοποιητικά. Οι προοπτικές από τις συνεργασίες ασφαλείας γίνονται ακόμα μεγαλύτερες, εάν ληφθεί υπόψη ότι οι παραπάνω διπλωματικές επιτυχίες καταγράφονται σε μία περίοδο όπου η Ελλάδα έχει χαμηλό διπλωματικό, οικονομικό και στρατιωτικό κεφάλαιο, απότοκο της παρατεταμένης οικονομικής κρίσης που έπληξε τη χώρα.

Τα διμερή και τα πολυμερή σχήματα ασφαλείας που προωθεί η Ελλάδα στην περιοχή, έχουν τύχει ευρείας ανταπόκρισης, όχι μόνο σε περιφερειακό, αλλά και σε ευρύτερο επίπεδο. Κύριος λόγος για αυτό είναι οι σημαντικές προοπτικές για την ασφάλεια και τη σταθερότητα της περιοχής, μέσω άμβλυνσης των επιμέρους διαφορών και εξισορρόπησης των αναθεωρητικών δυνάμεων. Από αυτά, οι συνεργασίες Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ και Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος, έχουν τη μεγαλύτερη σπουδαιότητα και αξία και έχουν αποκτήσει μία αξιόλογη δυναμική. Συνιστούν την ατμομηχανή των συγκλίσεων στην ευρύτερη περιοχή και μπορούν να συμπαρασύρουν και άλλες χώρες σε βαθύτερες και πυκνότερες συνεργασίες. Ακολουθούν, τα τριμερή σχήματα Ελλάδα-Κύπρος-Ιορδανία και Ελλάδα-Κύπρος-Λίβανος, όπου έχουν ενεργοποιηθεί πιο πρόσφατα και προσπαθούν να βρουν ακόμα τον αποτελεσματικότερο βηματισμό τους. Επίσης, ιδιαίτερη σημασία έχει η διμερής στρατιωτική συνεργασία ανάμεσα σε Ισραήλ-Αίγυπτος και Ισραήλ-Ιορδανία.

Οι περιφερειακές διμερείς και πολυμερείς συνεργασίες ασφαλείας, πέραν των αμοιβαίων συμφερόντων, έχουν και ένα ακόμα σημαντικό κοινό στοιχείο: την ανάσχεση του τουρκικού αναθεωρητισμού μέσω της στρατηγικής της εξισορρόπησης. Αξιολογώντας τα πρώτα στοιχεία από τις τουρκικές αντιδράσεις, όπως αυτές καταγράφονται ιδιαίτερα στα κυπριακά θαλάσσια τεμάχια κατά την υλοποίηση των ενεργειακών σχεδιασμών, προκύπτει ότι περιορίζεται, έστω και οριακά, ο τουρκικός αναθεωρητισμός. Ωστόσο, δεν θα πρέπει να υπερεκτιμάται η αξία των συνεργατικών σχημάτων στην προάσπιση των εθνικών συμφερόντων. Εξάλλου, οι συγκλίσεις μεταξύ των κρατών είναι πολύ πιο λειτουργικές και βιώσιμες, όταν εδράζονται σε κοινά συμφέροντα, παρά σε ένα κοινό αντίπαλο. Όλα τα κράτη γνωρίζουν ότι τα σχήματα ασφαλείας έχουν οριοθετημένα όρια φιλοδοξιών και σε ενδεχόμενη ένοπλη αναμέτρηση, το κάθε κράτος θα πρέπει να στηριχθεί αποκλειστικά στις δικές του δυνατότητες.

Επιπλέον, ενέχει πάντα η πιθανότητα η Τουρκία να ελιχθεί στρατηγικά και να διεμβολήσει στο μέλλον τα συνεργατικά αυτά τριμερή σχήματα ασφαλείας. Για παράδειγμα απομάκρυνση από το νέο-οθωμανικό αφήγημα και μία εκ νέου προσέγγιση με το Ισραήλ με ολική επαναφορά των σχέσεων μαζί του, αυτομάτως θα υποβάθμιζαν κατακόρυφα, θα αδρανοποιούσαν και ενδεχομένως να περιόριζαν τα παραπάνω σχήματα σε θέματα χαμηλής πολιτικής. Εξάλλου και το Ισραήλ φαίνεται να μην επιθυμεί ή και να μη δύναται να διακόψει πλήρως κάθε διάυλο επικοινωνίας με την Τουρκία, στρατηγική που σε κάποιο βαθμό βρίσκει σύμφωνες και τις ΗΠΑ. Παρόμοιες διπλωματικές στροφές στη διεθνή σκακιέρα δεν είναι σπάνιες. Ενδεικτικά αναφέρεται η στρατηγική προσέγγιση Τουρκίας-Μόσχας, λίγα μόλις χρόνια μετά την κατάρριψη του ρωσικού πολεμικού αεροσκάφους το 2015 από αντίστοιχο τουρκικό.

Οι συμμαχίες -ειδικά μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου- δεν αποτελούν μηχανισμό πρόληψης συγκρούσεων, ούτε διαθέτουν ισχυρή βούληση αποτρεπτικής παρέμβασης. Χαρακτηριστική περίπτωση είναι ο προσδιορισμός του εθνικού συμφέροντος ακόμα και ανάμεσα στα μέλη της Νατοϊκής Συμμαχίας. Η συμμετοχή της Ελλάδος στην μακροβιότερη αμυντική συμμαχία που έχει ποτέ δημιουργηθεί, δεν απέτρεψε την τουρκική εισβολή στην Κύπρο το 1974, που έφερε στα πρόθυρα της ένοπλης αναμέτρησης Ελλάδα και Τουρκία, ούτε εμπόδισε τον στενό εναγκαλισμό που καταγράφεται ανάμεσα σε Τουρκία και Ρωσία τα τελευταία χρόνια. Συνεπώς, θα αποτελούσε μία εξαιρετικά αισιόδοξη άποψη ότι τα κυοφορούμενα συνεργατικά σχήματα ασφαλείας στην ΝΑ Μεσόγειο, θα συνεχίσουν να λειτουργούν

αποτελεσματικά σε ένα ενδεχόμενο ένοπλης αναμέτρησης μίας χώρας με μία άλλη. Επιπλέον, ο φόβος και η ανασφάλεια που αυτός γεννά και διαχέεται σε όλο το διεθνές σύστημα, εγείρει και ενεργοποιεί κατά καιρούς διάφορα ζητήματα εθνικής ασφαλείας, που διαβρώνουν και αλλοιώνουν σταδιακά το χαρακτήρα και τη διάρκεια των συμμαχιών. Έτσι, σύμφωνα με τον Mearsheimer, ο «σημερινός σύμμαχος μπορεί να είναι ο αυριανός εχθρός και ο σημερινός εχθρός μπορεί να είναι ο αυριανός σύμμαχος»⁹⁶.

Στο ίδιο πλαίσιο βρίσκεται και η επιθυμία ή ακόμα και η προσπάθεια της Ελλάδος για αναζήτηση εγγυήσεων εθνικής ασφαλείας έναντι υφιστάμενων απειλών. Οι ΗΠΑ, η Γαλλία, το πυρηνικό Ισραήλ, το NATO, η ΕΕ ή οποιοσδήποτε άλλο κράτος ή διεθνής οργανισμός, δεν πρόκειται να εξασφαλίσουν στην Ελλάδα τη δυνατότητα αυτή. Με άλλα λόγια, την κρίσιμη στιγμή η χώρα θα πρέπει να σταθεί μόνη της και να αντιμετωπίσει την κάθε απειλή, από όπου και να προέρχεται. Για το λόγο αυτό τα συμμετέχοντα κράτη-μέλη θα πρέπει να τοποθετήσουν στο σωστό ύψος τον πήχη των προσδοκιών από τις συνεργασίες αυτές.

Οι στρατιωτικές δυνατότητες της Ελλάδος και της Κύπρου τα τελευταία χρόνια έχουν περιορισθεί, εξαιτίας διαφορετικών λόγων για την κάθε χώρα. Στην περίπτωση της Ελλάδος η οικονομική κρίση αποτέλεσε την κύρια αιτία, ενώ για την Κύπρο ο βασικός λόγος ήταν οι προοπτικές επίλυσης του Κυπριακού Ζητήματος, που οδήγησαν στον περιορισμό φιλόδοξων εξοπλιστικών προγραμμάτων. Αποτέλεσμα αυτού είναι η ασκούμενη εξωτερική πολιτική στον τομέα της άμυνας και της ασφαλείας στην περιοχή της ΝΑ Μεσογείου, να μην ανταποκρίνεται απόλυτα στις δυνατότητες των αντίστοιχων Ενόπλων Δυνάμεων. Οι λόγοι αυτοί σταδιακά μεταβάλλονται. Από την μία πλευρά, η Ελλάδα αρχίζει σταδιακά να εξέρχεται από την κρίση και να σχεδιάζει πιο φιλόδοξα εξοπλιστικά προγράμματα. Από την άλλη, η τουρκική αδιαλλαξία περιορίζει σημαντικά τις προοπτικές επίλυσης του Κυπριακού Ζητήματος και αναγκάζει την Κύπρο στην υλοποίηση των σχεδιαζόμενων εξοπλιστικών προγραμμάτων. Συνεπώς, οι προοπτικές αυτές, αν και θα επιβαρύνουν σημαντικά τους εθνικούς προϋπολογισμούς Ελλάδος και Κύπρου, θα καταστήσουν τα συνεργατικά σχήματα ασφαλείας πιο ελκυστικά, αξιόπιστα και αποτελεσματικά και κατ' επέκταση θα υποστηρίξουν αποτελεσματικότερα τις αντίστοιχες εξωτερικές πολιτικές των δύο ελληνικών κρατών.

⁹⁶ Mearsheimer, J. (2011). *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.σελ. 85

4.2 Προτάσεις

Με βάση την ανάλυση που προηγήθηκε προτείνονται τα εξής:

Η περαιτέρω αναβάθμιση των διμερών και πολυμερών σχημάτων ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο με προσδιορισμό πιο συγκεκριμένων πολιτικών και στρατιωτικών δεσμεύσεων και δράσεων, ιδιαίτερα με το Ισραήλ και την Αίγυπτο, που συνιστούν και τις ισχυρότερες χώρες τις περιοχής. Ενδεικτικά θα μπορούσε να σχηματιστεί μία κοινή διακλαδική δύναμη με ανάλογα χαρακτηριστικά των συγκροτημάτων μάχης (battlegroups) της ΕΕ. Επίσης, με το Ισραήλ, όπου υπάρχει μεγαλύτερη σύγκλιση στη στρατιωτική τεχνολογία, θα μπορούσε να αναληφθεί η από κοινού κατασκευή επιλεγμένων οπλικών συστημάτων.

Η περαιτέρω επέκταση των διμερών και πολυμερών σχημάτων ασφαλείας προς άλλα κράτη της ευρύτερης περιοχής, μέσα σε ένα αμοιβαία αποδεκτό πλαίσιο. Για παράδειγμα το άνοιγμα της στρατιωτικής συνεργασίας Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ προς την Αίγυπτο, ή/και την Ιορδανία, ή ακόμα και τον Λίβανο θα συνιστούσε μία εξαιρετική προοπτική.

Η διατήρηση και βελτίωση όπου είναι δυνατόν των ελληνοτουρκικών σχέσεων, προκειμένου να μειωθούν οι παραστάσεις απειλής προς την Τουρκία και να αποφευχθεί η θανάσιμη παγίδα της κούρσας των εξοπλισμών και των συμμαχικών ανταγωνισμών. Για παράδειγμα η επανέναρξη της συμφωνίας μεταξύ Τουρκίας-Ελλάδος-ΕΕ που πάγωσε το 2018, για την επιστροφή των προσφύγων και των μεταναστών, θα βοηθούσε την ελληνοτουρκική προσέγγιση στον τομέα της περιφερειακής άμυνας και ασφάλειας.

Η επανέναρξη των διαπραγματεύσεων για την επίλυση του Κυπριακού Ζητήματος θα συνιστούσε μία εξαιρετικά σημαντική εξέλιξη, που θα αποσυμπίεζε σε μεγάλο βαθμό την ένταση όχι μόνο στις ελληνοτουρκικές σχέσεις, αλλά και σε ολόκληρη τη ΝΑ Μεσόγειο.

Η ενίσχυση της αξιοπιστίας και της ικανότητας προβολής στρατιωτικής ισχύος των ΕΔ, σε μεγαλύτερες αποστάσεις και πέραν της ελληνικής επικράτειας (σε περιφερειακό επίπεδο). Ο στόχος αυτός προϋποθέτει, ανάμεσα στα άλλα, σύγχρονα εξοπλιστικά προγράμματα με έμφαση σε περιορισμένες εκστρατευτικές ικανότητες και δυνατότητες. Το στοιχείο αυτό εξάλλου συνιστά εθνική δέσμευση απέναντι στην Κύπρο, στο πλαίσιο του Δόγματος του Ενιαίου Αμυντικού Χώρου. Επιπλέον, η ενίσχυση της στρατιωτικής ισχύος συνιστά, εκτός των άλλων, έναν εξαιρετικά σημαντικό παράγοντα στο τραπέζι των διαπραγματεύσεων, αφού διευκολύνει το έργο

των διπλωματών. Με άλλα λόγια, η εθνική στρατηγική θα πρέπει να βρίσκεται συνεχώς σε αντιστοιχία με τις εθνικές δυνατότητες, προκειμένου να προωθηθούν λειτουργικά και βιώσιμα συνεργατικά σχήματα ασφαλείας στη ΝΑ Μεσόγειο.

Η ενίσχυση και η επέκταση της στρατιωτικής συνεργασίας με τις Ισραηλινές Ένοπλες Δυνάμεις, πάνω σε ένα ευρύ πεδίο επιχειρησιακών θεμάτων, για την απόκτηση βέλτιστων πρακτικών και την επιχειρησιακή αναβάθμιση των ελληνικών Ενόπλων Δυνάμεων. Ιδιαίτερη βαρύτητα θα πρέπει να δοθεί στον τομέα των στρατηγικών και επιχειρησιακών πληροφοριών, καθώς και στην επέκταση της συνεργασίας σε επιλεγμένα προγράμματα της αμυντικής βιομηχανίας, προκειμένου να αποκτηθεί πρόσβαση σε τεχνολογίες αιχμής.

Η ενίσχυση και η ποιοτική αναβάθμιση της στρατιωτικής αποτρεπτικής ικανότητας της Κύπρου, μέσω της υλοποίησης σύγχρονων εξοπλιστικών προγραμμάτων, θα αναβάθμιζε τη στρατηγική αξία της νήσου. Ανάμεσα σε αυτά θα μπορούσε να είναι η ενίσχυση του Πολεμικού Ναυτικού, η επέκταση ναυστάθμου με δυνατότητες ελλιμενισμού μεγάλων πολεμικών πλοίων και η ενίσχυση της αντιαεροπορικής άμυνας. Η ενδεχόμενη άρση του αμερικάνικου εμπάργκο όπλων θα βοηθούσε σημαντικά προς την κατεύθυνση αυτή.

Η ενίσχυση και η αναβάθμιση της ελληνικής διπλωματικής υπηρεσίας στην ΝΑ Μεσόγειο, σε όλους του; τομείς (πολιτικό, στρατιωτικό, οικονομικό, εμπορικό, θρησκευτικό κ.α.) για τη βελτίωση της ποιότητας και της ποσότητας της ασκούμενης πολιτικής και διπλωματικής δράσης.

Η σύσταση ενός επιτελικού οργάνου (ενδεικτικά θα μπορούσε να λάβει την ονομασία Συμβούλιο Εθνικής Ασφαλείας-ΣΕΑ) που θα υπάγεται στο ανώτερο πολιτικά επίπεδο και το οποίο θα είναι επιφορτισμένο με τη χάραξη και το συντονισμό της ελληνικής εξωτερικής πολιτικής σε μακροπρόθεσμο επίπεδο.

Το άνοιγμα των συγκεκριμένων περιφερειακών σχημάτων ασφαλείας προς την Ιταλία ή/και την Γαλλία, θα προσέδιδε μεγαλύτερο πολιτικό και διπλωματικό κύρος για τους εμπλεκόμενους και αναμφισβήτητα θα αύξανε κατακόρυφα τις επιχειρησιακές δυνατότητες των συμμετεχόντων κρατών.

4.3 Επίλογος

Αναμφισβήτητα στις μέρες μας η στρατηγική αξία της ΝΑ Μεσογείου έχει αναβαθμισθεί κατακόρυφα και δικαίως η ευρύτερη περιοχή βρίσκεται στο επίκεντρο του διεθνούς ενδιαφέροντος. Μία σειρά από λόγοι συνέβαλλαν στη ραγδαία αυτή γεωστρατηγική εξέλιξη. Οι σημαντικότεροι από αυτούς είναι το αδιέξοδο στη συριακή εμφύλια αναμέτρηση, το μεταναστευτικό-προσφυγικό πρόβλημα, η ενεργειακή αναβάθμιση της περιοχής, η θαλάσσια ασφάλεια και τέλος η συνεχιζόμενη διεθνής προσπάθεια για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας. Αν στους παράγοντες αυτούς προστεθεί και ο ανατέλλων νέο-οθωμανικός ηγεμονισμός και οι αναθεωρητικές τάσεις που προβάλλει η Τουρκία, καθιστούν την ευρύτερη περιοχή κάθε άλλο, παρά ασφαλής και προβλέψιμη. Οι εξελίξεις αυτές δημιούργησαν νέες προκλήσεις και προοπτικές, καθώς και ένα υπολογίσιμο κενό ασφαλείας, που τόσο οι μεγάλες δυνάμεις, όσο και οι χώρες που έχουν σημαντικά συμφέροντα στην περιοχή, προσπαθούν να καλύψουν.

Η Ελλάδα ανήκουσα στο βόρειο άκρο της λεκάνης της ΝΑ Μεσογείου, δεν θα μπορούσε να μην έχει ρόλο και λόγο στην εξελισσόμενη κατάσταση. Παρά τη δεκαετή οικονομική κρίση που βίωσε και η οποία περιόρισε τους παραδοσιακούς πυλώνες ισχύος, η χώρα δεν παρέμεινε άπραγη και προσπάθησε να προωθήσει τα εθνικά της συμφέροντα μέσα στη νέα αυτή πραγματικότητα. Στο πλαίσιο αυτό, και έχοντας πάντα δίπλα της το άλλο ελληνικό κράτος της περιοχής, την Κύπρο, προσπαθεί με επιτυχία να προωθήσει μία σειρά από συνεργατικά σχήματα ασφαλείας. Από τα σχήματα αυτά ξεχωρίζουν ιδιαίτερα το τρίγωνο Ελλάδα-Κύπρος-Ισραήλ, καθώς και το Ελλάδα-Κύπρος-Αίγυπτος.

Οι παραπάνω σχέσεις αλληλεξάρτησης, υπό την πολιτική καθοδήγηση και την ενεργή συμπαράσταση των ΗΠΑ, δημιουργούν δύο σημαντικά περιφερειακά πλέγματα ασφαλείας, που στηρίζονται σε συγκλίνουσες θέσεις και κοινά συμφέροντα για την αντιμετώπιση των βασικών περιφερειακών ζητημάτων ασφαλείας και ενέργειας. Απότοκο αυτού είναι η εκπομπή ενός ικανοποιητικού μηνύματος αποτροπής προς κάθε κατεύθυνση. Ωστόσο, το μήνυμα αυτό δεν είναι ακόμα αρκετά ισχυρό ώστε να ακυρώσει και να σταματήσει κάθε αναθεωρητική σκέψη και προσπάθεια που απειλεί τη σταθερότητα και την ασφάλεια της περιοχής. Και αυτή είναι η μεγάλη πρόκληση που έχουν μπροστά τους τα συμμετέχοντα κράτη: να ενισχύσουν το μήνυμα αυτό σε τέτοιο βαθμό, που να μην μπορεί να το αγνοήσει και να το παραμερίσει κανείς.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Χάρτες Νοτιο-ανατολικής Μεσογείου

«Β» Κοινό Ανακοινωθέν Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος

«Γ» Κοινό Ανακοινωθέν για το Δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο ΗΠΑ- Ελλάδας

Πηγές-Βιβλιογραφία

Πηγές

Arab League. (n.d.). Ανάκτηση Μάρτιος 19, 2019, από International Relations: <http://internationalrelations.org/arab-league/>

Belfer Center Special Report. (2015, August). *Deterring Terror, How Israel Confronts the Next Generation of Threats. English Translation of the Official Strategy of the Israel Defence Forces*.. Ανάκτηση από <https://www.belfercenter.org:https://www.belfercenter.org/sites/default/files/legacy/files/IDFDoctrineTranslation.pdf>

Dick Zandae & others. (2016, October). *Defence Cooperation Models. Lessons Learned and Usability*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 10 , 2019, από Clingendael, Netherlands Institute of International Relations: https://www.clingendael.org/sites/default/files/pdfs/Report_Defence_cooperation_models.pdf

Efron, S. (2018). *The Future of the Israeli-Turkish Relations*. Ανάκτηση Απριλίου 5, 2019, από The RAND Corporation: file:///C:/Users/user/Downloads/RAND_RR2445.pdf

EU. (2014, Δεκεμβρίου 16). *European Union Maritime Security Strategy 2014 Action Plan*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 21, 2019, από https://ec.europa.eu/maritimeaffairs/sites/maritimeaffairs/files/docs/body/20141216-action-plan_en.pdf

EU/EEAS. (2016, Μάιος 12). *Jordan and the EU*. Ανάκτηση Μάρτιος 20, 2019, από EU: https://eeas.europa.eu/delegations/jordan_en/1357/Jordan%20and%20the%20EU

EU/European Parliament. (2017). *Russia's National Security Strategy and Military Doctrine and their Implications for the EU*. Ανάκτηση Απριλίου 10, 2019, από http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2017/578016/EXPO_IDA%282017%29578016_EN.pdf

EU/External Action. (2016, December 12). *Shared Vission, Common Action: A Stronger Europe*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 8, 2019, από https://eeas.europa.eu/sites/eeas/files/eugs_review_web_0.pdf

Israel-Jordan Relations: Overview of Bilateral Cooperation. (n.d.). Ανάκτηση Απριλίου 20, 2019, από Jewish Virtually Library: <https://www.jewishvirtuallibrary.org/overview-of-israel-jordan-cooperation>

Istitute for Policy and Strategy IDC Herzliya. (2018, October). *The 18th Herzliya Conference*. Ανάκτηση Απριλίου 18, 2019, από

[https://www.idc.ac.il/en/research/ips/Documents/publications/Herzliya Insights2018-webE.pdf](https://www.idc.ac.il/en/research/ips/Documents/publications/Herzliya%20Insights2018-webE.pdf)

Litsas, S. (n.d.). *Russia in the Eastern Mediterranean: Intervention, Deterrence, Containment*. Ανάκτηση Μάρτιος 10, 2019, από <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/pdf/10.1111/dome.12103>

Morrison, W. (2018, February 5). *China's Economic Rise: History, Trends, Challenges and Implications for the US*. Ανάκτηση Απριλίου 10, 2019, από Congressional Research Service: <https://fas.org/sgp/crs/row/RL33534.pdf>

N. Goren (ed) & all. (2018, Μάρτιος). *The Eastern Mediterranean: New Dynamics and Potential for Cooperation*. Ανάκτηση Ιανουάριος 20, 2019, από https://www.euromesco.net/wp-content/uploads/2018/03/Joint-Policy-Study_The-Eastern-Med_New-Dynamics-and-Potential-for-Cooperation-1.pdf

Pyatt, G. R. (2019, Απρίλιος 16). Πρέσβης ΗΠΑ στην Ελλάδα.

STRATFOR. (2018, Οκτωβρίου 8). *Geopolitics Keeps Pushing Turkey and Israel Back Together*. Ανάκτηση Απριλίου 10, 2019, από <https://worldview.stratfor.com/article/geopolitics-keeps-pushing-turkey-and-israel-back-together>

The White House. (2017, Δεκέμβριος). *National Security Strategy of the USA*. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από <https://www.whitehouse.gov/wp-content/uploads/2017/12/NSS-Final-12-18-2017-0905.pdf>

Αθανασόπουλος, Άγγελος. (2019). Οι Εκβιασμοί Ερντογάν και το Αμερικάνικο Σχέδιο για Συμμαχία Ισραήλ, Ελλάδος, Κύπρου. *TO BHMA*, 18-19.

Αθανασόπουλος Άγγελος. (2019). Σε Αναβάθμιση των Σχέσεων με ΗΠΑ οδηγεί η νέα Συμφωνία. *TO BHMA*, Α11.

EUROKINISI. (2019, Φεβρουαρίου 25). *Τσίπρας: Σημαντικός ο ρόλος της Ελλάδας στον διάλογο ΕΕ-Αραβικού Συνδέσμου*. Ανάκτηση Μαρτίου 2019, 18, από CNN Greece: <https://www.cnn.gr/news/politiki/story/166937/tsipras-simantikos-o-rollos-tis-elladas-ston-dialogo-ee-aravikoy-syndesmy>

Naftemporiki. (2019, Οκτωβρίου 12). *Κ. Μητσοτάκης: Ελλάδα, Κύπρος και Αίγυπτος συγκροτούν ένα τρίγωνο ειρήνης*. Ανάκτηση από [naftemporiki.gr: https://www.naftemporiki.gr/story/1521795/k-mitsotakis-ellada-kupros-kai-aiguptos-sugkrotoun-ena-trigono-eirinis](https://www.naftemporiki.gr/story/1521795/k-mitsotakis-ellada-kupros-kai-aiguptos-sugkrotoun-ena-trigono-eirinis)

NATO/Public Diplomacy Division. (2018, Δεκεμβρίου 12). *NATO Encyclopedia 2018*. Ανάκτηση Μάρτιος 10, 2019, από https://www.nato.int/nato_static_fl2014/assets/pdf/pdf_2019_02/20190211_2018-nato-encyclopedia-eng.pdf

Ο Α.Τσίπρας στο Αμμάν με τον Ν.Αναστασιάδη και τον βασιλιά Αμπντάλα. (2019, Απριλίου 14). Ανάκτηση Απριλίου 15, 2019, από <http://www.bankwars.gr>:

<http://www.bankwars.gr/o-a-tsipras-sto-amman-me-ton-n-anastasiadi-kai-ton-vasilia-ampntala/>

ΠΟΛΙΤΙΚΗ TRIBUNE. (2018, Δεκεμβρίου 18). Ανάκτηση Μαρτίου 19, 2019, από <https://www.tribune.gr/politics/news/article/534536/ti-syzitithike-stin-trimeri-elladas-kyproy-kai-palaistiniakis-archis-stin-athina.html>

ΤΑ ΝΕΑ/ΠΟΛΙΤΙΚΗ. (2018, Ιανουάριος 31). *ΤΑ ΝΕΑ*. Ανάκτηση Μάρτιος 10, 2019, από ΤΑ ΝΕΑ/ΠΟΛΙΤΙΚΗ: <https://www.tanea.gr/2018/01/31/politics/riblin-kleidi-i-dimioyrgia-mias-koinis-perifereiakis-dynamis/>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (2018, Δεκεμβρίου 14). *Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος*. Ανάκτηση Φεβρουαρίου 20, 2019, από <https://www.mfa.gr/epikairota/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-tou-enarkteriou-strategikou-dialogou-epa-elladas.html>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (2019, Οκτωβρίου 7). *Κοινό Ανακοινωθέν Σχετικά με το Δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο ΗΠΑ-Ελλάδος (2019)*. Ανάκτηση από <https://www.mfa.gr>: <https://www.mfa.gr/epikairota/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-skhetika-me-ton-deutero-strategiko-dialogo-epa-elladas-2019.html>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις με Ιορδανία*. Ανάκτηση Μαρτίου 18, 2019, από <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/jordan/>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις/Αίγυπτος*. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/egypt/>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις/Ισραήλ*. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/israel/>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις/Λίβανος*. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/lebanon/>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις/Παλαιστίνη*. Ανάκτηση Μαρτίου 10, 2019, από Διμερείς Σχέσεις/Παλαιστίνη: <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/palaistine/>

Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (n.d.). *Διμερείς Σχέσεις/Τουρκία*. Ανάκτηση Μαρτίου 8, 2019 από Διμερείς Σχέσεις/Τουρκία <https://www.mfa.gr/blog/dimereis-sheseis-tis-ellados/tourkia/>

Χάρτες, Ανάκτηση Φεβρουαρίου 20 2019, από https://www.google.com/search?newwindow=1&rlz=1C1GCEU_enGR827GR827&sxsrf=ACYBGNQv1NersQlSbPZE1CFx_Axm1sYZQA:1576640577531&q=%CF%80%CE%BF%CE%

BB%CE%B9%CF%84%CE%B9%CE%BA%CF%8C%CF%82+%CF%87%CE%AC
%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%82+%CE%BC%CE%B5%CF%83%CE%BF%C
E%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CF%85&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved
=2ahUKEwjL_so77mAhXDiVwKHRm7A58QsAR6BAgKEAE&biw=1920&bih=
937#imgsrc=pIswMPTElOr1lM:

Βιβλιογραφία

- Brzezinski, Z. (1998). *Η Μεγάλη Σκακιέρα*. 1998: ΛΙΒΑΝΗΣ.
- Buzan B. & Waever O. (2004). *Regions and Powers: The Structure of International Security*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Cantori L. & Spiegel S. (1970). *The International Politics of Regions, A Comparative Approach*. New Jersey: Prentice-Hall.
- Halliday, F. (2010). *Η Μέση Ανατολή στις Διεθνείς Σχέσεις. Ισχύς, Πολιτική και Ιδεολογία*. ΑΘΗΝΑ: ΞΙΦΑΡΑΣ.
- Huntington, S. (2011). *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*. New York: SIMON & SCHUSTER PAPERBACKS.
- Inbar, E. (1999). *Ο Ράμπιν και η Ισραηλινή Εθνική Ασφαλείας*. Αθήνα: ΕΟ Α.Α. ΛΙΒΑΝΗ.
- Jackson R. & Sorensen G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων*. Αθήνα: GUTENBERG.
- Karmazin A. & others. (2014). *Regions in the International Society. The English School at the Sub-global Level*. Brno: Global Politics.
- Keohane, R. (1969, Spring). Lilliputians Dilemmas: Small States in International Politics. *International Organization*, Vol 23, Issue 2.
- Liska, G. (1962). *Nations in Alliance: The Limits of Interdependence*. The Johns Hopkins University Press .
- Mearsheimer, J. (2011). *Η τραγωδία της πολιτικής των μεγάλων δυνάμεων*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Michael Cox & Doug Stokes. (2018). *US Foreign Policy*. Oxford: Oxford University Press.
- Morgenthau, H. (1993). *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*. New York: McGraw-Hill Incorporation.
- NATO/Public Diplomacy Division. (2006). *NATO Handbook*. Brussels: NATO.
- Noushi, A. (2003). *Η Μεσόγειος στον 20ο αιώνα*. Αθήνα: ΜΕΤΑΙΧΜΙΟ.
- Robert Gilpin (μετ. Κωνσταντίνος Κολιόπουλος). (2004). *Πόλεμος και Αλλαγή στη Διεθνή Πολιτική*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Schwarzenberger G. (1941). *Power Politics*. London: Jonathan Cape.
- Snyder, G. (1997). *Alliance Politics* . NY: Cornell University Press.
- Walltz, K. (2011). *Θεωρία Διεθνούς Πολιτικής*. Αθήνα: Ποιότητα.
- Walt, S. (n.d.). *The Origins of Alliances*. ITHACA AND LONDON: Cornell University Press.

- Waltz, K. (2011). *Ο άνθρωπος, το κράτος και ο πόλεμος, Μία θεωρητική ανάλυση*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Αρβανιτόπουλος Κων/νος & Κοπά Μαριλένα (επιμ). (2005). *30 Χρόνια Ελληνικής Εξωτερικής Πολιτικής 1974-2004*. Αθήνα: Ε.Ε. ΛΙΒΑΝΗ.
- Βοσκόπουλος, Γ. (2005). *Ελληνική Εξωτερική Πολιτική. Από τον 20ό στον 21ο αιώνα*. Αθήνα: ΠΑΠΑΖΗΣΗ.
- Βοσκόπουλος, Γ. (2009). *Ευρωπαϊκή Ένωση. Θεσμοί, Πολιτικές, Προκλήσεις και Προβληματισμοί*. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΕΠΙΚΕΝΤΡΟ.
- Γρηγόρης Ι. Τσάλτας (επιμ.). (2011). *Η Γεωγραφία στις Διεθνείς Σπουδές. Μία Γεωγραφική Προσέγγιση της Σύγχρονης Διεθνούς Κοινότητας*. Αθήνα: Ι.ΣΙΔΕΡΗΣ.
- ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΙΔΡΥΜΑ ΕΥΡΩΠΑΙΚΗΣ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Ντόκος Α. επιμέλεια). (2016). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΑΜΥΝΑ ΚΑΙ ΑΣΦΑΛΕΙΑ: ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ, ΕΥΚΑΙΡΙΕΣ ΚΑΙ ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ*. Αθήνα: Ι. ΣΙΔΕΡΗΣ.
- Θάνος Ντόκος (επιμ). (2016). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΟΣ Για την Ελληνική Εξωτερική Πολιτική Αμυνα και Ασφάλεια. Προκλήσεις, Ευκαιρίες, και Προτάσεις Πολιτικής*. Αθήνα: Ι.Σιδέρης.
- Καζάκος Π. & άλλοι. (2016). *Η Ελλάδα στον κόσμο της. Μεταξύ ρεαλισμού και ανεδαφικότητας στο διεθνές σύστημα*. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ.
- Κολιόπουλος, Κ. (2001). *Η Υψηλή Στρατηγική της Αρχαίας Σπάρτης*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη από την Αρχαιότητα έως Σήμερα*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Κοπά, Μ. (2017). *Η Κοινή Πολιτική Άμυνα και Ασφάλειας*. Αθήνα: ΠΑΤΑΚΗ.
- Κουσκουβέλης (επιμελ.), Η. Α. (2012). *Η Αραβική Άνοιξη. Μελέτες των Διεθνών Σχέσεων*. ΘΕΣΣΑΛΟΝΙΚΗ: ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑ.
- Κουσκουβέλης, Η. (2004). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Κουφουδάκης Β. & άλλοι. (1989). *Η Πολιτική των Υπερδυνάμεων στην Ανατολική Μεσόγειο και στον Περσικό Κόλπο*. ΑΘΗΝΑ: ΙΔΡΥΜΑ ΜΕΣΟΓΕΙΑΚΩΝ ΜΕΛΕΤΩΝ.
- Ναχμάνι Αμίκιμ. (2003). *Ισραήλ, Τουρκία και Ελλάδα. Ταραγμένες Σχέσεις στην Ανατολική Μεσόγειο*. Αθήνα: Παπαζήση.
- Νταβούτογλου, Α. (2010). *Το Στρατηγικό Βάθος. Η Διεθνής Θέση της Τουρκίας*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Παπασωτηρίου, Χ. (2011). *Βυζαντινή Υψηλή Στρατηγική (6ος-11ος αιώνας)*. Αθήνα: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.
- Παρίσης, Ι. (2010). *Η Ευρώπη της Άμυνας*. ΑΘΗΝΑ: ΛΥΧΝΙΑ Α.Ε.
- Παρίσης, Ι. (2013). *Η καθ' ημάς Θάλασσα*. Αθήνα: Α.Α. ΛΙΒΑΝΗΣ.

Πέτρος Παπαπολυβίου Άγγελος Μ. Συρίγος Ευάνθης Χατζηβασιλείου (επιμ.). (n.d.). *Το Κυπριακό και το Διεθνές Σύστημα: 1945-1974. Αναζητώντας Θέση στον Κόσμο*. 2013: ΠΑΤΑΚΗ.

Υπουργείο Εθνικής Αμυνας. (2014). *ΛΕΥΚΗ ΒΙΒΛΙΟΣ*. Αθήνα: Υπουργείο Εθνικής Αμυνας.

Χειλά, Ε. (2006). *Διεθνής Κοινωνία. Διαχρονικές και Σύγχρονες Αντιλήψεις. Η συμβολή του Παναγή Παπαληγούρα*. ΑΘΗΝΑ: ΗΡΟΔΟΤΟΣ.

Χειλά, Ε. (2013). *Οι Διεθνείς Συγκρούσεις στον 21ο αιώνα. Ζητήματα Θεωρίας και Διαχείρισης*. ΑΘΗΝΑ: ΠΟΙΟΤΗΤΑ.

Παραρτήματα

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α»

ΧΑΡΤΕΣ

Χάρτες Νοτιο-ανατολικής Μεσογείου⁹⁷

Εικόνα 1: Γεωπολιτικός Χάρτης ΝΑ Μεσογείου

⁹⁷Χάρτες, Διαθέσιμο στο https://www.google.com/search?newwindow=1&rlz=1C1GCEU_enGR827GR827&sxsrf=ACYBGNQv1NersQlSbPZE1CFx_Axm1sYZQA:1576640577531&q=%CE%80%CE%BF%CE%BB%CE%B9%CE%84%CE%B9%CE%BA%CE%8C%CE%82+%CE%87%CE%AC%CE%81%CE%84%CE%B7%CE%82+%CE%BC%CE%B5%CE%83%CE%BF%CE%B3%CE%B5%CE%AF%CE%BF%CE%85&tbm=isch&source=univ&sa=X&ved=2ahUKEwjoqL_so77mAhXDIVwKHrm7A58QsAR6BAgKEAE&biw=1920&bih=937#imgsrc=pIsWMPTElOr1lM. Πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2019.

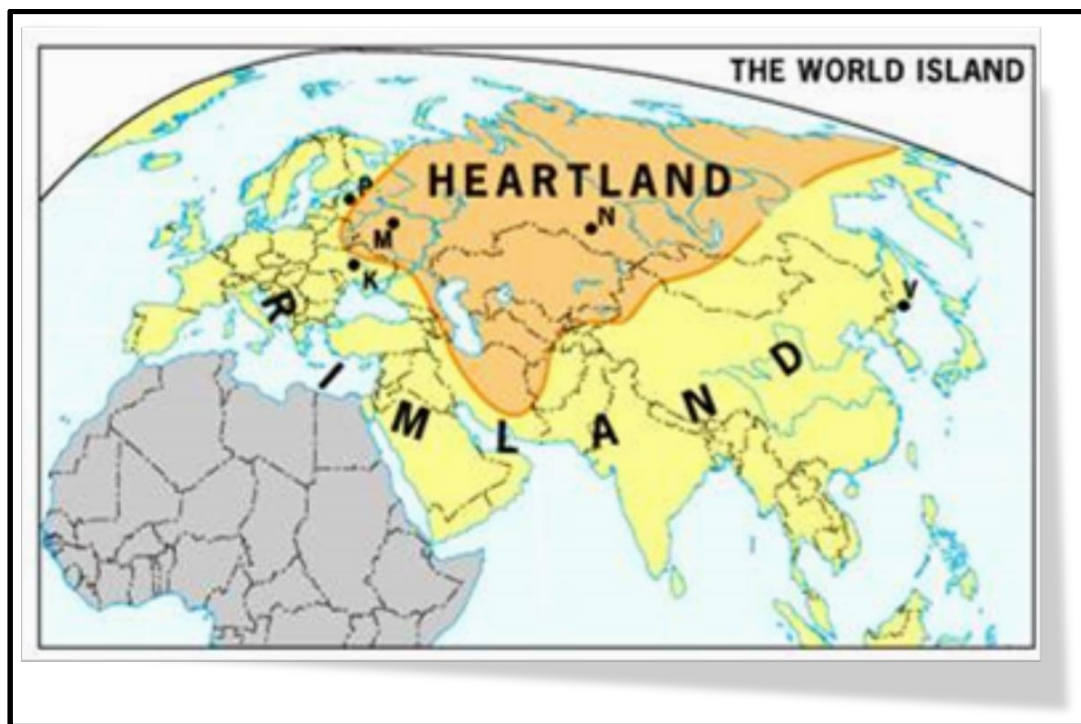
Εικόνα 2: Πολιτικός Χάρτης της ΝΑ Μεσογείου

Εικόνα 3: Περιοχή ΝΑ Μεσογείου

Εικόνα 4: Μέλη Νατοϊκής Συμμαχίας και Συμμαχικές Χώρες

Εικόνα 5: Η περιοχή του Rimland κατά τον Σπάικμαν

Εικόνα 6: Η στροφή της Κίνας προς τα Δυτικά

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β»

Κοινό Ανακοινωθέν του Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος⁹⁸

Οι κυβερνήσεις των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ελλάδας εγκαινίασαν την έναρξη του Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδας στην Ουάσινγκτον στις 13 Δεκεμβρίου 2018. Ο Υπουργός Εξωτερικών των ΗΠΑ, Mike Pompeo, και ο Αναπληρωτής Υπουργός Εξωτερικών της Ελλάδας, Γιώργος Κατρούγκαλος, εγκαινίασαν τον διάλογο στον οποίο υπήρξε συμμετοχή σε υψηλό επίπεδο των αρμοδίων υπηρεσιών των δύο χωρών.

Ο Στρατηγικός Διάλογος είναι το επιστέγασμα ενός έτους εντατικών διαβουλεύσεων, υπογραμμίζει τη δύναμη των διμερών σχέσεων και επιβεβαιώνει την αμοιβαία δέσμευση των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ελλάδας να εμβαθύνουν τη συνεργασία τους στους τομείς που περιγράφονται κατωτέρω.

Περιφερειακή συνεργασία

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα αντάλλαξαν απόψεις για την Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια, καταγράφοντας το κοινό τους όραμα για μια ειρηνική και ευημερούσα περιοχή, την ανάγκη ενσωμάτωσης των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στους ευρωπαϊκούς και διατλαντικούς θεσμούς, σύμφωνα με την επιθυμία των λαών τους, και τον στόχο της περαιτέρω διασύνδεσης των εταίρων στην Ανατολική Μεσόγειο μέσω πολιτικών και οικονομικών δεσμών. Οι δύο χώρες υπογράμμισαν τη σημασία του σεβασμού του διεθνούς δικαίου και της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών ως κατευθυντήριας αρχής για τις σχέσεις καλής γειτονίας και ως μέσου για την επίλυση των προβλημάτων και της αντιμετώπισης των εντάσεων. Οι ΗΠΑ χαιρέτησαν τον ηγετικό ρόλο της Ελλάδας και το όραμά της για την προώθηση της περιφερειακής σταθερότητας και συνεργασίας και ειδικότερα τις πρωτοβουλίες της Αθήνας στην Ανατολική Μεσόγειο και τα Βαλκάνια που αποσκοπούν σε κοινά περιφερειακά οφέλη στον τομέα της οικονομίας και της ασφάλειας, καθώς και για την επίτευξη της Συμφωνίας των Πρεσπών με τα Σκόπια και τις προσπάθειες που καταβάλλονται για την υλοποίησή της. Οι δύο πλευρές εξέτασαν επίσης την ανάπτυξη επενδύσεων και υποδομών στα Δυτικά Βαλκάνια. Η Ελλάδα υπογράμμισε

⁹⁸ Υπουργείο Εξωτερικών της Ελλάδας, *Κοινό Ανακοινωθέν του Εναρκτήριου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδος*, Διαθέσιμο στο <https://www.mfa.gr/epikairotita/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-tou-enarkteriou-strategikou-dialogou-epa-elladas.html> Πρόσβαση στις 20 Φεβρουαρίου 2019.

τις συνεχείς προκλήσεις που συνδέονται με το προσφυγικό και μεταναστευτικό ρεύμα προς την Ευρώπη και οι δύο κυβερνήσεις συζήτησαν τη δυνατότητα υποστήριξης εκ μέρους των ΗΠΑ στον τομέα αυτό. Η Ελλάδα συζήτησε τα τριμερή σχήματα συνεργασίας στην Ανατολική Μεσόγειο και οι Ηνωμένες Πολιτείες εξέφρασαν το ενδιαφέρον να αυξήσουν τη στήριξή τους στον τριμερή διάλογο μεταξύ Ελλάδας, Ισραήλ και Κύπρου, ως έχουν προσκληθεί.

Άμυνα και Ασφάλεια

Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα συζήτησαν κοινούς προβληματισμούς σε θέματα ασφάλειας, όπως είναι η διεθνής τρομοκρατία και η αστάθεια στην περιοχή της Ανατολικής Μεσογείου και επιβεβαίωσαν τη δέσμευσή τους να ενισχύσουν περαιτέρω την εταιρική τους σχέση στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, η οποία προωθεί τη σταθερότητα και την ευημερία στην περιοχή και συμβάλλει στην ενίσχυση του NATO. Οι δύο κυβερνήσεις εξέφρασαν την επιθυμία τους να εκσυγχρονίσουν και να επεκτείνουν τις πολύπλευρες αμυντικές τους σχέσεις, προκειμένου να ανταποκριθούν καλύτερα στις ανάγκες των δύο χωρών και να αντιμετωπίσουν αποτελεσματικότερα τις περιφερειακές και παγκόσμιες προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας, ενώ αναφέρθηκαν στις επιτυχίες που σημειώθηκαν προσφάτως στις κοινές συνδυαστικές ασκήσεις κατάρτισης και ασφάλειας καθώς και στην αύξηση των κοινών τους δράσεων.

Επιβολή Νόμου και Καταπολέμηση της τρομοκρατίας

Και οι δύο πλευρές υπογράμμισαν τη σημασία της συνεργασίας τους σε ζητήματα επιβολής του νόμου και καταπολέμησης της τρομοκρατίας, η οποία οδήγησε σε πολλές σημαντικές επιτυχίες όπως σε καταδικαστικές αποφάσεις, στην κατάσχεση όπλων και μεγάλων ποσοτήτων ναρκωτικών, στον επαναπατρισμό αρχαιοτήτων καθώς και στην εξάρθρωση διεθνών εγκληματικών οργανώσεων.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες τόνισαν τη συμμετοχή της Ελλάδας στο Πρόγραμμα Απαλλαγής Θεωρήσεων (Visa Waiver Program) και τη θετική πρόοδο που έχει σημειώσει η χώρα στην εκπλήρωση των δεσμεύσεών της που αποτυπώνονται στο Κοινό Ανακοινωθέν του 2016. Οι δύο κυβερνήσεις δεσμεύτηκαν να ενισχύσουν τη συνεργασία τους σε ζητήματα επιβολής του νόμου, μεταξύ άλλων σε τομείς όπως, η

ανταλλαγή πληροφοριών, η συνεργασία για την ασφάλεια των συνόρων και η αντιμετώπιση των παράνομων δραστηριοτήτων.

Εμπόριο και επενδύσεις

Αξιοποιώντας τη θετική δυναμική της Διεθνούς Έκθεσης της Θεσσαλονίκης, η Ελλάδα και οι Ηνωμένες Πολιτείες ανέλαβαν τη δέσμευση να ενισχύσουν το διμερές εμπόριο και τις επενδύσεις, σε βασικούς τομείς όπως, μεταξύ άλλων, στον τομέα της ενέργειας, της άμυνας, των νέων τεχνολογιών, της ψυχαγωγίας και των υποδομών. Οι Ηνωμένες Πολιτείες συνεχάρησαν την Ελλάδα για την έξοδο από τα προγράμματα οικονομικής προσαρμογής και για το άνοιγμα ενός νέου οικονομικού κεφαλαίου, αναγνωρίζοντας ταυτόχρονα τις προκλήσεις που εξακολουθεί να αντιμετωπίζει η χώρα, καθώς συνεχίζει την πορεία της προς την ανάκαμψη.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες τόνισαν τον αυξανόμενο ρόλο της Ελλάδας ως ενεργειακού, μεταφορικού και εμπορικού κόμβου στην περιοχή, ενώ οι δύο χώρες ανέλαβαν τη δέσμευση να συμβάλλουν στην περαιτέρω ενίσχυση αυτού του ρόλου. Οι Ηνωμένες Πολιτείες και η Ελλάδα ανέλαβαν την υποχρέωση να εργαστούν από κοινού προκειμένου να ενισχύσουν την προστασία των πνευματικών δικαιωμάτων στην Ελλάδα. Οι ΗΠΑ επαναβεβαίωσαν τη στήριξή τους στις ελληνικές προσπάθειες για την πραγματοποίηση των αναγκαίων μεταρρυθμίσεων για τη βελτίωση της ανταγωνιστικότητας, ενώ οι δύο πλευρές δεσμεύτηκαν να συνεχίσουν τη συνεργασία τους μέσω της Ομάδας Εργασίας για το Εμπόριο και τις Επενδύσεις.

Ενέργεια

Οι δύο κυβερνήσεις σημείωσαν την ανάγκη βελτίωσης της ενεργειακής ασφάλειας και διαφοροποίησης των πηγών ενέργειας της Ευρώπης, υπογραμμίζοντας την πρόσφατη άμεση αγορά αμερικανικού φυσικού αερίου από την Ελλάδα και τις συνεχιζόμενες διαπραγματεύσεις για μια μακροπρόθεσμη συμφωνία προμήθειας. Οι ΗΠΑ επαίνεσαν την πρόοδο που έχει σημειώσει η Ελλάδα στον τομέα των ενεργειακών έργων για την επέκταση της περιφερειακής διασυνδεσιμότητας, μεταξύ των οποίων ο τερματικός σταθμός φυσικού αερίου της Ρεβυθούσας, ο Διαδριατικός Αγωγός φυσικού αερίου (TAP) και ο αγωγός διασύνδεσης Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB) και εξέφρασαν τη στήριξή τους στην κατασκευή πρόσθετων υποδομών για τη διαφοροποίηση των οδών μεταφοράς και του εφοδιασμού, όπως ο προτεινόμενος

τερματικός σταθμός φυσικού αερίου στην Αλεξανδρούπολη και ο αγωγός East Med, όπου αυτό είναι εμπορικά εφικτό.

Οι δύο πλευρές συζήτησαν επίσης τη συνεργασία τους στον τομέα των ανανεώσιμων πηγών ενέργειας και των αποδοτικών τεχνολογιών καθαρού άνθρακα. Οι ΗΠΑ υποστηρίζουν τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Πρωτοβουλία των Τριών Θαλασσών, καθώς και τις σχετικές προσπάθειες για την ενίσχυση της διασυνδεσιμότητας μεταξύ Βορά και Νότου στην Ευρώπη.

Επαφές των Πολιτών

Οι δύο πλευρές αναγνώρισαν τους ισχυρούς δεσμούς που συνδέουν τους δύο λαούς, καθώς και τον ζωτικό ρόλο που αυτές οι σχέσεις διαδραματίζουν για την ενίσχυση των διμερών σχέσεων. Οι δύο κυβερνήσεις συζήτησαν τρόπους για την ενίσχυση της συνεργασίας μεταξύ μουσείων, των προγραμμάτων ανταλλαγής φοιτητών καθώς και των προγραμμάτων εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας και χαιρέτισαν την έναρξη του προγράμματος ανταλλαγής FLEX το καλοκαίρι του 2019. Οι ΗΠΑ ανακοίνωσαν την επιλογή της Ελλάδας ως φιλοξενούσας χώρας της πρώτης Περιφερειακής Διάσκεψης Κορυφής του προγράμματος υποτροφιών Gilman που αναμένεται να λάβει χώρα το 2019. Οι δύο πλευρές επιβεβαίωσαν επίσης τη δέσμευσή τους για τη συνέχιση του προγράμματος Fulbright που συμπλήρωσε 70 χρόνια λειτουργίας.

Οι ΗΠΑ και η Ελλάδα προσμένουν στη συνέχιση αυτών των συζητήσεων καθ' όλη τη διάρκεια του επόμενου έτους, με στόχο τον απολογισμό της επιτευχθείσας προόδου κατά την πραγματοποίηση του επόμενου διαλόγου που θα πραγματοποιηθεί στην Ελλάδα το 2019.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Γ»

Κοινό Ανακοινωθέν σχετικά με τον Δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο ΗΠΑ-Ελλάδας⁹⁹

Οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και των Ηνωμένων Πολιτειών διεξήγαγαν τον δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο Ελλάδας-ΗΠΑ, στην Αθήνα, την 7η Οκτωβρίου 2019. Τον Στρατηγικό Διάλογο στον οποίο συμμετείχαν εκπρόσωποι από διάφορες υπηρεσίες και των δύο χωρών εγκαινίασαν ο Έλληνας Υπουργός Εξωτερικών, Νίκος Δένδιας και ο Αμερικανός Υπουργός Εξωτερικών, Michael R. Pompeo.

Ο Στρατηγικός Διάλογος αποτελεί απτή απόδειξη της εντατικής και εποικοδομητικής δέσμευσης των δύο χωρών και υπογραμμίζει την ισχύ της διμερούς σχέσης, επιβεβαιώνοντας την αμοιβαία επιθυμία των Ηνωμένων Πολιτειών και της Ελλάδας να εμβαθύνουν τη συνεργασία τους στους τομείς που περιγράφονται παρακάτω.

Περιφερειακή Συνεργασία

Η Ελλάδα και οι Ηνωμένες Πολιτείες αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με την Ανατολική Μεσόγειο, τον Εύξεινο Πόντο και τα Δυτικά Βαλκάνια, επισημαίνοντας το κοινό τους όραμα για μια ειρηνική και ευημερούσα περιοχή. Επανέλαβαν τη βούλησή τους να στηρίξουν την ενσωμάτωση των χωρών των Δυτικών Βαλκανίων στους ευρωπαϊκούς και διατλαντικούς θεσμούς, σύμφωνα με την επιλογή των λαών τους. Αναγνώρισαν ότι οι σχέσεις καλής γειτονίας και η ειρηνική επίλυση των διαφορών είναι το κλειδί για την επίτευξη αυτού του στόχου. Ως εκ τούτου, οι δύο κυβερνήσεις επιβεβαιώνουν την πρόθεσή τους να στηρίξουν το κράτος δικαίου και τους δημοκρατικούς θεσμούς στην περιοχή. Ανέλαβαν επίσης τη δέσμευση να προωθήσουν την κουλτούρα του συμβιβασμού και της συμφιλίωσης. Υπογράμμισαν τις προσπάθειες της Ελλάδας προς αυτό το σκοπό, επισημαίνοντας τη θέση σε ισχύ της Συμφωνίας των Πρεσπών, υπογραμμίζοντας παράλληλα τη σημασία της συνεπούς εφαρμογής της εν λόγω συμφωνίας καλή τη πίστει. Συζήτησαν τις προσπάθειες τους για την ενίσχυση της περιφερειακής ολοκλήρωσης και σημείωσαν

⁹⁹ Υπουργείο Εξωτερικών Ελλάδος. (2019, Οκτωβρίου 7). *Κοινό Ανακοινωθέν Σχετικά με το Δεύτερο Στρατηγικό Διάλογο ΗΠΑ-Ελλάδος (2019)*. Ανάκτηση από <https://www.mfa.gr/epikairoiti/diloseis-omilies/koino-anakoinothen-skhetika-me-ton-deutero-strategiko-dialogo-epa-elladas-2019.html>

τις σχετικές πρωτοβουλίες της Ελλάδας προς αυτό το σκοπό. Επεσήμαναν επίσης το κοινό τους συμφέρον αναφορικά με τα ζητήματα του Ευξείνου Πόντου.

Και οι δύο κυβερνήσεις αντάλλαξαν απόψεις σχετικά με την εκ νέου ανάδυση της Ανατολικής Μεσογείου ως μιας δυναμικής και καίριας σημασίας, από γεωπολιτική άποψη, περιοχής, με σημαντικές ευκαιρίες στους οικονομικούς και ενεργειακούς τομείς. Η Ελλάδα συζήτησε σχετικά με τα τριμερή σχήματα συνεργασίας που έχει αναπτύξει στην Ανατολική Μεσόγειο, τα οποία μπορούν να βοηθήσουν στην εδραίωση της περιφερειακής σταθερότητας και ασφάλειας. Η Ελλάδα και οι Ηνωμένες Πολιτείες, υπογραμμίζοντας την ανάγκη σεβασμού της εδαφικής ακεραιότητας των χωρών της περιοχής, επισήμαναν με ανησυχία τις παράνομες και προκλητικές ενέργειες που προκαλούν εντάσεις στην περιοχή, καθώς και την κακόβουλη επιρροή που ασκείται σε αυτή. Οι δύο κυβερνήσεις υπογράμμισαν τη σημασία του σεβασμού του διεθνούς δικαίου και της ειρηνικής επίλυσης των διαφορών ως κατευθυντήριας αρχής για τις σχέσεις καλής γειτονίας. Επίσης ανέλαβαν τη δέσμευση να ενισχύσουν τη στενή τους συνεργασία, χρησιμοποιώντας όλα τα κατάλληλα μέσα που έχουν στη διάθεσή τους, προκειμένου να διασφαλίσουν τη σταθερότητα και την ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή.

Οι δύο πλευρές επανέλαβαν την επιθυμία τους να συνεχίσουν και να ενισχύσουν τη συνεργασία τους σε διάφορους τομείς στο πλαίσιο του σχήματος 3+1 (Ελλάδα, Κύπρος, Ισραήλ και Ηνωμένες Πολιτείες), που εγκαινιάστηκε στην Ιερουσαλήμ το Μάρτιο 2019, καθώς η εν λόγω συνεργασία μπορεί να συμβάλει στην προώθηση της ειρήνης, της σταθερότητας, της ασφάλειας και της ευημερίας στην Ανατολική Μεσόγειο και την ευρύτερη περιοχή.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες υποστηρίζουν τη συμμετοχή της Ελλάδας στην Πρωτοβουλία των Τριών Θαλασσών καθώς και τις σχετικές προσπάθειες για την ενίσχυση της διασυνδεσιμότητας μεταξύ του ευρωπαϊκού Βορρά και Νότου.

Άμυνα και Ασφάλεια

Η Ελλάδα και οι Ηνωμένες Πολιτείες επανέλαβαν την επιθυμία τους να ενισχύσουν περαιτέρω τη στρατηγική τους συνεργασία στους τομείς της άμυνας και της ασφάλειας, συνεργασία που συμβάλλει σημαντικά στην ασφάλεια των δύο εθνών. Υπογράμμισαν επίσης την επιθυμία τους να ενισχύσουν περισσότερο τη συνεργασία

τους προς την κατεύθυνση της προώθησης της σταθερότητας και της ευημερίας στην Ανατολική Μεσόγειο, καθώς και να εξετάσουν τις κοινές ανησυχίες σχετικά με την ασφάλεια στην ευρύτερη περιοχή. Προς αυτό το σκοπό, οι δύο πλευρές σκοπεύουν να συνδράμουν η μια την άλλη προκειμένου να εξασφαλίσουν τη διατήρηση ισχυρών, αποτελεσματικών και διαλειτουργικών ενόπλων δυνάμεων. Οι Ηνωμένες Πολιτείες εξέφρασαν την ικανοποίησή τους για το γεγονός ότι η Ελλάδα συνεχίζει να εκπληρώνει τη δέσμευση που ανέλαβαν όλοι οι Σύμμαχοι κατά τη Σύνοδο Κορυφής της Ουαλίας το 2014 αναφορικά με τις αμυντικές δαπάνες που θα πρέπει να αντιπροσωπεύουν το 2 % τουλάχιστον του ΑΕΠ τους και ενθάρρυναν την Ελλάδα να συνεχίσει να εργάζεται προς την κατεύθυνση της διάθεσης του 20% τουλάχιστον των αμυντικών της δαπανών για την αγορά εξοπλισμού. Η πρόσφατη συμφωνία μεταξύ της Ελλάδας και των ΗΠΑ σχετικά με την τροποποίηση του Παραρτήματος της Συμφωνίας Αμοιβαίας Αμυντικής Συνεργασίας αντανακλά την περαιτέρω ενίσχυση και επέκταση της αμυντικής μας συνεργασίας προς όφελος των δύο εθνών και της περιφερειακής σταθερότητας. Οι δύο κυβερνήσεις χαιρέτισαν τον προσφάτως αυξημένο ρυθμό πραγματοποίησης διμερών ασκήσεων και εξέφρασαν την επιθυμία τους να συνεχίσουν να εξελίσσουν την πολυδιάστατη αμυντική τους σχέση προκειμένου να ανταποκριθούν με καλύτερο τρόπο στις ανάγκες των δύο χωρών και να αντιμετωπίσουν πιο αποτελεσματικά τις περιφερειακές και παγκόσμιες προκλήσεις στον τομέα της ασφάλειας.

Επιβολή του νόμου και καταπολέμηση της τρομοκρατίας

Οι δύο κυβερνήσεις υπογράμμισαν τα σημαντικά αποτελέσματα της εκτεταμένης συνεργασίας τους στον τομέα της επιβολής του νόμου και της αντιτρομοκρατίας από την πραγματοποίηση του πρώτου Στρατηγικού Διαλόγου ΗΠΑ-Ελλάδας το 2018, συμπεριλαμβανομένης της κατάσχεσης πέντε και πλέον τόνων χαπιών Captagon, που είναι η μεγαλύτερη κατάσχεση χαπιών αυτής της ουσίας που έχει ποτέ καταγραφεί. Υπογράμμισαν την πρόοδο που έχει σημειωθεί ως προς τη βελτίωση της ανταλλαγής πληροφοριών και της συνοριακής ασφάλειας, συμπεριλαμβανομένης της υπογραφής Μνημονίου Συνεργασίας σχετικά με την εφαρμογή της ελληνικής νομοθεσίας για τα Ονομαστικά Αρχεία Επιβατών. Αναγνώρισαν επίσης τη σημαντική πρόοδο που έχει επιτευχθεί ως προς την εφαρμογή της Κοινής Διακήρυξης του 2016 σχετικά με τη συμμετοχή της Ελλάδας στο Πρόγραμμα Απαλλαγής Θεώρησης Εισόδου που επέτρεψε στην Υπηρεσία Εθνικής Ασφάλειας των ΗΠΑ να επαναφέρει σε πλήρη ισχύ

το Ηλεκτρονικό Σύστημα Ταξιδιωτικής Άδειας (ESTA) που εκδίδεται σε Έλληνες πολίτες που ταξιδεύουν στις ΗΠΑ για επαγγελματικούς ή ψυχαγωγικούς λόγους και για παραμονή έως 90 ημέρες. Οι δύο κυβερνήσεις επιβεβαίωσαν την πρόθεσή τους να αυξήσουν την συνεργασία τους στον τομέα της ασφάλειας στον κυβερνοχώρο, να βελτιώσουν περαιτέρω τη συνεργασία τους σε θέματα συνοριακής ασφάλειας και να ενισχύσουν τη συνεργασία τους για την καταπολέμηση της τρομοκρατίας σύμφωνα με τα διεθνή πρότυπα.

Εμπόριο και Επενδύσεις

Οι Ηνωμένες Πολιτείες χαιρετίζουν τις πρόσφατες θετικές εξελίξεις όσον αφορά την ελληνική οικονομία και τη δυναμική που έχει δημιουργηθεί προς την κατεύθυνση της βιώσιμης ανάπτυξης.

Οι Ηνωμένες Πολιτείες θεωρούν την Ελλάδα σημαντικό οικονομικό εταίρο με έναν ολοένα επεκτεινόμενο ρόλο ως ενεργειακού, μεταφορικού και εμπορικού κόμβου στην περιοχή και επιβεβαιώνουν τη στήριξή τους στις προσπάθειες που καταβάλλει η Ελλάδα να βελτιώσει το επενδυτικό της περιβάλλον προκειμένου να δοθεί ώθηση στην οικονομική ανάπτυξη. Η Ελλάδα χαιρετίζει το αμερικανικό ενδιαφέρον για επενδύσεις σε διάφορους τομείς και ειδικότερα, στον τομέα της καινοτομίας και των νεοφυών εταιρειών, συμπεριλαμβανομένου μέσω των δύο νέων κέντρων για την καινοτομία στη Βόρεια Ελλάδα που εγκαινιάστηκαν από αμερικανικές εταιρείες. Οι δύο πλευρές χρησιμοποίησαν τον στρατηγικό διάλογο για να συζητήσουν συγκεκριμένους τομείς αναφορικά με τις συνεχείς προσπάθειες της Ελλάδας υπέρ της ενίσχυσης της προστασίας και του σεβασμού των δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες θα συνεργαστούν με την Ελλάδα καθώς η τελευταία αναπτύσσει μια διαδικασία ελέγχου επενδύσεων όπως και μηχανισμούς για τις υποδομές ζωτικής σημασίας. Οι δύο χώρες θα εργαστούν επίσης από κοινού προκειμένου να προωθήσουν την οικονομική ενδυνάμωση των γυναικών σε εθνικό και παγκόσμιο επίπεδο. Μέσω της ομάδας εργασίας για το Εμπόριο και τις Επενδύσεις, οι δύο πλευρές σκοπεύουν να συνεχίσουν τη συνεργασία τους σε βασικούς τομείς, όπως η ενέργεια, η πληροφορική, ο τουρισμός, το διάστημα, η ψυχαγωγία και οι υποδομές. Η ομάδα εργασίας σκοπεύει επίσης να εξετάσει τις προκλήσεις σε θέματα εμπορίου, να συζητήσει για τις υπάρχουσες ευκαιρίες σχετικά με δημόσιους διαγωνισμούς στην Ελλάδα καθώς και μέτρα για την αντιμετώπιση της

πρακτικής των «clawbacks» στον τομέα των υπηρεσιών υγείας, αλλά και να διερευνήσει τρόπους που θα επιτρέψουν στις ελληνικές εταιρείες να ενημερωθούν για τις ευκαιρίες που υπάρχουν στην αμερικανική αγορά. Οι Ηνωμένες Πολιτείες χαιρετίζουν την πρωτοβουλία της Ελλάδας να ιδιωτικοποιήσει βασικές υποδομές, συμπεριλαμβανομένων ναυπηγείων και λιμένων, όπως στην Ελευσίνα και την Αλεξανδρούπολη. Οι δύο κυβερνήσεις χαιρέτισαν τις πρόσφατες αποφάσεις αμερικανικών εταιρειών να επενδύσουν στην Ελλάδα. Σημείωσαν επίσης με ικανοποίηση το ενδιαφέρον που επιδεικνύουν δύο αμερικανικές εταιρείες για τη διεκδίκηση των αδειών για το καζίνο στο Ελληνικό στο πλαίσιο της επένδυσης στο πρώην αεροδρόμιο.

Ενέργεια

Η Ελλάδα και οι Ηνωμένες Πολιτείες συζήτησαν σχετικά με την επεκτεινόμενη ενεργειακή τους συνεργασία, επαναλαμβάνοντας ότι η διαφοροποίηση συνιστά κοινή προτεραιότητα. Επεσήμαναν τις πρώτες εισαγωγές αμερικανικού LNG (υγροποιημένου φυσικού αερίου) προς την Ελλάδα και εξέφρασαν την ετοιμότητά τους να στηρίξουν μελλοντικά έργα ενεργειακών υποδομών που θα σχεδιαστούν με σκοπό τη διαφοροποίηση των ενεργειακών οδών μεταφοράς και του ενεργειακού εφοδιασμού και την επέκταση της περιφερειακής συνδεσιμότητας, μεταξύ των οποίων περιλαμβάνεται ο σχεδιαζόμενος σταθμός της Αλεξανδρούπολης (FSRU). Οι κυβερνήσεις της Ελλάδας και των ΗΠΑ αναγνώρισαν τις δυνατότητες του προτεινόμενου αγωγού φυσικού αερίου EastMed ως προς τη συνεισφορά του στην ενεργειακή ασφάλεια και τη διαφοροποίηση των ενεργειακών πηγών και οδών μεταφοράς στην Ανατολική Μεσόγειο. Συζήτησαν την πρόοδο που έχει σημειωθεί αναφορικά με την υλοποίηση του Διαδριατικού Αγωγού Φυσικού Αερίου (TAP) και του Διασυνδετήριου Αγωγού Ελλάδας-Βουλγαρίας (IGB), καθώς και την πρόθεση της Ελλάδας να διερευνήσει ευκαιρίες για την περαιτέρω επέκταση των ενεργειακών δικτύων με τους γείτονες της στην νοτιοανατολική Ευρώπη, συμβάλλοντας με αυτόν τον τρόπο στην περιφερειακή ενεργειακή ασφάλεια και τη διασυνδεσιμότητα Νότου-Βορρά. Η Ελλάδα και οι Ηνωμένες Πολιτείες αναγνώρισαν ότι η ανακάλυψη και η μελλοντική εκμετάλλευση σημαντικών κοιτασμάτων υδρογονανθράκων στην Ανατολική Μεσόγειο είναι ζωτικής σημασίας για τη σταθερότητα στην περιοχή και μπορούν να συμβάλλουν ενεργά στη στρατηγική ενεργειακής διαφοροποίησης της ΕΕ. Επεσήμαναν τα αποτελέσματα του διαλόγου 3+1 σχετικά με την ενεργειακή

συνεργασία μεταξύ της Ελλάδας, της Κύπρου, του Ισραήλ και των Ηνωμένων Πολιτειών καθώς και τα σχέδιά τους για τη συνέχιση της εν λόγω συνεργασίας με σκοπό να στηρίξουν την περιφερειακή συνεργασία στην Ανατολική Μεσόγειο, να διερευνήσουν ευκαιρίες για τη στήριξη ενεργειακών έργων και να ενθαρρύνουν την υλοποίηση των απαραίτητων επενδύσεων εκ μέρους του ιδιωτικού τομέα. Οι Ηνωμένες Πολιτείες χαιρέτισαν τις προσπάθειες της Ελλάδας να ιδιωτικοποιήσει τις ενεργειακές υποδομές. Οι δύο πλευρές συζήτησαν επίσης σχετικά με τις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας και το σημαντικό ρόλο του φυσικού αερίου ως καυσίμου που μπορεί να λειτουργήσει ως γέφυρα προς ένα πιο πράσινο μέλλον. Οι δύο κυβερνήσεις εξέφρασαν τη στήριξή τους υπέρ της έρευνας και της εκμετάλλευσης δυνητικών ενεργειακών πηγών στις θαλάσσιες ζώνες της Ελλάδας και οι Ηνωμένες Πολιτείες χαιρέτισαν την έγκριση από το ελληνικό κοινοβούλιο των δικαιωμάτων έρευνας σε δύο θαλάσσια οικόπεδα ανοικτά της Κρήτης υπέρ κοινοπραξίας στην οποία συμμετέχει μια αμερικανική εταιρεία ενέργειας.

Επαφές μεταξύ κοινωνίας των πολιτών

Οι κυβερνήσεις αναγνώρισαν ότι η περαιτέρω ενίσχυση των ιστορικών δεσμών που συνδέουν τους λαούς των δυο χωρών θα συνεχίσει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος των διμερών σχέσεων. Αναγνώρισαν κοινά επιτεύγματα από την έναρξη του Στρατηγικού Διαλόγου το 2018 τα οποία έχουν αυξήσει την αμοιβαία κατανόηση και οδήγησαν στην ενισχυμένη συνεργασία μεταξύ των μουσείων καθώς και τη δημιουργία νέων προγραμμάτων ανταλλαγής φοιτητών και εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας. Οι Ηνωμένες Πολιτείες εξέφρασαν την ικανοποίησή τους προς την ελληνική κυβέρνηση για την ανανέωση της συνεισφοράς της στο πρόγραμμα Fulbright και ενθάρρυναν τις συνεχείς μελλοντικές συνεισφορές σε αυτό το σημαντικό πρόγραμμα ανταλλαγής μεταξύ των δύο κρατών. Οι δύο κυβερνήσεις προσδιόρισαν περαιτέρω τομείς εκπαιδευτικής, πολιτιστικής και επιστημονικής συνεργασίας, συμπεριλαμβανομένου του σχεδιασμού για τη συμμετοχή των ΗΠΑ στις εορταστικές εκδηλώσεις για την επέτειο του 2021 στην Ελλάδα καθώς και για την παρουσία των Ηνωμένων Πολιτειών ως τιμώμενης χώρας στη Διεθνή Έκθεση Βιβλίου Θεσσαλονίκης το ίδιο έτος.

Οι δύο χώρες σχεδιάζουν να στηρίξουν τη συνεχή βελτίωση των σχέσεων μεταξύ των ελληνικών και αμερικανικών μουσείων και να ενθαρρύνουν τη μεγαλύτερη

συνεργασία στον τομέα της επιστήμης και της τεχνολογίας διευκολύνοντας τη συμμετοχή της Ελλάδας στη Διεθνή Έκθεση Επιστημών και Τεχνολογίας των Ηνωμένων Πολιτειών. Επιβεβαίωσαν ότι η Ελλάδα σκοπεύει να αξιοποιήσει την προηγούμενη επιτυχημένη συνεργασία στον τομέα της πολιτιστικής κληρονομιάς εξασφαλίζοντας την κύρωση της Ανανέωσης του Μνημονίου Κατανόησης για την Προστασία της Πολιτιστικής Κληρονομιάς του 2016. Αναγνώρισαν την πρόοδο που έχει σημειωθεί στη συνεργασία μεταξύ του αμερικανικού Μουσείου Μνήμης του Ολοκαυτώματος και της ελληνικής κυβέρνησης για την ανταλλαγή αρχείων και επιβεβαίωσαν την πρόθεσή τους να εντατικοποιήσουν τη συνεργασία, σε μια κοινή προσπάθεια, μεταξύ άλλων, να ανακτηθούν προσωπικά αντικείμενα που ανήκαν σε Εβραίους πρόσφυγες από το ναυάγιο του “Athina” το 1946 προκειμένου αυτά να συμπεριληφθούν στη μόνιμη συλλογή του εν λόγω μουσείου. Οι δύο πλευρές συνέχισαν τις συζητήσεις σχετικά με το πλαίσιο εφαρμογής των διμερών τους συμφωνιών και την επίτευξη των Στόχων της Αειφόρου Ανάπτυξης καθώς και αναφορικά με την Ατζέντα των ΗΕ για το 2030, με στόχο να προσδιοριστούν περαιτέρω τομείς εκπαιδευτικής, πολιτιστικής και επιστημονικής συνεργασίας. Οι κυβερνήσεις εξέφρασαν επίσης την επιθυμία τους να επεκτείνουν τη συνεργασία προκειμένου να ανταλλάξουν βέλτιστες πρακτικές στον τομέα της εκπαίδευσης, να στηρίζουν την επαγγελματική εξέλιξη στους σύγχρονους τομείς του πολιτισμού και της καλλιτεχνικής δημιουργίας, να διευρύνουν τις ευκαιρίες εκμάθησης της αγγλικής γλώσσας και να αυξήσουν περαιτέρω τις ανταλλαγές φοιτητών.